CREDINȚA **4** ORTODOXĂ

Învățătura despre Dumnezeu

Lucrare tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului
TEOFAN
Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Mitropolia Moldovei și Bucovinei
DOXOLOGIA
Iași, 2009

ISBN 978-973-155-067-1

Ce este Simbolul credinței sau „Crezul”?

Simbolul credinței sau Crezul este înfățișarea pe scurt a învățăturii pe care creștinul trebuie să o cunoască, să o primească cu credință și să o mărturisească.

Cum se numește acest Simbol de credință?

Simbolul de credință se numește niceo-constantinopolitan sau de la Niceea și Constantinopol.

Cine a alcătuit acest Simbol de credință, unde și de ce?

Acest Simbol de credință a fost alcătuit de primele două Sinoade ecumenice: cel de la Niceea, în anul 325, și cel de la Constantinopol, în anul 381. Cel dintâi, prin cei 318 Sfinți Părinți care au luat parte la el, a statornicit primele șapte articole, care se ocupă cu învățătura despre Dumnezeu-Tatăl și despre Dumnezeu-Fiul întrupat pentru a noastră mântuire, adică despre Domnul nostru Iisus Hristos Mântuitorul, și erau îndreptate mai ales împotriva rătăcirii ereticului Arie și a partizanilor lui, care susțineau lucruri defăimătoare și umilitoare despre Fiul lui Dumnezeu. Al doilea Sinod ecumenic, prin cei 150 de Sfinți Părinți, a statornicit ultimele cinci articole, care se ocupă cu învățătura despre Dumnezeu – Sfântul Duh, Sfânta Biserică, Sfintele Taine, învierea morților și viața veșnică; aceste din urmă cinci articole erau îndreptate mai ales împotriva ereticului Macedonie și a partizanilor lui, care susțineau lucruri batjocoritoare despre Sfântul Duh. Simbolul de credință niceo-constantinopolitan a fost recunoscut, întărit și recomandat ca cea mai înaltă autoritate și normă de credință în Biserică, de toate sinoadele ecumenice următoare.

Înaintea Simbolului de credință niceo-constantinopolitan au mai fost alte simboluri de credință?

Aproape fiecare Biserică din orașele mari își avea Simbolul ei de Credință, fiindcă Bisericile nu se puteau lipsi de Simbolul Credinței, care era Catehismul lor, trebuitor pentru lucrarea misionară, înăuntru și în afară. Nu se puteau închipui candidați la Botez fără să știe pe de rost Simbolul credinței. Se cunosc: Simbolul de credință apostolic sau roman, Simbolul de credință al Bisericii din Neocezareea Pontului, Simbolul de credință al Bisericii din Cezareea Palestinei, Simbolul de credință al Bisericii din Alexandria și altele. Aceste Simboluri de credință se deosebeau puțin între ele, după cum aveau să apere credința Bisericii respective de o greșeală sau alta a ereziilor; dar ele erau identice în privința ideilor principale pe care le susțineau despre Sfânta Treime, despre mântuirea noastră realizată în Hristos, despre Biserică și Taine. Sinoadele ecumenice din anii 325 și 381 au contopit aceste simboluri de credință locale, le-au întregit și desăvârșit, făcând din toate unul singur, pe care l-au dăruit Bisericii creștine, comoară prețioasă pentru totdeauna.

Câte articole are Simbolul de credință?

Simbolul de credință are 12 articole:

I. Cred întru unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, văzutelor tuturor și nevăzutelor.

II. Și întru unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul Născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți vecii: Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, nu făcut, Cel ce este de o ființă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut.

III. Care pentru noi, oamenii, și pentru a noastră mântuire S-a pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara și S-a făcut om.

IV. Și S-a răstignit pentru noi în zilele lui Ponțiu Pilat și a pătimit și S-a îngropat.

V. Și a înviat a treia zi, după Scripturi.

VI. Și S-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui.

VII. Și iarăși va să vină cu slavă, să judece viii și morții, a Cărui împărăție nu va avea sfârșit.

VIII. Și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață făcătorul, Care din Tatăl purcede, Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit, Care a grăit prin prooroci.

IX. Și întru una, sfântă, sobornicească și apostolească Biserică.

X. Mărturisesc un Botez, întru iertarea păcatelor.

XI. Aștept învierea morților.

XII. Și viața veacului ce va să fie. Amin.

Câte părți cuprinde Simbolul credinței?

Simbolul Credinței cuprinde patru părți:

1. Despre Sfânta Treime (art. I-VIII)
2. Despre Biserică (art. IX)
3. Despre Sfânta Taine (art. X)
4. Despre viața viitoare (art. XI-XII).

Care este articolul I din Simbolul credinței?

Articolul I este: „Cred întru unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, văzutelor tuturor și nevăzutelor".

Ce înseamnă cuvântul „cred"?

Cuvântul „cred" înseamnă că primesc și mărturisesc ceea ce învață Biserica despre Dumnezeu. El are același sens ca și cuvântul „credință". Să vedem ce înseamnă „credință"? Există o credință pe care se bazează legăturile dintre oameni și există o credință care întreține legătura omului cu Dumnezeu, între ele este o înrudire, dar și o deosebire. Credința pe care o are un om în ceea ce-i spune alt om este o încredere, care-și poate

găsi întărirea în dovedirea sau arătarea văzută a lucrului care a fost susținut de unul și crezut de altul. Credința în Dumnezeu nu-și poate găsi în viața pământească o astfel de întărire, prin dovedire sau arătare văzută. Dar are și ea o întărire printr-un fel de arătare tainică, nevăzută, în fața ochilor sufletului. Deci credința în Dumnezeu este primirea de către noi ca adevărate, pe bază de încredere în Dumnezeu și pe baza unei vederi sufletești, a tuturor adevărurilor pe care le avem prin Descoperirea mai presus de fire, în vederea mântuirii noastre. Sfântul Apostol Pavel ne spune despre credință că „este adeverirea celor nădăjduite, dovedirea lucrurilor celor nevăzute" (Evr. 11,1). După Teodoret al Cirului, credința creștină este învoirea liberă a sufletului, vederea sufletească a unui lucru nevăzut, statornicia în ceea ce este adevărat, înțelegerea celor nevăzute, potrivită firii[1].

Care sunt roadele credinței?

Acestea sunt:

1. înțelegerea tainelor care depășesc puterile minții;
2. ridicarea sufletului până la Dumnezeu, cu Care unindu-ne, să ne putem mântui.

Este vreo legătură între credința în lucrurile descoperite și cunoașterea lor?

Sfântul Chiril al Alexandriei leagă credința de cunoașterea lucrurilor credinței prin textul din Ioan: „Și noi am crezut și am cunoscut că Tu ești Hristosul, Fiul Dumnezeului Celui viu" (Ioan 6,69). Credința este înaintea cunoașterii, după cuvântul proorocului: „Dacă nu credeți, nu veți sta în picioare" (Isaia 7,9). Prin dreapta credință se realizează cunoașterea lui

[1] Teodoret, *Despre vindecarea bolilor elinești* l,l, Migne, PG, LXXXIII, col. 814.

Dumnezeu și a adevărului Său și tot prin credință ne ridicăm „la măsura vârstei deplinătății lui Hristos” (Efes. 4,13) și la starea desăvârșită și duhovnicească[2].

La cunoaștere se ridică omul înaintat în credință și viață duhovnicească încă de aici, de pe pământ, dar desăvârșita cunoaștere se dobândește numai în viața viitoare.

Ce se poate ști despre Dumnezeu cu mijloacele minții omenești și ale firii înconjurătoare?

Cu aceste mijloace noi știm că Dumnezeu există, dar nu știm ce este El, în Sine, în ființa Lui.

Este vreo deosebire între acest fel de a cunoaște existența lui Dumnezeu și cel dat prin Descoperirea dumnezeiască?

Felul cunoașterii existenței lui Dumnezeu prin Descoperire este mai sigur și mai prețios, fiindcă această cunoaștere ne-o dă Dumnezeu Însuși și mintea noastră nu se mai îndoiește. Apoi, pe când cunoștința existenței lui Dumnezeu, în Descoperirea dumnezeiască, pleacă de la credință ca să ajungă la cunoaștere, în aflarea existenței lui Dumnezeu pe calea firii, mintea pornește de la cunoaștere spre a ajunge la credință[3].

Prin ce arată firea existența lui Dumnezeu?

Zidirea întreagă, de la fapturile cele mai mici până la cele mai mari, de la cele înzestrate cu mai puțină pricepere până la cele mai înțelepte, de la începutul lumii până astăzi, mărturisește înțelepciunea, bunătatea și puterea Făcătorului. Sfânta Scriptură ia firea ca mărturie a existenței lui Dumnezeu, când

---

[2] Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Ioan* 4,4, (6,70), Migne, PG, LXXIII, col. 628.

[3] Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea 235 (către Amfilohie)* l, Migne, PG, XXXII, col. 872.

spune: „Cerurile spun slava lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria” (Ps. 18,1).

Începând de la Sfântul Irineu și până la Sfântul Ioan Damaschin, toți Sfinții Părinți și Scriitori bisericești dovedesc existența lui Dumnezeu pe baza legii naturale sau firești. Sfântul Grigorie Teologul spune: „Dar cu mult mai înainte decât acestea (adică cerul, luna, stelele), mai presus decât ele și izvor al lor este ființa (lui Dumnezeu), care întrece orice cuprindere și orice înțelegere... Și privirea și legea firii ne învață că Dumnezeu există și că El este cauza creatoare și susținătoare a lumii. Privirea (ne învață că există Dumnezeu) atunci când se așază pe cele văzute și bine fixate și care merg și care sunt, ca să zic așa, mișcate în chip nemișcat și sunt purtate. Iar legea naturală deduce din cele văzute și rânduite de Autorul lor”[4]. Cunoștința despre Sine a dat-o Dumnezeu oamenilor de la început, zice Sfântul Ioan Gură de Aur, dar păgânii, atribuind această cunoaștere lemnelor și pietrelor, au nedreptățit adevărul. Această cunoaștere rămâne însă neschimbată având slava ei nemișcată. Sfântul Pavel zice: „Ceea ce se poate cunoaște despre Dumnezeu este cunoscut de către ei, fiindcă Dumnezeu le-a arătat lor” (Rom. l,19). Cunoașterea lui Dumnezeu pe calea firii s-a dat oamenilor nu prin glas, ci prin așezarea făpturilor la mijloc, pentru ca și cel înțelept și cel fără minte, cunoscând cu privirea frumusețea celor văzute, să se ridice la Dumnezeu[5]. Ordinea lucrurilor, schimbarea anotimpurilor, a atmosferei, calea armonioasă a elementelor, cursul ordonat al zilelor și al nopților, al lunilor și al anilor, grija pe care o minte atotînțeleaptă o are față de fiecare viețuitoare, supunerea tuturor față de om dovedesc

[4] Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântul II Teologic* 5,6, Migne, PG, XXXVI, col. 32.

[5] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Scrisoarea către Romani* 3,2, Migne, PG, LX, col. 412.

existența lui Dumnezeu[6]. Zidirea, zice Sfântul Ioan Gură de Aur, ne duce ca de mână la cunoașterea lui Dumnezeu[7]. Este o cunoaștere care pornește de la făpturi și se ridică până la Făcătorul firii.

Pe ce altă cale a firii știm că există Dumnezeu?

Pe calea conștiinței, care, după firea văzută, este al doilea învățător al omului. Sfântul Ioan Gură de Aur și Sfântul Ioan Damaschin spun că învățătura existenței lui Dumnezeu este pusă de El în chip firesc în toți oamenii[8]. Sfântul Grigorie Teologul observă că puterea din noi, înnăscută tuturor, prima lege lipită de noi, care ne duce spre Dumnezeu prin cele văzute, este rațiunea[9].

Cunoaștem existența lui Dumnezeu numai pe calea firii?

Noi cunoaștem existența lui Dumnezeu și pe calea Descoperirii sau Revelației dumnezeiești supranaturale. Dumnezeu Și-a descoperit existența proorocilor, S-a arătat prin Fiul Său Cel întrupat și Se va face cunoscut în împărăția cerurilor. „Duhul", zice Sfântul Irineu, „pregătește pe om în Fiul, Fiul îl duce la Tatăl, iar Tatăl îi dă nestricăciunea pentru viața veșnică, pe care o capătă din faptul că-L vede pe Dumnezeu."[10] Cunoașterea mai presus de fire a lui Dumnezeu, pe care cei îmbunătățiți moral, ajunși pe cea mai înaltă treaptă a urcușului duhovnicesc

---

[6] Teofil, *Către Autolic* l,6, Migne, PG, VI, col. 1033.

[7] Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre diavolul ispititor*, Omilia 2, n. 3, Migne, PG, XLIX, col. 260.

[8] Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt despre Ana* l, n. 4, Migne, PG, LIV, col. 636; Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* l,l, Migne, PG, XCIV, col. 789.

[9] Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântul II Teologic*, 16, Migne, PG, XXXVI, col. 48.

[10] Sf. Irineu, *Contra ereziilor* 4,20,5, Migne, PG, VII, col. 1035.

după curățirea de patimi, o gustă anticipativ încă din această viață, constituie însăși viața veșnică pentru cei drepți în împărăția cerurilor (Ioan 17,3).

Știm noi ceva despre ființa lui Dumnezeu?

Nu putem cunoaște ființa lui Dumnezeu nici pe calea firii, nici pe calea mai presus de fire. Ființa lui Dumnezeu este „ascunsul" tainic, la care nu ne putem ridica cu mintea și cu care nu putem intra în legătură. Ea este mai presus de orice nume, cum spune Dionisie Pseudo-Areopagitul. Dar noi cunoaștem lucrările Acelei Ființe, Care coboară la noi, cum zic Sfinții Părinți. Toate numele ce le dăm lui Dumnezeu privesc aceste lucrări; înțelepciunea lui Dumnezeu, văzută în lume, este o astfel de lucrare; puterea Lui creatoare la fel. Aceste lucrări le mai numim și însușiri ale lui Dumnezeu, sau pe baza acestor lucrări îi dăm lui Dumnezeu așa-numitele însușiri. În cunoașterea firească, aceste lucrări sau însușiri ale lui Dumnezeu le aflăm prin analogie de la lucrările create; în cunoașterea mai presus de fire avem o vedere mai de-a dreptul a lor.

Ce înseamnă cuvintele: „Cred întru unul Dumnezeu"?

Aceste cuvinte au fost puse în Simbolul credinței pentru a risipi credința deșartă a păgânilor că sunt mai mulți dumnezei. Credința într-un singur Dumnezeu, sau monoteismul, este susținută de toți Părinții și Scriitorii bisericești care s-au ocupat de acest adevăr.

Care sunt însușirile lui Dumnezeu?

- Dumnezeu este unul. Sfântul Apostol Pavel scrie corintenilor: „Totuși, pentru noi este un singur Dumnezeu-Tatăl, din Care sunt toate și noi întru El; și un singur Domn Iisus Hristos, prin Care sunt toate și noi prin El" (I Cor. 8,6). Dumnezeu este unul singur pentru că unul singur este universul pe

care l-a făcut[11]. Sfântul Efrem zice: „Dacă nu este un singur Dumnezeu, nu este Dumnezeu”[12].

- Dumnezeu este Duh, cum o mărturisește Mântuitorul Însuși femeii samarinence: „Duh este Dumnezeu, și cei ce I se închină trebuie să I se închine în duh și în adevăr” (Ioan 4,24). „El e nematerial și netrupesc”, spune Sfântul Ioan Damaschin[13]. El este izvorul din care își ia începutul toată firea înțelegătoare și duhul[14].

- Dumnezeu este simplu, adică necompus, fiindcă este nematerial. Firea Sa este necompusă și duhovnicească[15]. El nu admite nici un fel de adaos în Sine și nu are ceva mai mare, sau mai mic, în Sine[16].

- Dumnezeu este neschimbător, cum ne-o arată Sfântul Iacov prin cuvintele: „Părintele luminilor, la Care nu este schimbare sau umbră de mutare” (1,17).

- Dumnezeu este veșnic, cum ne încredințează cuvintele Apocalipsei: „Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Dumnezeu, Atotțiitorul, Cel ce era, Cel ce este și Cel ce vine” (Apoc. 4,8). El este înainte de timp, pentru că timpul este de la El. Însușirea Lui veșnică este că El este veșnic[17].

- Dumnezeu este necuprins, pentru că este nesfârșit și de nespus. Dumnezeu este nevăzut. Cuvântul se adresează către El în tăcere, simțul se tocește vrând să-L cerceteze, iar înțelegerea se închircește vrând să-L îmbrățișeze[18].

---

[11] Origen, *Contra lui Cels* l,23, Migne, PG, XI, col. 701.

[12] Sf. Efrem Sirul, *Cuvânt contra ereziilor* 3, Assemanni 2, p. 443.

[13] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* 2,3, Migne, PG, XCIV, col. 865.

[14] Origen, *Despre Principii* l,l,6, Migne, PG, XI, col. 124.

[15] Didim, *Despre Sfântul Duh* 35, Migne, PG, XXXIX, col. 1064.

[16] Origen, *Despre Principii* l,l,6, Migne, PG, XI, col. 124.

[17] Sf. Ilarie, *Despre Sfânta Treime* 2,7, Migne, PL, X, col. 54.

[18] *Ibidem*.

- Dumnezeu este atotprezent, cum ne spune Psalmistul: „De mă voi sui în cer, Tu acolo ești; de mă voi coborî în iad, de față ești. De voi lua aripile mele de dimineață și mă voi sălășlui la marginile mării, și acolo mâna Ta mă va povățui și mă va ține dreapta Ta" (Ps. 138,8-10). Fiind fără început și fără sfârșit, Dumnezeu este atotprezent, pentru că nu El este în altceva, ci toate sunt în El. El este pretutindeni și este în întregime pretutindeni[19].

- Dumnezeu este atotputernic, cum ne încredințează Sfânta Evanghelie: „Cele ce nu sunt cu putință la oameni sunt cu putință la Dumnezeu" (Luca 18,27). Atotputernicia lui Dumnezeu o susțin toți Sfinții Părinți, îndeosebi Aristide, Teofil al Antiohiei, Sfântul Irineu, Clement Alexandrinul, Sfântul Chiril al Ierusalimului. Puterea lui Dumnezeu este nevăzută și ascunde o mare pătrundere și simțire a Duhului[20].

- Dumnezeu este atotștiutor, cum ne spune Sfântul Apostol Pavel: „O, adâncul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cât sunt de necercate judecățile Lui și nepătrunse căile Lui!" (Rom. 11,33). Știința lui Dumnezeu cunoaște toate deodată: cele trecute, cele prezente, cele viitoare. El cunoaște totul din veci; El știe înainte de facerea lumii ce se va întâmpla până în ultimele clipe ale acesteia. Dumnezeu nu S-a sfătuit cu nimeni despre noi, în momentul când am fost creați, pentru că El cunoștea rostul nostru înainte de facerea pământului și a veacurilor[21]. Prin preștiința Sa, Dumnezeu nu ne obligă să facem cele viitoare[22]. Dumnezeu știe toate câte se vor întâmpla prin libera voință a oamenilor, dar această preștiință nu nimicește

[19] *Ibidem*.

[20] Sf. Irineu, *Contra ereziilor* 2,6,l, Migne, PG, VII, col. 724.

[21] Sf. Chiril al Alexandriei, *Tezaurul despre Sfânta și cea de o ființă Treime* 15, Migne, PG, LXXV, col. 292.

[22] Fer. Augustin, *Despre liberul arbitru* 3,4,11, Migne, PL, XXXII, col. 1276.

liberul arbitru sau libera hotărâre[23]. Dumnezeu privește în inimi, știe toate și aude toate[24].

- Dumnezeu este drept, cum spune Psalmistul: „Domnul iubește judecata și nu va părăsi pe cei cuvioși ai Săi; (aceștia) în veac vor fi păziți; iar cei fără de lege vor fi izgoniți și seminția celor necredincioși va fi stârpită" (Ps. 36,28).

- Dumnezeu este bun, cum declară Însuși Mântuitorul: „Nimeni nu este bun decât numai unul Dumnezeu" (Matei 19,17).

- Dumnezeu este iubire, cum ne încredințează Sfântul Apostol Ioan (I Ioan 4,8 și 16).

- Dumnezeu este lumină (I Ioan 1,5).

- Dumnezeu este desăvârșit, după cuvântul Mântuitorului: „Fiți dar desăvârșiți, precum Tatăl vostru din ceruri desăvârșit este" (Matei 5,48). Dumnezeu este desăvârșit în toate, egal și asemenea cu Sine[25]. Nu este supus prefacerii lucrurilor, nici nașterii, nici întâmplării. El nu Se micșorează, nici nu crește, ci este totdeauna același[26].

Dacă Dumnezeu este Duh, de ce în Sfânta Scriptură se vorbește despre inima, ochii, urechile, mâinile lui Dumnezeu?

Sfânta Scriptură ține seama de firea limbii omenești, adică de felul ei de a-și arăta gândurile. Cuvintele de mai sus nu înfățișează organe trupești, asemenea celor omenești, ci anumite puteri ale lui Dumnezeu. Astfel inima arată bunătatea și iubirea lui Dumnezeu, ochii și urechile arată atotștiința Lui, iar mâinile, atotputernicia Lui. După cum chipul lui Dumnezeu

---

[23] Teodoret, *Comentar la Romani* 8,30, Migne, PG, LXXXII, col. 141.

[24] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza 4-5*, Migne, PG, XXXIII, col. 460.

[25] Sf. Irineu, *Contra ereziilor* 4,11,2, Migne, PG, VII, col. 1002.

[26] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza 4-5*, Migne, PG, XXXIII, col. 460; Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* l,5, Migne, PG, XCIV, col. 801.

nu poate fi zugrăvit în mintea noastră, tot așa nu poate fi vorba de organe trupești ale lui Dumnezeu, căci după cuvântul unui Părinte al Bisericii: „El aude fără urechi, vorbește fără gură, lucrează fără mâini, vede fără ochi”[27].

Dacă Dumnezeu este peste tot locul, de ce se spune în Sfânta Scriptură că El este în ceruri sau în Biserică?

Dumnezeu este peste tot locul; dacă se zice că El este în mod deosebit în ceruri, este pentru că prezența Lui este mai vădită ființelor spirituale, și cerul închipuie sfințenia; dacă se vorbește de prezența Lui deosebită în Biserică, este pentru că mai ales în Biserică împărtășește El, prin Sfintele Taine, harul Său sfințitor.

---

[27] Sf. Efrem Sirul, *Cântece nisibiene* 3,l, BK 78; Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, trad. Dr. D. Fecioru, București, 1938, pp. 38-40.

Învățătura despre Dumnezeu-Tatăl

Pentru ce numim, în articolul I din Simbolul credinței, pe Dumnezeu „Tatăl”?

Dumnezeu este unul după ființa Lui. Descoperirea dumnezeiască ne învață însă că acest Dumnezeu, unul după ființă, este în trei Persoane: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh. Aceste trei Persoane sau ipostasuri dumnezeiești alcătuiesc Sfânta Treime, taina de nepătruns de mintea omenească și împărtășită nouă prin Descoperirea dumnezeiască. Cuvântul „Tatăl” din Simbolul credinței ne arată prima Persoană a Sfintei Treimi. El arată însă și legătura fiască pe care noi, credincioșii, o avem cu El, căci El este „Tatăl nostru”, așa cum spunem la începutul Rugăciunii Domnești.

Se vorbește în Sfânta Scriptură despre aceste trei Persoane sau ipostasuri ale singurului Dumnezeu?

În Sfânta Scriptură se vorbește în multe locuri despre cele trei Persoane sau ipostasuri ale Dumnezeirii. Amintim numai câteva: în Vechiul Testament, Dumnezeu-Tatăl Se adresează Celorlale Persoane ale Sfintei Treimi: „Să facem om după chipul Nostru și după asemănarea Noastră” (Facerea 1,26). În vedenia lui Isaia, îngerii „strigau unul către altul și ziceau: Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot, plin este tot pământul de mărirea Lui” (Isaia 6,3). În Noul Testament, cu prilejul Botezului Domnului nostru Iisus Hristos, s-au arătat toate cele trei

Persoane ale Sfintei Treimi: Tatăl, arătând lumii pe Fiul și binecuvântându-L, Fiul primind botezul de la Ioan, iar Sfântul Duh coborând asupra Fiului, în chip de porumbel (Matei 3,16-17; Luca 3,21-22; Ioan 1,32; 15,26). Trimițând pe Sfinții Apostoli la propovăduire, Mântuitorul le spune: „Drept aceea, mergând învățați toate neamurile, botezându-le în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh" (Matei 28,19).

Sfânta Tradiție mărturisește existența Sfintei Treimi?

Tradiția primelor trei veacuri mărturisește fără șovăială credința în existența Sfintei Treimi. Au mărturisit cu căldură despre Sfânta Treime: Sf. Clement Romanul, Sf. Ignatie, Sf. Policarp, Aristide, Sf. Iustin, Atenagora, Teofil al Antiohiei, Sf. Irineu, Clement Alexandrinul, Origen, Tertulian, Novațian. Sfinții Părinți ai veacurilor al IV-lea și al V-lea s-au întemeiat neîntrerupt pe această tradiție, în toiul luptelor lor contra arianismului. Se pot cita în această privință mai ales Sf. Atanasie, Sf. Epifanie, Sf. Ilarie și Fer. Augustin. „În unitatea firii sunt trei Persoane", zice Tertulian[28]. „O singură Dumnezeire și un singur Dumnezeu în Trei ipostasuri", declară Sfântul Atanasie[29].

Cele trei Persoane sau trei ipostasuri pot fi înțelese ca trei dumnezei?

Cele trei Persoane dumnezeiești nu se înțeleg ca persoanele omenești, ci în felul în care ne arată Mântuitorul în Evanghelia după Ioan, când zice: „Eu și Tatăl Meu una suntem" (Ioan 10,30). „Legătura Tatălui cu Fiul și a Fiului cu Mângâietorul (Sfântul Duh) unește pe cei trei unul cu altul. Aceștia trei sunt una, nu unul, după cuvântul: «Eu și Tatăl Meu una

---

[28] Tertulian, *Contra lui Praxeas* 2,9,25, Migne, PL, II, col. 156.

[29] Sf. Atanasie, *Despre întruparea Cuvântului lui Dumnezeu și contra Arienilor* 10, Migne, PG, XXVI, col. 1000.

suntem», una după unitatea ființei, nu după unitatea numărului."[30] Cele trei ipostasuri, zice Sfântul Grigorie Teologul, sunt o singură Dumnezeire și „o singură Fire în trei proprietăți, înțelegătoare, desăvârșite, existând prin ele însele, deosebite în număr, dar nu deosebite în Dumnezeire"[31]. Același Sfânt Părinte explică felul unirii ipostasurilor astfel: „Se deosebesc fără să se împartă, ca să zic așa, și se unesc deosebit. Unul în trei este Dumnezeirea și trei fac una"[32]. Nu sunt, deci, trei dumnezei.

Care este legătura ipostasurilor între ele?

Deși mare taină, lucrul acesta a fost lămurit pe larg de Sfinții Părinți. Sfântul Chiril al Alexandriei ne spune că Firea dumnezeiască, simplă și necompusă, este lărgită de însușirile ipostasurilor și de deosebirile de persoană și de nume. În fiecare Persoană se înțelege întreaga Fire împreună cu însușirea ei, adică cu ipostasul. Rămâne fiecare ceea ce este, având în sine și pe celelalte, prin unirea firească cu ele. Tatăl este în Fiul și în Sfântul Duh. De asemenea și Fiul și Sfântul Duh Se află în Tatăl, iar Tatăl, în ceilalți doi[33].

Cele trei ipostasuri voiesc și lucrează separat sau la un loc?

Sfântul Ioan Damaschin spune că fiecare din cele trei ipostasuri nu voiesc și nu lucrează aparte, separat și deosebit, ci împreună[34]. Sfânta Treime este o singură fire, o singură voință,

---

[30] Tertulian, *Contra lui Praxeas* 25, Migne, PL, II, col. 188.

[31] Sf. Grigorie Teologul, *Contra Arienilor și despre sine* 16, Migne, PG, XXXVI, col. 236A.

[32] *Idem*, *La Sfintele lumini (Bobotează)* 11, Migne, PG, XXXVI, col. 345CD.

[33] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta și cea de o ființă Treime* 7, Migne, PG, LXXV, col. 1092.

[34] Sf. Ioan Damaschin, *Despre două voințe în Hristos* 8, Migne, PG, XCV, col. 136. Vezi și Pr. Dr. Olimp N. Căciulă, *Hristologia Sf. Ioan Damaschin după Tratatul despre cele două voințe în Hristos*, București, 1938, p. 106.

o singură lucrare, o singură putere, o singură autoritate, pentru că este o singură Dumnezeire[35].

Ce au împreună și ce au deosebit Persoanele Sfintei Treimi?

Tatăl, Fiul și Sfântul Duh au împreună însușirea de a fi nefăcuți și Dumnezeirea. Fiul și Sfântul Duh au împreună însușirea că sunt din Tatăl. Tatăl este nenăscut, Fiul este născut, Sfântul Duh este purces.

Prin ce Se deosebește mai de aproape Tatăl?

Tatăl este nenăscut. El nu primește existența de la nimeni, nu are cauză. El este izvorul celorlalte două persoane.

Dumnezeu este Tată din veci. El nu este însă Tată în felul omenesc. El n-a început să fie Tată în timp, după împlinirea vârstei, odată cu apariția puterii de a naște, asemenea oamenilor și celorlalte viețuitoare. Dumnezeu e Tată deodată cu veșnicia. El e, deci, totdeauna Tată[36].

Prin ce Se deosebește mai de aproape Fiul?

Fiul este născut, este Unul-Născut, fiind împreună veșnic cu Tatăl și deoființă cu Acesta. Fiul este Fiu dinaintea veacului și de totdeauna. El nu Și-a început cândva existența, ci de când este Tatăl este și Fiul. Și când gândim la Tatăl, gândim și la Fiul. Fiul nu este creat, cum pretindea Arie, ci este născut din Tatăl, dar nu printr-o naștere omenească, nici constrânsă, ci printr-una voită și firească. Este o naștere necuprinsă de mintea omenească. Fiul și Tatăl sunt una ca Dumnezeire, ca fire, ca veșnicie, ca voință, ca lucrare, ca bunătate etc., dar Se deosebesc ca ipostasuri: unul este născut, pe când celălalt este nenăscut; în această privință, Tatăl este izvorul și cauza Fiului.

---

[35] Sf. Ioan Damaschin, *Despre Sf. Treime* l, Migne, PG, XCV, col. 9.

[36] Sf. Grigorie de Nyssa, *Contra lui Eunomiu* l, Migne, PG, XLV, col. 369.

Fiul Se deosebește, apoi, și de Tatăl și de Sfântul Duh, prin aceea că El Și-a luat asupră-Și lucrarea mântuirii. Numele propriu al Fiului este „Cuvântul". El Se numește și „înțelepciunea lui Dumnezeu. El este Cuvântul, Strălucirea și Chipul Tatălui"[37].

Prin ce Se deosebește mai de aproape Duhul Sfânt?

Duhul Sfânt purcede din Tatăl, cum spune Însuși Mântuitorul: „Iar când va veni Mângâietorul, pe Care Eu Îl voi trimite vouă, de la Tatăl, Duhul adevărului, Care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine" (Ioan 15,26). Însușirea Lui personală este de a fi purces din Tatăl și de a Se face cunoscut după Fiul și împreună cu Acesta[38]. El este sfințenia însăși și, prin aceasta, izvorul Sfântului Har, Care desăvârșește opera Mântuitorului, după înălțarea Sa la cer: „Iar când va veni Acela, Duhul adevărului, vă va călăuzi pe voi la tot adevărul... Acela pe Mine Mă va slăvi, pentru că din al Meu va lua și va vesti vouă" (Ioan 16,13-14).

De ce, în articolul I din Simbolul credinței, numim pe Dumnezeu-Tatăl Atotțiitorul, Făcătorul cerului și al pământului, văzutelor tuturor și nevăzutelor?

Pentru că Dumnezeu a făcut cerul și pământul și tot ce există, cum ne spune Sfânta Scriptură: „La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul" (Facerea 1,1). Psalmistul Îl laudă pentru puterea atotțiitoare: „Că în mâna Lui sunt marginile pământului și înălțimile munților ale Lui sunt. Că a Lui este marea și El a făcut-o și uscatul mâinile Lui l-au zidit" (Ps. 94,4-5). Dumnezeu a făcut totul din nimic. La creație iau parte

[37] Sf. Atanasie, Sf. Vasile cel Mare și alții.

[38] Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea 38 (Către fratele său Grigorie)*, Migne, PG, XXXII, col. 329.

toate cele trei Persoane ale Sfintei Treimi. Despre părtășia Cuvântului la facerea lumii ne mărturisește Sfântul Apostol Pavel, zicând: „Că în El (Fiul) au fost făcute toate, cele din ceruri și cele de pe pământ, cele văzute și cele nevăzute" (Col. 1,16). Despre părtășia Duhului mărturisesc cuvintele Sfintei Scripturi: „Și Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apei" (Facerea l,2). Dumnezeu a făcut lumea în timp, după o anumită ordine, cu scopul de a fi fericită și de a-L slăvi pe El.

Ce se înțelege prin cuvintele „nevăzutelor"?

Prin aceste cuvinte se înțelege lumea nevăzută, adică îngerii, cum ne explică Sfântul Apostol Pavel care, după citatul de mai sus, din Epistola către Coloseni, adaugă: „Fie scaunele, fie domniile, fie începătoriile, fie stăpânirile: toate prin El și pentru El s-au făcut" (Col. l,16). Aceste nume arată cetele de îngeri, după cum vom vedea mai departe.

Care a fost făcută mai întâi: lumea văzută sau lumea nevăzută?

Atât Sfânta Scriptură cât și Sfânta Tradiție ne învață că lumea nevăzută, lumea îngerilor, a fost făcută mai întâi. Domnul Însuși îi spune lui Iov: „Când s-au făcut stelele, lăudatu-M-au cu glas mare toți îngerii Mei" (Iov 38,7). Îngerii au fost făcuți cei dintâi, zice „Păstorul lui Herma"[39]. Prin cuvântul „cerul", din primul verset al cărții Facerea: „La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul", se înțelege lumea nevăzută a cerului, adică îngerii.

---

[39] *Păstorul lui Herma* 5,5,3, Migne, PG, II, coll. 957, 961.

Cum și de ce a făcut Dumnezeu pe îngeri?

Dumnezeu a făcut pe îngeri din nimic[40]. I-a fost de ajuns să voiască, pentru a-i aduce la lumină[41]. El i-a făcut din bunătatea Sa.

Ce sunt îngerii?

Îngerii sunt duhuri, adică ființe spirituale fără trup, înzestrate cu minte, voință și putere, cum spune Sfânta Scriptură: „Cel ce face pe îngerii Săi duhuri și pe slujitorii Săi pară de foc" (Ps. 103,4), și cum adeverește Sfânta Tradiție. Făpturile înzestrate cu minte sau rațiune se împart în îngeri și oameni. Făpturile raționale netrupești sunt îngerii. Ei sunt firi înțelegătoare, pentru că sunt fără de trup, au fost rânduiți să locuiască sus, în locuri ușoare, și să aibă o fire ușoară și repede[42].

Ce însușiri au îngerii?

Îngerii sunt nemateriali, fiindcă sunt netrupești. De aceea, deși îngerii pot vorbi între ei, n-au nevoie nici de limbă, nici de urechi, ci-și arată gândurile și hotărârile fără cuvânt material. Când Sfântul Apostol Pavel ne vorbește despre limba îngerilor (I Cor. 13,1), el nu le atribuie, prin aceasta, trupuri, ci arată chipul de convorbire între îngeri. Tot așa, când vorbește de „genunchiul celor cerești și al celor pământești și al celor de dedesubt" (Filip. 2,10), el nu atribuie îngerilor genunchi și oase, ci arată închinarea datorată lui Dumnezeu, după felul nostru omenesc. Spre deosebire de noi, oamenii, îngerii sunt ființe spirituale personale, netrupești și nemateriale.

Îngerii sunt liberi, dispunând în libertate de voia și hotărârile lor, așa cum ne dovedește căderea lui Lucifer.

---

[40] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica* 2,3, Migne, PG, XCIV, col. 865.

[41] Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre învierea morților* l, Migne, PG, L, col. 429.

[42] Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre Rugăciunea Domnească*, Cuv. IV, Migne, PG, XLIV, col. 1165; *idem*, *Scrieri*, partea I, trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae și Pr. Ioan Buga, în PSB, București 1982, p. 434.

Îngerii sunt inteligenți, în continuă mișcare și știutori. Deși îngerii au cunoaștere mai înaltă decât a noastră, ei nu știu cele ce sunt în inimă și nici cele viitoare. Aceasta arată că ei sunt mărginiți. „Cine a început să existe”, zice Teodoret al Cirului, „acela are o existență mărginită.”[43] Că este așa ne-o spune și cuvântul Mântuitorului că fiecare om este sub paza sau sub grija unui înger (Matei 18,10). De aceea, îngerii ocupă loc, se fac văzuți și se arată celor vrednici cu înfățișare omenească (Facerea 18,2). Fiind mărginiți, îngerii nu sunt pretutindeni. Ei sunt prezenți acolo unde sunt trimiși. Când sunt în cer, nu sunt pe pământ; când sunt trimiși de Dumnezeu pe pământ, nu sunt în cer. Deși mărginiți, ei nu sunt împiedicați de ziduri, de uși, de încuietori, de peceți. Acelora cărora Dumnezeu voiește ca ei să li se arate, îngerii nu li se înfățișează cum sunt, ci cu o formă schimbată, ca să poată fi văzuți[44].

Îngerii nu sunt sfințenia însăși. Ei au sfințenia de la Duhul Sfânt[45]. Sfințenia fiind din afara ființei lor, le aduce desăvârșirea prin împărtășirea cu Duhul Sfânt. Ei își păstrează vrednicia prin stăruința în bine, având libera voie în alegere și necăzând niciodată din cinstea de a ședea alături de Cel Bun[46]. Puterile cerești nu sunt sfinte prin firea lor. Altfel, ele nu s-ar deosebi de Duhul Sfânt. Ele au de la Duhul Sfânt o măsură de sfințenie pe măsura lor. Ele capătă nemurirea prin har și participă la luminare și la har potrivit cu vrednicia și cu rangul lor[47], îngerii n-au fost creați copii, care apoi, desăvârșindu-se prin exercițiu continuu, au ajuns demni de primirea Duhului Sfânt. Ei au avut de la început, de la facere, în însuși actul facerii lor,

---

[43] Fer. Teodoret, *Comentar la Facere* l, Migne, PG, LXXX, col. 80.

[44] Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, 2,3, Migne, PG, XCIV, col. 869.

[45] *Ibidem*.

[46] Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sf. Duh* 16,38, Migne, PG, XXXII, col. 137.

[47] Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, 2,3, Migne, PG, XCIV, col. 868.

sfințenia pusă în ființa lor[48]. Ei doresc și caută binele. După măsura dragostei lor față de Dumnezeu, ei primesc măsura sfințeniei, între ei și Duhul Sfânt este această deosebire că, pe când Duhul Sfânt are sfințenia prin însăși firea Sa, îngerii au sfințenia prin împărtășire[49].

Mulți îngeri, câștigând fericirea veșnică, au fost întăriți în bine[50]. Ei au fost ridicați la o treaptă mai presus de firea lor, și, dacă nu mai pot greși, nu este prin firea lor, ci prin harul lui Dumnezeu[51].

De ce se numesc îngeri și care este numărul lor?

Cuvântul „înger", care vine din limba latină, iar în aceasta din limba greacă, înseamnă vestitor, îngerii au, printre altele, să vestească oamenilor voia lui Dumnezeu, așa cum Arhanghelul Gavriil a vestit pe Fecioara Maria că va naște pe Mântuitorul (Luca l,26-38), iar pe preotul Zaharia că el și soția sa Elisabeta vor avea fiu (Luca l,11-20).

Numărul îngerilor este foarte mare. Sfinții Părinți numără nouă cete îngerești[52]. Dionisie Pseudo-Areopagitul le împarte în trei triade sau trei serii de câte trei. Prima triadă este veșnic în jurul lui Dumnezeu, în unire nemijlocită cu Acesta, și este formată din Serafimii cei cu câte șase aripi, din Heruvimii cei

---

[48] Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la psalmi* 32,6; Migne, PG, XXIX, col. 333; *Idem*, *Comentar la psalmi*, trad. de Pr. Dr. Olimp Căciulă, București, în „Izvoarele Ortodoxiei", 1939, pp. 150-151.

[49] *Idem*, *Contra lui Eunomiu* 3,2, Migne, PG, XXIX, col. 660.

[50] Sf. Grigorie cel Mare, *Omilii la Iezechiel* l,7,18, Migne, PL, LXXVI, col. 849.

[51] *Mărturisirea Ortodoxă* (a lui Petru Movilă) I,20.

[52] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateheza 23*,6, Migne, PG, XXXIII, col. 1113; Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântul II Teologic* 31, Migne, PG, XXXVI, col. 72B; Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 4,5, Migne, PG, LIII, col. 44.

cu ochi mulți și din Tronurile prea sfinte. A doua triadă este alcătuită din Domnii, Puteri și Stăpâniri. A treia triadă este formată din începătorii, Arhangheli și îngeri[53].

Ce chemare au îngerii?

Am văzut că ei sunt vestitorii voii sau hotărârilor lui Dumnezeu. Unii dintre ei, ca firi curate, neînclinate spre rău, sau greu de mișcat la așa ceva, se mișcă încontinuu în cor, în jurul Cauzei prime. Ei cântă laudele măririi dumnezeiești, privesc veșnic slava cea veșnică, nu numai ca să se slăvească Dumnezeu, ci pentru ca și ei, îngerii, să primească binefaceri de la Dumnezeu[54].

Îngerii slujesc lui Dumnezeu pentru mântuirea noastră. Lucrul îngeresc acesta este: să facă totul pentru mântuirea fraților, zice Sfântul Ioan Gură de Aur[55]. După ce am căzut în păcat, Dumnezeu nu ne lasă fără sprijinul Său. El ne trimite câte un înger ca să ajute vieții noastre, îngerii sunt puternici și gata să împlinească voința dumnezeiască. Ei se află, prin iuțeala firii lor, îndată acolo unde le poruncește voința lui Dumnezeu, îngerii sunt păzitorii oamenilor. Fiecare om este pus sub paza sau sub grija unui înger. Mântuitorul Însuși ne asigură de aceasta când zice: „Căutați să nu disprețuiți pe vreunul din acești mai mici; că zic vouă: că îngerii lor în ceruri pururea văd fața Tatălui Meu, Care este în ceruri” (Matei 18,10).

Fiecare om își are îngerul său păzitor care este al dreptății. Dar duhul cel rău, care este al nedreptății, nu-i dă pace și caută

---

[53] Sf. Ioan Damaschin, *op. cit.*, 2,3, Migne, PG, XCIV, col. 872.

[54] Sf. Grigorie Teologul, *Cuvântul II Teologic* 31, Migne, PG, XXXVI, col. 72.

[55] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Evrei* 3,2, Migne, PG, LXIII, col. 3.

tot timpul să-l ispitească. Deosebim aceasta după gândurile bune sau rele din inima noastră[56].

Unii îngeri, ca Arhanghelii, apără popoarele, cum au arătat Moise și Daniel (Deut. 32,8; Daniel 10,5).

Ce sunt duhurile rele sau diavolii?

Sunt acei îngeri care, în frunte cu căpetenia lor, Lucifer, din trufie, au rupt comuniunea cu Dumnezeu, devenind duhuri rele, căzând deci din starea în care au fost creați. Aceștia ispitesc pe oameni și le insuflă gânduri rele. Ei pot rătăci mintea oamenilor, ducându-i la călcarea poruncilor lui Dumnezeu. Diavolul sau satana poate chiar ucide oameni, după cuvântul Mântuitorului: „Acela ucigător de oameni a fost din început și nu a stat întru adevăr, pentru că nu este adevăr întru el. Când grăiește minciună, dintru ale sale grăiește, căci este mincinos și tatăl minciunii" (Ioan 8,44). Iar Sfântul Petru îndeamnă pe credincioși astfel: „Fiți treji, privegheați, pentru că potrivnicul vostru, diavolul, ca un leu răcnind, umblă căutând pe cine să înghită" (I Petru 5,8). Când Dumnezeu ne trimite îngerul Său păzitor, satana trimite și el îngerul său rău, ca să distrugă viața noastră. Omul se află între doi, care urmăresc scopuri opuse și se străduiesc să învingă unul împotriva celuilalt[57]. Dar diavolul nu poate sili pe om la păcat, ci numai îl ispitește[58].

Diavolul nu poate să facă rău nici omului, nici altei făpturi dacă nu are învoirea de la Dumnezeu. Se cunoaște cazul lui Iov (Iov 1,12; 2,6) și al dracilor care se rugau de Mântuitorul, zicând: „Dacă ne scoți afară, trimite-ne în turma de porci. Și El

---

[56] Origen, *Omilii la Luca* 12, Migne, PG, XIII, col. 1829.

[57] Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise*, Migne, PG, XLIV, coll. 337-340.

[58] *Mărturisirea Ortodoxă* I,21.

le-a zis: «Duceți-vă». Iar ei, ieșind, s-au dus în turma de porci" (Matei 8,31-32).

De unde le vine diavolilor această răutate?

Această răutate le vine din iubirea de sine și din mândrie. Dumnezeu i-a făcut buni, cum a făcut bun tot ce există (Facerea 1,31), dar ei au călcat porunca ascultării de Dumnezeu și au fost aruncați în întunericul cel mai adânc, cum zice Scriptura: „Și pe îngerii care nu și-au păzit vrednicia, ci și-au părăsit lăcașul lor, i-a pus la păstrare sub întuneric, în lanțuri veșnice, spre judecata zilei celei mari" (Iuda 1,6).

Prin căderea lor radicală, ei au rupt total comuniunea harică cu Dumnezeu[59]. Apropiindu-se mult de oameni, ei au o puternică influență asupra celor răi. La judecata obștească, satan și îngerii lui vor fi trimiși în focul veșnic, gătit lor încă de la început (Matei 25,41).

Ce se înțelege prin cuvintele „văzutelor tuturor"?

Sfânta Scriptură ne spune că la început Dumnezeu a făcut cerul și pământul (Facerea 1,1). Am văzut mai înainte că „cerul" din aceste cuvinte înseamnă lumea nevăzută a îngerilor. Pământul înseamnă lumea văzută. Această lume văzută, adică pământul cu toate ale lui, era la început nevăzută și netocmită, adică fără formă (Facerea l,2).

Creând lumea, Dumnezeu a urmat o anumită ordine a făpturilor, ca să îngăduie acestora să se sprijine unele pe altele, în înțelesul că cele ce urmau nu puteau să apară fără cele dinainte. Astfel, Dumnezeu a făcut în ziua întâi lumina, fără de care nu este cu putință nici o lucrare și nici o creștere; în ziua a doua a făcut tăria sau cerul văzut; în a treia, adunarea apelor, uscatul și toate ierburile și plantele; în ziua a patra,

[59] *Mărturisirea Ortodoxă* I,21.

luminătorii cerului, soarele, luna și stelele; în ziua a cincea, peștii și păsările; în ziua a șasea, animalele cu patru picioare, târâtoarele, tot felul de animale și la urmă pe om (Facerea 1,3-26). În ziua a șaptea Dumnezeu S-a odihnit de lucrările Sale. Ordinea aceasta, în virtutea căreia diferite feluri de viață și de făpturi apar într-o înlănțuire firească și necesară, începând cu lumina și terminând cu omul, arată adânca înțelepciune a Ziditorului. Sfinții Părinți spun că omul a fost făcut în urma celorlalte lucruri pentru că se cuvenea să fie pregătită împărăția și apoi să vină împăratul ei – omul[60]. Omul nu putea să apară decât atunci când toate cele trebuitoare vieții lui erau create. El nu putea veni în lume înainte de apariția vieții. Plantele și toate celelalte animale trebuiau să apară înaintea lui.

Pornirile cele rele ale făpturilor au fost de la început?

Nu. Făpturile au fost curate, nevinovate și nevătămătoare atunci când au fost zidite: „Și a privit Dumnezeu toate câte făcuse și iată erau bune foarte” (Facerea 1,31).

Ce ne descoperă Sfânta Scriptură despre facerea omului și starea lui dinainte de păcat?

Sfânta Scriptură ne spune că în ziua a șasea, după ce a făcut toate celelalte ființe, Dumnezeu, în Sfânta Treime, a zis: „Să facem pe om după chipul Nostru și după asemănare” (Facerea l,26). „Și, luând Domnul Dumnezeu țărână din pământ, a făcut pe om și a suflat în fața lui suflare de viață și s-a făcut omul ființă vie” (Facerea 2,7).

Omul a fost făcut deci printr-un act special, din mâinile lui Dumnezeu, cum zice un prooroc: „Mâinile Tale m-au făcut și

[60] Pseudo-Vasile cel Mare, *Despre facerea omului* l, Migne, PG, XXX, col. 40C.

m-au zidit" (Iov 10,8). Aceasta arată cinstea deosebită dată de Dumnezeu omului. După ce existența lui a fost hotărâtă înainte de facerea lumii și la fel și stăpânirea lui asupra acesteia, Dumnezeu îi pregătește aducerea lui la existență și alcătuirea ființei lui[61].

Omul a fost făcut din pământ, având vârstă tânără, bărbătească.

Ce spune Sfânta Scriptură despre femeie?

Dumnezeu a văzut că nu este bine să fie omul singur: „Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său... a făcut bărbat și femeie" (Facerea l, 27). „Și a făcut Domnul Dumnezeu coasta pe care a luat-o din Adam femeie și a adus-o lui Adam. Și a zis Adam: «Iată, aceasta-i os din oasele mele și carne din carnea mea; ea se va numi femeie, pentru că este luată din bărbatul său»" (Facerea 2,22-23).

Cea dintâi femeie, Eva, a fost făcută pentru continuarea neamului omenesc, așa cum tot cartea Facerea spune: „Și i-a binecuvântat Dumnezeu pe ei zicând: «Creșteți și vă înmulțiți și umpleți pământul...»" (Facerea l,28). Eva a fost făcută din coasta lui Adam, zice Sf. Efrem, ca să nu fie bănuială că altcineva a fost ziditorul femeii decât Dumnezeu.

De ce Eva n-a fost făcută din aceeași țărână ca Adam?

Eva n-a fost făcută din țărână, ci din coasta lui Adam, pentru că în bărbat și în femeie este o singură fire trupească, un singur izvor al neamului omenesc. De aceea, de la început n-au fost făcuți pereche, bărbat, și femeie, sau doi bărbați, ori două femei, ci mai întâi bărbatul și apoi, din el, femeia[62].

[61] Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre facerea omului* 3, Migne, PG, XLIV, col. 136A.

[62] Sf. Ambrozie, *Despre Rai* 10,48, Migne, PL, XIV, col. 298.

Ce înseamnă chipul și asemănarea lui Dumnezeu în om?

Chipul lui Dumnezeu în om este mănunchiul de puteri sufletești: rațiunea, voința, simțirea, cu care omul se îndreaptă spre Dumnezeu printr-o activitate neobosită pentru desăvârșire, iar asemănarea lui Dumnezeu în om este înfăptuirea acestei desăvârșiri prin împreună-lucrarea harului dumnezeiesc cu silințele omului, în amănunt, chipul lui Dumnezeu înseamnă:

1. Stăpânirea peste făpturile pământului, potrivit cuvântului Scripturii: „...umpleți pământul și-l supuneți și stăpâniți peste peștii mării, peste păsările cerului, peste toate animalele, peste toate vietățile care se mișcă pe pământ și peste tot pământul" (Facerea l,28). „Micșoratu-l-ai pe dânsul (pe om) cu puțin față de îngeri, cu slavă și cu cinste l-ai încununat pe el și l-ai pus pe dânsul peste lucrul mâinilor Tale" (Ps. 8,5-6);
2. Rațiunea și voia liberă în năzuința lor spre Dumnezeu, adevăr și bine.

După ce Dumnezeu a făcut pe om, unde l-a așezat?

După ce a făcut pe om, Dumnezeu l-a așezat în Rai și i-a pus hrana la îndemână, făcând „să răsară din pământ tot soiul de pomi, plăcuți la vedere și cu roade bune de mâncat" (Facerea 2,9). În Rai se aflau și pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și răului.

Care era starea omului în Rai, înainte de păcat?

În Rai, primul om era împodobit cu minte sănătoasă, inimă curată și voință liberă. El însă nu era desăvârșit, căci desăvârșirea se câștigă prin încercare și deprindere. Ea consta în curăția păstrată prin împreună-lucrarea chipului cu harul de la început. Firea omenească era înfrumusețată prin părtășia ei cu Duhul Sfânt (Facerea 2,7). Numai această părtășie îi asigura lumina

sfințeniei și apropierea de Dumnezeu[63]. Mintea lui Adam era într-o continuă înălțare minunată spre Dumnezeu, trupul era liniștit, ferit de orice plăcere vinovată. Nu era încă în el frământarea mișcărilor neorânduite. Sfințenia primilor oameni nu era desăvârșită, dar ea nu era nici numai o stare de nepăsare și neștiință copilărească, așa cum pretind unii, ci o stare de nevinovăție și nerăutate[64].

Îmbrăcați în haina Duhului Sfânt, primii oameni n-aveau pofta trupului. De aceea nu simțeau nevoia de a se acoperi[65]. Ei se acopereau cu harul divin. S-au acoperit cu harul, adică cu acoperământul nemuririi, cât timp au fost aproape de Dumnezeu[66]. Adam și Eva trăiau în Rai ca îngerii, deci fără trebuința îmbrăcămintei. Scriptura zice: „Adam și femeia lui erau amândoi goi și nu se rușinau" (Facerea 2,25). Neascultarea și păcatul nesăvârșindu-se încă, ei erau îmbrăcați în mărirea cea de sus. De aceea nu se rușinau. După călcarea poruncii însă, a venit rușinea și cunoașterea goliciunii[67].

Adam apare înzestrat cu o uimitoare ușurință de cunoaștere și cu o înțelepciune deosebită. Din primele clipe ale facerii lui, el se înfățișează cu o minte ageră, ca unul care păstra în el lumina limpede și curată, dată lui de Dumnezeu, și-și menținea vrednicia neatinsă a firii[68]. Harul care, punea pe Adam în legătură cu Dumnezeu l-a înzestrat cu puterea ca el să dea nume

---

[63] Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Treimea Sfântă și de o ființă* 4, Migne, PG, LXXV, col. 908.

[64] *Mărturisirea Ortodoxă* I, 23.

[65] Sf. Irineu, *Contra ereziilor* 3,22,4; 3,23,5, Migne, PG, VII, coll. 959, 963.

[66] Sf. Ioan Damaschin, *Omilia la smochinul uscat* 3, Migne, PG, XCVI, col. 580.

[67] Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere* 15,4, Migne, PG, LIII, col. 123.

[68] Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Ioan* 1,9, Migne, PG, LXXIII, col. 128.

făpturilor supuse lui: „Și a pus Adam nume tuturor animalelor și tuturor păsărilor cerului și tuturor fiarelor pământului" (Facerea 2,20).

În limba, adică în puterea de a vorbi, pe care o capătă Adam odată cu zidirea lui, se arată firea rațională a omului[69].

Primii oameni, înainte de păcat, trăiau o viață fericită[70]. Ei n-au fost zidiți nici nemuritori, nici muritori, ci în stare de a ajunge la nemurire sau să moară, după ascultarea sau neascultarea lor față de porunca lui Dumnezeu[71].

Prin urmare, starea omului înainte de păcat era o stare de curăție, de fericire, de cunoaștere, de putință de a nu muri, dar nu era o stare de desăvârșire deplină. Omul putea înainta spre această desăvârșire, după cum se și putea abate de la desăvârșire, folosindu-se de același mare dar, pe care Ziditorul l-a pus în el: libertatea.

Cu ce scop a făcut Dumnezeu pe om?

Dumnezeu a făcut pe om pentru ca acesta să se împărtășească de bucuria de a fi în preajma lui Dumnezeu și de fericirea de a cunoaște, de a iubi și de a slăvi pe Dumnezeu. El este încununarea întregii zidiri, este o lume în mic (microcosm), cum zic Sfinții Părinți. Prin trupul său, el face legătura cu lumea, iar prin sufletul său, el face legătura cu Dumnezeu. Omul a fost făcut să fie făptura aleasă a slavei dumnezeiești[72]. Rostul său în Rai era să împlinească porunca lui Dumnezeu.

---

[69] Sf. Grigorie de Nyssa, *Contra lui Eunomiu* 12, Migne, PG, XLV, col. 993.

[70] Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Romani* 5,18, Migne, PG, LXXIV, col. 789.

[71] Teofil al Antiohiei, *Către Autolic* 2,27, Migne, PG, VI, col. 1093.

[72] Pseudo-Vasilie cel Mare, *Despre facerea omului*, Cuv. II,l, Migne, PG, XXX, col. 41C.

Care este porunca lui Dumnezeu, de care Adam trebuia să asculte?

Porunca pe care Dumnezeu a dat-o lui Adam era aceasta: „Iar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci, căci, în ziua în care vei mânca din el, vei muri negreșit!” (Facerea 2,17).

Adam și Eva au păzit această poruncă?

Un timp au păzit-o. Dar din îndemnul diavolului în chip de șarpe și sub pornirea mândriei lor, Eva întâi, și Adam după ea, au mâncat din pomul oprit, călcând porunca lui Dumnezeu. Dumnezeu a blestemat pe șarpe, a prezis necazuri și suferințe primilor oameni, i-a scos afară din Rai, dar le-a făgăduit pe Mântuitorul (Facerea 3,15 și urm.).

Cum se numește acest păcat al lui Adam?

Acest păcat se numește păcatul strămoșesc, fiindcă își are originea în căderea protopărinților noștri prin neascultare față de porunca dată lor de Dumnezeu (Facerea 2,16-17; 3,6-19). Păcatul acesta a trecut la toți oamenii, cum spune Sf. Apostol Pavel: „Printr-un om (Adam) a intrat păcatul în lume” (Romani 5,12).

Cum se moștenește păcatul strămoșesc?

Aceasta este o taină mare. Ceea ce se poate spune este că păcatul acesta, pe care-l moștenim din tată în fiu, prin nașterea firească[73], nu ni se socotește ca păcat al nostru, personal, ci ca o stare păcătoasă, ca o înclinare spre păcat, izvorâtă din călcarea poruncii dumnezeiești și care este egală cu păcatul, în fața legii lui Dumnezeu[74]. Pentru că această stare păcătoasă este

---

[73] Didim, *Contra maniheilor* 8, Migne, PG, XXXIX, col. 1096.

[74] H. Andrutsos, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe*, trad. Pr. D. Stăniloae, p. 170.

egală cu păcatul însuși, Biserica a rânduit botezul copiilor, care nu au păcatele celor vârstnici, dar moștenesc aplecarea spre păcat, care vine de la Adam (Facerea 7,20; II Cronici 6,36; Iov 4,17-19; 14,4; 15,14-16; 25,4; Ps. 13,1-3; 50,6; 52,2-4; 57,3-4; Proverbe 20,9; Eccl. 7,20; Sirah 25,23.27; Rom. 3,10-12; 5,12-19; Iacov 3,2; I Ioan 1,8).

Care au fost urmările păcatului strămoșesc?

Păcatul strămoșesc a adus primilor oameni pierderea harului lui Dumnezeu, adică ruperea legăturii cu Dumnezeu, cu ei înșiși și cu lumea[75].

Acest păcat a mai adus slăbirea chipului lui Dumnezeu în om, prin întunecarea în parte a puterilor sufletului și prin înclinarea mai mult spre rău decât spre bine. Mintea se mișcă greu, deosebește anevoie cele ce are de cunoscut și mai mult se depărtează decât se apropie de luminile curate ale Duhului. Ea nu mai vede decât anevoie pe Dumnezeu[76], privește mai mult spre lucrurile pieritoare, legate de viața trecătoare. Dar această slăbire nu înseamnă ștergerea sau stingerea completă a chipului lui Dumnezeu în om. Omul n-a murit cu totul pentru cele dumnezeiești. El s-a îmbolnăvit. Chipul lui Dumnezeu în el a slăbit, s-a întunecat.

Prin păcatul strămoșesc, primii oameni au pierdut sfințenia, curăția și putința de a nu muri[77]. Pierzând harul, ei au pierdut și roadele harului. Dacă ar fi ascultat porunca dumnezeiască, Adam și-ar fi asigurat, cu ajutorul lui Dumnezeu, putința de a

---

[75] H. Andrutsos, *op. cit.*, pp. 160, 166; Sf. Ciprian, *Despre bunul răbdării* 19, Migne, PL, IV, col. 634.

[76] Sf. Ioan Damaschin, *Omilie la smochinul uscat* 3, Migne, PG, XCVI, col. 580.

[77] Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Scrisoarea către Romani* 5,18, Migne, PG, LXXIV, col. 789.

nu muri, la care ar fi contribuit și pomul vieții, de care el nu s-a putut folosi, fiindcă a fost scos din Rai (Facerea 3,22-23).

Prin păcatul lor, primii oameni și-au pierdut liniștea desăvârșită a trupului, căci păcatul a trezit în ei pofta cărnii. Despărțiți de cele veșnice și lunecând spre pieire, trupurile lor s-au deschis plăcerilor și necurățiilor. Firea întreagă s-a îmbolnăvit de păcat „prin neascultarea unuia singur"[78]. Pierzând harul care-i acoperea, ei au fost dezbrăcați de înălțarea spre Dumnezeu și de privirea directă a lui Dumnezeu.

Pedeapsa cea mai mare a păcatului a fost moartea, care, după Sfântul Apostol Pavel, este „plata păcatului" (I Corinteni 15,22); moartea, cu cele trei trepte ale ei: trupească, sufletească și veșnică. Dumnezeu Însuși a vestit primilor oameni că vor muri, dacă nu vor asculta porunca (Facerea 2,17). Neascultând-o, pedeapsa lor a fost moartea[79]. Nu trebuie să se creadă că Adam și Eva și-au atras această pedeapsă pentru că au mâncat dintr-un anumit pom purtător de nenorociri și de moarte, ci numai pentru că au călcat porunca dumnezeiască[80].

După facerea lumii, Dumnezeu Se îngrijește de ea?

Dumnezeu Se îngrijește de lume. Această lucrare prin care Dumnezeu Se îngrijește de lume se numește pronie sau providență. Prin pronie, Dumnezeu păstrează lumea în totalitatea ei și fiecare lucru și ființă în parte, le ocrotește și le îndreaptă, prin diferite mijloace, spre scopurile pentru care au fost create. Pronia sprijină orice lucrare bună. De ea ține profeția în Vechiul Testament

---

[78] Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentar la Scrisoarea către Romani* 5,8, Migne, PG, LXXIV, col. 789.

[79] Teofil al Antiohiei, *Către Autolic* 2,25, Migne, PG, VI, col. 1092; Sf. Metodiu de Olimp, *Banchetul celor 10 fecioare*, Cuv. 3,6, Migne, PG, XVIII, col. 69; Sf. Atanasie, *Despre Întruparea Cuvântului* 4,5, Migne, PG, XXV, col. 104.

[80] Teofil al Antiohiei, *op. cit.*, 2,25 CA, 8, col. 124.

și planul mântuirii. Ea se arată în toate lucrurile lumii, de la cele mai mici până la cele mai mari, pe care Dumnezeu le cunoaște și le îngrijește[81], cum ne spune Mântuitorul Însuși: „Priviți la păsările cerului, că nici nu seamănă, nici nu seceră, nici nu adună în jitnițe, și Tatăl vostru Cel ceresc le hrănește" (Matei 6,26). „Au doar nu se vând două vrăbii pentru un ban? Și nici una dintre ele nu va cădea pe pământ fără știrea Tatălui vostru." (Matei 10, 29) „Dumnezeu", zice Sfântul Ioan Gură de Aur, „nu numai că a adus la lumină zidirea, dar după ce a adus-o, o îngrijește. De zici îngeri, de zici arhangheli, de zici puterile cele de sus, de zici toate cele văzute și nevăzute, toate acestea se bucură de pronia Lui. Fără această lucrare ele se duc, se scurg și pier."[82] Iar Clement Alexandrinul zice: „Înfățișarea, ordinea și măiestria lucrurilor văzute ne arată pronia dumnezeiască"[83].

Prin pronie, Dumnezeu nu numai că păstrează, dar și conduce lumea spre mai multă viață (Ioan 10,10), spre desăvârșirea și transfigurarea întregii creații (Evrei 2,5)[84]. Sf. Efrem Sirul scrie despre pronie astfel: „Am văzut case și m-am gândit la gospodar. Am văzut lumea și am înțeles pronia. Am văzut corabie fără cârmaci scufundându-se. Am văzut faptele oamenilor neisprăvind nimic fără Dumnezeu, Care le conduce. Am văzut cetăți și republici deosebite în constituția lor și am înțeles că toate există prin rânduiala lui Dumnezeu. Turma este de la păstor, iar creșterea tuturor pe pământ este de la Dumnezeu"[85].

Prin pronie, Dumnezeu oprește răul și îl întoarce spre bine, cum ne spune *Mărturisirea lui Dositei*: „Cele rele le știe

---

[81] *Mărturisirea Ortodoxă* I,30.

[82] Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre Cel de o ființă, contra Anomeilor* 12, Migne, PG, XLVIII, col. 810.

[83] Clement Alexandrinul, *Covoare* 5,1,6,2, Migne, PG, IX, col. 16.

[84] Sf. Grigorie Teologul, *La Sf. Botez* 45, Migne, PG, XXXVI, col. 424.

[85] Sf. Efrem Sirul, *Mustrarea de sine*, Assemanni Graece I, p. 123.

mai dinainte și le îngăduie Dumnezeu, dar El nu Se îngrijește de ele, pentru că nici nu le-a făcut. Dar odată întâmplate, ele sunt îndreptate spre ceva folositor de către nesfârșita bunătate, care, fără să le fi făcut, le îmboldește spre mai bine cât este în puterea acestora”[86].

Dumnezeu păstrează și conduce lumea, conlucrând cu puterile făpturilor, nu fără ele.

---

[86] *Mărturisirea lui Dositei* 5, Mihălcescu, *Bekenntnisse*..., p. 162.

Învățătura despre Dumnezeu-Fiul

Care sunt articolele din Simbolul credinței despre Dumnezeu-Fiul?

Articolele din Simbolul credinței despre Dumnezeu-Fiul întrupat sunt: art. II – art. VII.

Ce ne învață aceste articole privite laolaltă?

Ele ne vorbesc despre cea mai mare și mai minunată faptă a iubirii lui Dumnezeu față de noi. Ele ne spun că Cel ce ne-a mântuit pe noi este Însuși Fiul lui Dumnezeu, iar mântuirea ne-a înfăptuit-o prin întruparea Sa ca om, prin învățătura și prin moartea Sa pe Cruce și învierea din morți, după care S-a înălțat la ceruri întru slavă, de-a dreapta Tatălui.

Multă iubire ne-a arătat Dumnezeu și prin facerea lumii și a oamenilor, despre care ne vorbește articolul I din Simbolul credinței. Dar dovada cea mai mare a iubirii nemărginite ce ne-o poartă ne-a arătat-o prin aceea că pe Însuși Fiul Său L-a trimis în lume, ca om, și L-a dat morții pe Cruce „pentru noi, oamenii, și pentru a noastră mântuire".

Despre această iubire ne spune chiar Fiul lui Dumnezeu, Cel ce a venit în lume: „Că așa a iubit Dumnezeu lumea, încât și pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat, ca tot cel ce crede întru El să nu piară, ci să aibă viață veșnică" (Ioan 3,16).

Iar Sfântul Atanasie spune: „Fiindu-I milă de neamul nostru și înduioșându-Se de slăbiciunea noastră și mișcat de stricăciunea

noastră și nesuferind stricăciunea morții asupra noastră, ca să nu piară ceea ce a făcut și ca să nu se zădărnicească lucrarea Tatălui, Își ia trup, și acesta nu deosebit de al nostru..., și dă morții propriul Său trup"[87].

Aveau oamenii trebuință de această întrupare?

Aveau neapărată trebuință. Am văzut că prin neascultarea lui Adam a pătruns păcatul și moartea în toți oamenii. Păcatul acesta pusese o dușmănie (Rom. 5,10) între ei și Dumnezeu, fiind toți „fii ai mâniei" (Efes. 2,3; Rom. 5,9), căci îi înrăise și le slăbise puterea de a face binele, încât, în loc de a face binele pe care-l voia Dumnezeu și îl cerea cugetul lor, făceau mereu răul. Din această pricină, cugetul îi mustra necontenit. Iar aceasta era un semn că Însuși Dumnezeu era nemulțumit. Dar Dumnezeu Își arăta nemulțumirea și prin pedepsele ce le aducea peste oameni. Căci nu putea lăsa păcatul neosândit (Rom. 5,18). De altfel, însuși păcatul pe care îl făceau oamenii producea în ei griji, boli și necazuri, iar între oameni, pizmă, ură, ceartă și războaie.

Pe deasupra tuturor, Dumnezeu a pedepsit însă păcatul cu moartea (Rom. 5,12), ca să nu fie „răutatea fără de moarte" (Molitva la morți). Toți mureau și prin moarte se duceau la moartea veșnică, adică la chinurile fără de sfârșit.

Dar aceasta era o stare prea chinuitoare și nu putea fi răbdată nici de iubirea lui Dumnezeu. Se cerea mântuirea omului din ea.

Nu puteau să-și dea oamenii înșiși mântuirea din această stare?

Nu puteau. Căci, deși ei sufereau de răul care-i stăpânea, nu puteau scăpa de el, firea lor era slăbită de păcat, erau robii

[87] Sf. Atanasie, *Despre Întruparea Cuvântului*, cap. 8, trad. Gh. Popescu-Pietrile, București, 1905, p. 29; Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri*, partea I, trad. Pr. Prof. D. Stăniloae, București, 1987, p. 99.

păcatului. Această stare chinuitoare o descrie Sf. Apostol Pavel astfel: „Nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârșesc. Iar dacă fac ceea ce nu voiesc eu, nu eu fac aceasta, ci păcatul care locuiește în mine” (Rom. 7,19-20). Nici un om nu-i putea mântui pe ceilalți de păcat, căci fiecare era „rob legii păcatului” (Rom. 7,23), și nu se putea scăpa nici pe sine însuși din această robie. Ei nu puteau face aceasta nici toți la un loc. Iată ce spune Sfântul Atanasie: „Căci după ce toți au fost loviți în suflet și tulburați de înșelăciunea diavolească și de deșertăciunea idolilor, cum era cu putință ca omul să întoarcă sufletul și mintea oamenilor? Dar poate să zică cineva că lumea întreagă ar fi putut face aceasta. Dar dacă lumea ar fi putut, nu s-ar fi făcut atâtea mari rele. Căci lumea exista și totuși oamenii se tăvăleau în atâtea mari rele”[88].

Nu-i putea mântui nici măcar vreun înger? Trebuia să vină Însuși Fiul lui Dumnezeu?

Nu-i putea mântui nici un înger. Întâi, pentru că împăcarea cu Dumnezeu trebuia să fie o faptă la care să ia parte Însuși Dumnezeu. Al doilea, pentru că oamenii trebuiau să fie scăpați și de moarte. Iar moartea nu putea fi înlăturată decât prin viața fără de sfârșit, care este numai la Dumnezeu. Numai Dumnezeu a putut da prima dată viață oamenilor; numai El o putea da și a doua oară. Sfântul Atanasie spune: „Nu era cu putință nici prin îngeri, deoarece ei nu sunt chipuri după care omul să fie creat după asemănarea lor. De aceea, Cuvântul lui Dumnezeu a venit în persoană, ca unul care este chipul Tatălui, ca să poată reînnoi pe omul cel creat după chipul Lui”[89].

---

[88] Sf. Atanasie, *Despre Întruparea Cuvântului*, cap. 14, trad. cit., p. 29.

[89] *Ibidem*, cap. 13, după Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri*, Partea I, trad. Pr. Prof. D. Stăniloae, București, 1987, p. 107.

Dar nu putea să facă aceasta Fiul lui Dumnezeu stând în cer și nefăcându-Se om?

Dumnezeu, în înțelepciunea Sa, a socotit că nu este potrivit să mântuiască pe oameni de departe. Aceasta pentru foarte multe motive, dintre care mai importante sunt trei.

Care este primul din aceste motive?

Primul motiv este că dreptatea cerea ca, precum un om a călcat legea ascultării de Dumnezeu, un Om se cădea să și ispășească, împlinind această lege prin ascultare și plătind cu viața Sa nevinovată călcarea celorlalți: „Precum prin neascultarea unui om s-au făcut păcătoși cei mulți, tot așa și prin ascultarea Unuia, se vor face drepți cei mulți" (Rom. 5,19). Trebuia, cu alte cuvinte, ca împăcarea între Dumnezeu și om să se facă nu numai prin fapta lui Dumnezeu, ci și a omului. Sfântul Grigorie de Nyssa spune: „După ce moartea intrase în lume prin neascultarea unui om, a fost izgonită prin ascultarea altui Om. Iată pentru ce S-a făcut ascultător până la moarte: ca să vindece prin ascultare păcatul neascultării și să nimicească prin învierea Sa moartea, care intrase în lume prin neascultare"[90].

De aceea S-a făcut Fiul lui Dumnezeu și om, ca să lucreze în numele oamenilor, dar fapta Lui, ca a Celui ce era și Dumnezeu, să aibă un preț care să covârșească vina tuturor oamenilor. „Cel ce a murit pentru noi", spune Sfântul Chiril al Ierusalimului, „nu era de un preț mic; nu era o oaie necuvântătoare, nu era un om de rând, nu era nici un înger, ci Dumnezeu, făcut om. Fărădelegea păcatului nu era așa de mare pe cât dreptatea Celui mort din pricina noastră; nu am păcătuit așa de

[90] Sf. Grigorie de Nyssa, *La întâmpinarea Domnului*, Migne, PG, XLVI, col. 729.

mult cât prețuia dreptatea Celui ce Și-a pus sufletul pentru noi”[91].

Luând firea noastră și ținând-o curată și împlinind cu ea legea ascultării de Dumnezeu și ispășind cu sângele ei vărsat pe Cruce călcarea oamenilor, a scăpat-o de osândă și ne-a împăcat cu Dumnezeu. „Vrăjmași fiind”, zice Sfântul Apostol Pavel, „ne-am împăcat cu Dumnezeu prin moartea Fiului Său” (Rom. 5,10 și II Cor. 5,18). Firea noastră, care înainte avea în ea urâțenia neascultării și era purtată de cei ce erau dușmani lui Dumnezeu, a ajuns acum firea curată a Fiului Său preaiubit. Privind cu iubire la Fiul Său, Dumnezeu privea cu iubire și la firea noastră pe care o purta El. Iubind pe Fiul Său, Cel ce S-a făcut ascultător până la moarte, Dumnezeu iubea totodată pe om. Dumnezeu nu mai vedea acum firea noastră ca pe cea care a călcat legea și drept urmare trebuie să moară, ci ca pe firea care a ispășit călcarea legii și este vrednică să se împărtășească de viață. Și iubirea lui Dumnezeu față de firea noastră, purtată de Fiul Său, avea să se răsfrângă asupra tuturor celor ce purtau această fire și se lipeau prin credință de Fiul Său. De aceea spune Sfântul Apostol Pavel că în Fiul lui Dumnezeu „avem răscumpărarea prin sângele Lui, adică iertarea păcatelor” și că „printr-Însul a binevoit să împace toate cu Sine, făcând pace prin sângele Crucii Lui”. Sau și mai limpede: „Și pe voi, care erați oarecând înstrăinați și vrăjmași cu mintea voastră către lucrurile rele, de acum v-a împăcat prin moarte, în carnea trupului Lui, ca să vă pună pe voi sfinți și fără de prihană și nevinovați înaintea Sa” (Col. 1,14.20-22).

Iubindu-ne acum Dumnezeu întru Iisus Hristos, ne face parte de aceeași moștenire a bunătății Sale, de care Se împărtășește Iisus Hristos ca Fiu al Său, socotindu-ne și pe noi

---

[91] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Catehezele* 13,33, trad. Pr. D. Fecioru, București, 1945, vol. II, p. 349.

ca pe niște fii ai Săi: „Iar dacă suntem fii, suntem și moștenitori, moștenitori ai lui Dumnezeu și împreună-moștenitori cu Hristos, dacă pătimim împreună cu El, ca împreună cu El să ne și preamărim” (Rom. 8,17).

Dar al doilea motiv al Întrupării care este?

Al doilea motiv pentru care S-a întrupat Fiul lui Dumnezeu a fost ca să ne arate că dragostea Lui față de noi este așa de mare, că El nu mai stă departe de noi, ci Se face om ca noi, ia firea noastră și vine între noi ca să vorbească cu noi în graiul nostru și să ne învețe față către față, nu prin alții, ca în Vechiul Testament. El voia astfel să ne câștige și mai mult inima, prin dragostea Sa, și să ne dea pildă văzută de cum trebuie să se poarte un om adevărat ca să placă lui Dumnezeu. Și El nu S-a făcut om numai pentru o vreme, ci pentru vecii vecilor, rămânând în legătură cu noi și arătând cât de mult prețuiește și iubește pe oameni. „Mântuitorul a venit”, spune Sfântul Ioan Damaschin, „ca să Se facă părtaș firii noastre, ca să ne învețe prin pildele Sale calea virtuții, ca să ne scape de stricăciune prin comuniunea cu viața, făcându-Se începătura învierii noastre.”[92]

Care este al treilea motiv al Întrupării?

Al treilea motiv se vede chiar din cuvintele de mai sus ale Sfântului Ioan Damaschin. Fiul lui Dumnezeu S-a mai întrupat ca, unind firea noastră cu firea Sa dumnezeiască, făcând-o firea Lui Însuși, ea să nu mai poată să se depărteze de Dumnezeu, să nu mai poată să lucreze împotriva Lui, ca acest templu să nu se mai poată ruina, ci să fie de-acum mereu plin și străbătut de Dumnezeu. Altfel ar fi fost cu putință ca firea noastră, odată mântuită, iarăși să se piardă. În același timp,

[92] *Dogmatica*, Cartea a IV-a, cap. 4, trad. Pr. D. Fecioru, 1938, p. 239.

numai așa a putut să scape cu adevărat și pentru totdeauna firea omenească de stricăciune și de moarte, unind-o strâns cu Sine Cel ce era izvorul nestricăciunii și al nemuririi. Prin firea noastră zidită acum în Dumnezeu, toți putem fi „zidiți întru Hristos" (Efes. 2,10). Noi putem adică acum să stăm mai ușor, dacă vrem, în legătură cu Fiul lui Dumnezeu, căci El e și om ca noi, nu numai Dumnezeu. Iar stând prin credință și prin dragoste în legătură cu El, ne aflăm zidiți în El, împreună cu firea Sa omenească, aflată în El. De aceea spune Sfântul Apostol Pavel că precum în Fiul lui Dumnezeu au fost zidite și așezate toate la început, când s-au făcut, cu atât mai mult acum, luând El firea noastră, ne așază iarăși în El și mai deplin, pe toți cei ce vrem. Drept aceea ne îndeamnă: „Întru El să umblați, înrădăcinați și zidiți fiind într-Însul" (Col. 2,6-7).

Sf. Chiril al Alexandriei înfățișează motivul al treilea astfel: „Cum putea omul de pe pământ, căzut în moarte, să se întoarcă la nestricăciune? Era nevoie ca trupul muritor să se împărtășească din puterea de viață a lui Dumnezeu. Iar puterea dătătoare de viață a lui Dumnezeu-Tatăl este Cuvântul Cel Unul-Născut"[93].

Dacă numai Fiul lui Dumnezeu făcut om putea să mântuiască omenirea de păcat și de moarte, de ce nu S-a făcut mai curând om? De ce a lăsat Dumnezeu să treacă un timp atât de îndelungat de la căderea lui Adam până la trimiterea Fiului Său?

Era trebuință de o pregătire a oamenilor ca să primească pe Mântuitorul, atunci când va veni. Căci nu ajungea ca Mântuitorul să vină și să moară pentru oameni. Trebuia ca și ei să-L primească cu credință. Altfel nu se putea înfăptui mântuirea lor. Și anume, trebuiau pregătiți ca să poată crede că Iisus

[93] *La Luca* 5,19, Migne, PG, LXXIII, col. 908.

Hristos este Fiul lui Dumnezeu Cel întrupat și că numai prin El se pot mântui.

Cum s-a făcut această pregătire?

În două feluri: întâi, prin creșterea răului și deodată cu aceasta a convingerii oamenilor că nu se pot mântui prin puterile lor; al doilea, prin sporirea veștilor de la Dumnezeu că le va trimite un Mântuitor și că Mântuitorul Acesta va fi chiar Fiul Său. Școala aceasta de pregătire a făcut-o Dumnezeu în alt chip cu poporul evreu. Pe păgâni i-a pregătit pe calea firii, pe evrei pe o cale mai presus de fire, într-un chip mai lămurit, ca din învățătura dată lor să tragă folos și popoarele păgâne.

Cum au fost pregătiți păgânii și evreii prin creșterea răului și a convingerii că nu se pot mântui prin puterile lor?

Păgânii și evreii au fost pregătiți în primul rând prin aceea că i-a lăsat să sporească în păcat. Dacă ar fi vrut Dumnezeu să-i mântuiască pe oameni îndată după cădere, poate că ei nu și-ar fi dat seama de toate nenorocirile ce le aduce cu sine păcatul. Pe lângă aceasta, la început oamenii ar fi crezut că pot scăpa de rău numai prin puterile lor și că n-au trebuință de Dumnezeu. A trebuit să li se lase mii de ani, ca, pe de o parte, să guste toată otrava răului și să se scârbească de el, pe de alta, să vadă că toate încercările lor de a scăpa de rău sunt zadarnice. Așa au căzut popoarele păgâne în cele mai grele rătăciri, închinându-se la dobitoace și la pietre și aducându-le jertfe vieți omenești. Evreii, cu toate că erau călăuziți îndeaproape de Dumnezeu, se abăteau și ei tot mai tare spre rău. Când s-a înmulțit răul, Dumnezeu le-a dat Legea pe muntele Sinai (Ieșirea, cap. 20), ca să le arate limpede cum trebuie să viețuiască. Dar, din cauza păcatului din ei, în loc să asculte de Lege, se încăpățânau și mai tare să o calce, încât legea li s-a făcut spre înmulțirea

păcatului. „Pentru călcările de porunci a fost adăugată legea”, zice Sfântul Apostol Pavel (Gal. 3,19), și tot el zice: „Păcatul luând îndemn prin poruncă, m-a amăgit și m-a omorât prin ea” (Rom. 7,11).

Legea era bună și sfântă, și totuși ea s-a făcut omului spre moarte. „Păcatul, ca să se arate păcat, prin ce era bun mi-a adus moartea, ca să se facă peste măsură de păcătos păcatul prin poruncă” (Rom. 7,13). Înmulțindu-se păcatul, omul își dădea seama că nici prin Lege nu se poate mântui, măcar că este de la Dumnezeu. Legea nu-l putea ajuta, pentru că prin ea Dumnezeu îi arăta numai care este binele, nu-i dădea și ajutorul Său ca să-l împlinească, ci îl lăsa pe om la puterile lui.

Nu-i dădea Dumnezeu ajutorul Său, pentru că omul nu l-ar fi primit, deoarece se încredea încă în puterile lui. De aceea, Dumnezeu îl lăsa în mândria că se poate mântui singur, că poate împlini singur poruncile Legii. Dar cu cât Legea arăta mai limpede înălțimea binelui, cu atât omul își dădea seama că este mai departe de El, că este mai păcătos. Acest lucru îl vedea evreul cu ajutorul Legii scrise pe tablele Legii, iar păgânul, cu ajutorul Legii scrise în inima sa, cu ajutorul conștiinței. „Văd cele bune”, zice un poet păgân, „le admit, dar fac totdeauna cele rele”[94]. Și așa, prin Lege, pe de o parte se înmulțea păcatul, pe de alta omul își da tot mai mult seama de neputința lui de a se mântui de păcat și, în loc de a se mai încrede în puterile lui, era tot mai convins că numai Dumnezeu Însuși, prin puterea, adică prin harul Lui, îl poate mântui. Iată de ce Sf. Apostol Pavel zice: „Căci Legea n-a desăvârșit nimic, iar în locul ei își face cale o nădejde mai bună, prin care ne apropiem de Dumnezeu” (Evr. 7,19).

---

[94] Ovidiu, *Video meliora proboque deteriora sequor* (Metamorfoze, VII 20-21).

Cum a pregătit Dumnezeu pe oameni, prin veștile ce li le da, că va veni El Însuși să-i mântuiască?

Prima făgăduință pe care a dat-o Dumnezeu oamenilor că le va trimite un Mântuitor a fost îndată după cădere. Era prima lor mângâiere în nenorocirea ce i-a ajuns. Dumnezeu îi spune șarpelui că cineva se va naște din femeie, care-i va zdrobi capul: „Dușmănie voi pune între tine și femeie, și între sămânța ta și sămânța ei; aceasta va zdrobi capul tău, iar tu îi vei înțepa călcâiul" (Facerea 3,15).

Dar vești tot mai limpezi despre Mântuitorul, Care avea să vină, le dă Dumnezeu evreilor prin proorocii Vechiului Testament, căci pe vremea lor se înmulțise și răutatea între oameni. De aceea proorocii, plângând și suferind, ziceau: „Cine va da din Sion mântuirea?" (Ps. 13,7), sau se rugau: „Doamne, pleacă cerurile și Te pogoară" (Ps. 143,5). Dumnezeu, milostivindu-Se de această rugăciune, spune oamenilor: „Va veni îndată în templul Său Domnul, pe Care Îl căutați" (Maleahi 3,1) sau: „Așa vorbește Domnul Dumnezeu, Care strânge pe cei risipiți ai lui Israel: „Voi mai strânge și alte neamuri la cei strânși acum din el" (Isaia 56,8).

Și ca lumea să-L cunoască atunci când va veni, Domnul dă foarte multe semne după care va putea fi cunoscut. El nu va veni cu asprime, ci blând și smerit, călare pe mânz de asin: „Bucură-te foarte, fiică a Sionului, veselește-te, fiica Ierusalimului, căci, iată, împăratul tău vine la tine drept și biruitor; smerit și călare pe asin, pe mânzul asinei" (Zah. 9,9). Va veni nu ca să domnească asemenea împăraților pământești, ci ca să elibereze prin sângele Său pe cei robiți păcatului: „Iar pentru tine, pentru sângele legământului (Testamentului) tău, voi da drumul robilor tăi din fântâna fără apă" (Zah. 9,11).

Smerenia întru care va veni, pătimirea și moartea Lui pentru păcatele altora le prevestește proorocul Isaia în toată amănunțimea: „Și L-am văzut pe El fără chip și fără frumusețe... Și

păcatele noastre le poartă și pentru noi rabdă durere..., iar El S-a rănit pentru păcatele noastre și a pătimit pentru fărădelegile noastre, certarea împăcării noastre pre Dânsul și cu rana Lui noi toți ne-am vindecat... Și chinuit a fost, dar El S-a supus și nu Și-a deschis gura Sa; ca un miel spre junghiere S-a adus și ca o oaie fără de glas înaintea celor ce-o tund, așa nu Și-a deschis gura Sa. Că s-a luat de pe pământ viața Lui și pentru fărădelegile poporului meu a fost adus la moarte" (Isaia 53,2.4-5.7-8).

Chiar și timpul și locul venirii Mântuitorului au fost prezise de prooroci. Proorocul Daniel a prezis că: „De la ieșirea poruncii ca iarăși să se zidească Ierusalimul", adică de la anul 457 î.Hr. și până „se va sfârși păcatul și se vor șterge fărădelegile" (9,24-25), vor trece 70 de săptămâni de ani, adică 490 de ani, răstimp care tocmai bine s-a împlinit la anul 33 după Hristos, când Mântuitorul a zdrobit puterea păcatului, prin moartea pe Cruce. Iar proorocul Miheia a prezis că Mântuitorul Se va naște în Betleem (Miheia 5,1). S-a prezis apoi, prin Isaia Proorocul, și chipul mai presus de fire al nașterii Mântuitorului din fecioară: „Iată, Fecioara va lua în pântece și va naște fiu și vor chema numele Lui Emanuil" (adică Dumnezeu cu noi) (Isaia 7,14). De asemenea că El Se va naște după trup din sămânța lui David: „O dată M-am jurat pe sfințenia Mea: Oare voi minți pe David? Seminția lui va rămâne în veac și scaunul lui ca soarele înaintea Mea și ca luna întocmită în veac" (Ps. 88,35-36).

Toate aceste proorocii aveau să ajute credința oamenilor prin faptul că ele s-au împlinit în Iisus Hristos.

Pentru ca oamenii să poată primi pe Iisus Hristos ca Dumnezeu, mai trebuia ca Dumnezeu să-i ridice din credința lor rătăcită în mulți idoli la credința într-un singur Dumnezeu, atotputernic și iubitor, dar Care are un Fiu nedespărțit de El, după ființă.

Cum au fost ridicați oamenii la această credință într-un singur Dumnezeu, Care are însă un Fiu?

În credința într-un singur Dumnezeu a fost crescut cu grijă poporul evreu, ca prin el să fie sădită, cu vremea, această credință și la celelalte popoare. Încet, ca să nu-i fie primejduit credința într-un singur Dumnezeu, i s-a tălmăcit apoi poporului evreu, prin prooroci, că Dumnezeu Cel Unul are un Fiu, Care va veni să mântuiască lumea, și un Duh Sfânt. La facere, Dumnezeu grăiește către celelalte persoane dumnezeiești: „Să facem om după chipul și asemănarea Noastră", adăugând îndată: „Și a făcut Dumnezeu pe om, după chipul Său; după chipul lui Dumnezeu l-a făcut" (Facerea 1,26-27), ca să arate că cele trei Persoane sunt o singură ființă dumnezeiască. Tot același tâlc îl are și arătarea lui Dumnezeu la stejarul lui Mamvri, în chipul celor trei călători (Facerea 18,2). David cunoaște apoi lămurit că Dumnezeu are un Fiu, când vede pe Domnul (Dumnezeu-Tatăl) zicând Domnului Său (lui Dumnezeu-Fiul): „Șezi de-a dreapta Mea până ce voi pune pe vrăjmașii Tăi așternut picioarelor Tale" (Ps. 109,1), sau când aude pe Dumnezeu-Tatăl zicând către Dumnezeu-Fiul: „Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut. Cere de la Mine și-Ți voi da neamurile moștenirea Ta. Și stăpânirea Ta, marginile Pământului" (Ps. 2,7-8).

Prin înrâurirea evreilor, care de la robia babilonică erau împrăștiați printre toate popoarele, și prin călăuzirea tainică a Cuvântului lui Dumnezeu, s-au ridicat apoi și din celelalte neamuri mulți filosofi, la ideea că există un singur Dumnezeu și Cuvântul sau Rațiunea Lui lucrează în lume, cu deosebire în mintea oamenilor luminați.

Astfel, aproape de venirea Mântuitorului, lumea se afla în starea ciudată că, pe de o parte, cu mintea, se ridicase la ideea unui singur Dumnezeu atotputernic și plin de iubire față de oameni, Care avea să trimită pe cineva de la Sine, pentru mântuirea

lumii, iar pe de alta, cu viața, se afla în cea mai mare decădere și neputință morală. Starea aceasta îi făcea pe oameni să aștepte mântuirea de la Dumnezeu și când a venit Mântuitorul le-a ajutat să-L poată primi pe El și învățătura Lui despre Dumnezeu.

Această pregătire a fost de ajuns ca omenirea să primească pe Iisus Hristos ca Dumnezeu?

Nu, n-a fost de ajuns. Dacă ar fi fost de ajuns, ar fi trebuit să-L primească toți evreii și cei mai mulți dintre filosofi. La toate cele spuse s-au adăugat ca temeiuri de credință: 1) învățătura Sa, cum n-a fost alta mai înaltă; 2) viața Sa, cum n-a fost alta mai curată, și 3) minunile Sale, dintre care mai ales Învierea și Înălțarea Sa la cer. Dar toate aceste temeiuri sunt întrecute de puterea cu care a lucrat și lucrează El până astăzi asupra sufletelor care se deschid cuvântului Său, înnoindu-le și sădind în ele convingerea nestrămutată că El este Dumnezeu. Credința în Hristos vine în primul rând din harul lui Dumnezeu, nu din cântărirea cu mintea a temeiurilor pomenite. Dar motivele acelea pregăteau mintea omului pentru primirea acestui har. Pentru noi, creștinii, unul dintre motivele cele mai puternice, care pregătesc mintea noastră să primească harul credinței și să conlucreze cu el, este însăși existența creștinismului de două mii de ani încoace, însuși faptul că de atunci și până azi sute de milioane de suflete au crezut fără încetare în dumnezeirea lui Iisus.

Care este credința Bisericii noastre în dumnezeirea Mântuitorului nostru Iisus Hristos?

Răspunsul mai amănunțit la această întrebare îl dă articolul II al Simbolului credinței, primul dintre cele șase articole (II-VII), care se ocupă de Persoana și lucrarea mântuitoare a Domnului nostru Iisus Hristos. Căci acest articol cuprinde

în forma cea mai scurtă, dar în mod deplin, învățătura Bisericii despre dumnezeirea lui Iisus Hristos.

Care este acest articol?

Acest articol este: „Și întru unul Domn Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, Care din Tatăl S-a născut mai înainte de toți vecii: Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, nu făcut, Cel ce este de o ființă cu Tatăl, prin Care toate s-au făcut”.

Ce ne învață acest articol în întregimea lui?

Două lucruri: întâi, că Domnul nostru Iisus Hristos, Care ne-a mântuit pe noi, este Însuși Fiul lui Dumnezeu, egal întru toate cu Dumnezeu-Tatăl, veșnic ca și El și una cu El, după ființă și slavă, deosebindu-Se de Tatăl numai prin aceea că este Fiu, și nu Tată, că Tatăl Îl naște, iar El este născut din ființa Tatălui. Mântuitorul Hristos Însuși a spus despre Sine: „Și acum preaslăvește-Mă Tu, Părinte, la Tine Însuți, cu slava pe care am avut-o la Tine mai înainte de a fi lumea” (Ioan 17,5).

Al doilea, că Iisus Hristos, Mântuitorul lumii, este și Făcătorul tuturor, arătându-se și în aceasta dumnezeirea Lui. Căci, precum Tatăl este Făcătorul tuturor, cum ne-a învățat articolul I al Simbolului, așa este și Fiul Făcătorul tuturor. Tatăl toate le face, dar le face prin Fiul: „Toate prin El s-au făcut; și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut” (Ioan 1,3). Chiar și timpul s-a făcut prin Iisus Hristos, după cum zice Apostolul: „Prin Care și veacurile s-au făcut” (Evr. 1,2), iar în alt loc spune: „Întru El s-au făcut toate, cele din ceruri și cele de pe pământ, cele văzute și cele nevăzute, fie scaunele, fie domniile, fie începătoriile, fie stăpânirile. Toate s-au făcut prin El și pentru El. Și El este mai înainte de toate și toate prin El sunt așezate” (Col. 1,16-17).

Dacă întru El sunt așezate toate, înseamnă că El le și susține și în El viețuiesc toate. El ia parte deci și la pronierea lor. Ținând mereu viața în ele și purtând grijă de ele, cum Însuși zice: „Tatăl Meu până acum lucrează și Eu lucrez” (Ioan 5,17).

Ce înseamnă primele cuvinte din articolul II al Simbolului credinței: „Și întru unul Domn Iisus Hristos”?

Precum ne-a învățat articolul I să credem în Dumnezeu-Tatăl, așa ne învață articolul II să credem „și” în Iisus Hristos, Fiul Lui.

Căci fără credință în Fiul, nu putem cunoaște nici pe Tatăl. Tată fără Fiu nu există. Cine nu crede că Dumnezeu are un Fiu nu crede că Dumnezeu este Tată și are în Sine dragoste de Tată. Un Dumnezeu fără dragoste nu este Dumnezeu adevărat. „Eu sunt ușa” (Ioan 10,9), zice Mântuitorul; „Nimeni nu vine la Tatăl, decât prin Mine” (Ioan 14,6). Iisus Hristos, în Care credem ca și în Tatăl, este Unul singur, căci numai un Fiu are Tatăl și numai un Mântuitor avem noi. Numai prin acesta „Unul” ne mântuim și ajungem la Tatăl, căci numai o „cale” (Ioan 14,6) și numai o „ușă” este spre Tatăl, iar „calea” și „ușa” este El.

El este „Domn” peste sufletele noastre, este „Domnul și Stăpânul vieții noastre”, ba chiar unicul Domn și Stăpân „Căruia Îi slujim” (Col. 3,24) și îi închinăm cu bucurie „toată viața noastră”, în așa fel, încât nu mai suntem ai noștri, ci „ai lui Hristos” (II Cor. 10,7) și putem spune fiecare cu Sf. Apostol Pavel: „Nu mai viez eu, ci Hristos viază întru mine” (Gal. 2,20). Căci El ne-a dat această viață și ne-a răscumpărat-o de la moarte. Și știm că, dacă i-o închinăm Lui, tot noi ne folosim, căci Hristos ne desăvârșește din zi în zi, făcându-ne „asemenea chipului Său” (Rom. 8,29). Domnia lui Iisus peste suflete nu este o domnie aspră și silnică, ci una blândă. El domnește peste

noi prin dragoste și adevăr. „Luați jugul Meu asupra voastră... căci jugul Meu este bun și povara Mea este ușoară” (Matei 11,29-30). Iar Domnia aceasta nu înseamnă că nu avem datoria să lucrăm pentru semenii noștri. Dimpotrivă, lui Hristos Îi slujim când facem bine celor mici și osteniți (Matei 25,40). Domnia aceasta totală peste sufletele noastre și peste lumea întreagă a câștigat-o Iisus Hristos și ca om, pentru că S-a smerit pe Sine ca nimeni altul și Și-a pus viața Sa pentru noii. Numele de Iisus s-a ridicat astfel peste tot numele și tot genunchiul trebuie să se plece Lui, primindu-L ca Domn. Căci „Dumnezeu fiind în chip, n-a socotit o știrbire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, chip de rob luând, făcându-Se asemenea oamenilor, și la înfățișare aflându-Se ca un om; S-a smerit pe Sine, ascultător făcându-Se până la moarte, și încă moarte pe cruce. Pentru aceasta și Dumnezeu L-a preaînălțat și I-a dăruit Lui nume, care este mai presus de orice nume; ca în numele lui Iisus tot genunchiul să se plece, al celor cerești și al celor pământești și al celor de dedesubt; și să mărturisească toată limba că Domn este Iisus Hristos întru slava lui Dumnezeu-Tatăl” (Filip. 2,6-11).

Ce înseamnă îndeosebi numele de „Iisus” dat Mântuitorului?

Numele „Iisus” înseamnă Dumnezeu Mântuitorul. Iisus înseamnă în limba ebraică Mântuitor și numele acesta I se potrivește în chip desăvârșit, căci El este într-adevăr Mântuitorul lumii. Și I se potrivește atât de desăvârșit pentru că nu I l-au dat oamenii, ci îngerul, la porunca Tatălui Ceresc, Care a știut de mai înainte ce lucrare va săvârși Fiul Său în lume. „Nu te teme”, spune îngerul lui Iosif, „a lua pe Maria logodnica ta, că ce s-a zămislit într-însa este de la Duhul Sfânt. Și ea va naște Fiu și vei chema numele Lui Iisus”. Și îngerul arată îndată și pricina acestei numiri: „Că Acesta va mântui pe norodul Său de păcatele lor” (Matei 1,20-21).

În Vechiul Testament numele acesta l-a purtat Isus Navi, urmașul lui Moise, care a condus poporul lui Israel în Țara Sfântă, mântuindu-l de rătăcirea prin pustiu. Dar el a fost numai un chip al lui Iisus Hristos, Care a mântuit toate popoarele de rătăcirea în păcat, ducându-le în împărăția cerurilor. El nu este numai un oarecare mântuitor, ci Mântuitorul, în înțelesul desăvârșit al cuvântului.

Ce înseamnă numele Hristos?

Numele „Hristos" înseamnă „Uns". La evrei, unși se numeau preoții, proorocii și împărații, pentru că la intrarea în slujbă erau unși cu mir, care închipuia darul Sfântului Duh. Dar aceia erau numai chipuri ale adevăratului Uns, primeau numai o parte din puterea Duhului Sfânt, ca ajutor pentru slujba lor. Însă Hristos primește pe Duhul Sfânt Însuși. „Hristos nu este un om purtător de Dumnezeu, ci Dumnezeu întrupat; El nu este uns ca un prooroc prin lucrarea (energie), ci prin prezența întregii persoane a ungerii în El"[95]. Sf. Ioan Gură de Aur zice: „Tot harul s-a vărsat peste templul acela. Că Tatăl nu da Lui Duhul cu măsură, ci întreg harul 1-a primit templul. Noi însă avem nu mai puțin și o picătură din harul acela"[96]. Deci Iisus este Unsul sau Hristosul, în înțelesul desăvârșit, nu numai unul dintre mulții unși sau hristoși oarecare[97]. El este arhiereul, împăratul și proorocul cel mai înalt, adevăratul arhiereu, împărat și prooroc și izvorul a toată arhieria, conducerea duhovnicească și proorocia. Precum vedem, și numele de Hristos I se potrivește în chip desăvârșit, căci nici pe acesta nu I l-au dat oamenii, ci îngerul, care a spus păstorilor: „Iată, vestesc vouă

---

[95] Sf. Grigorie Palama, *Antiereticul contra lui Achindin*, la D. Stăniloae, *Viața și învățătura Sf. Grigorie Palama*, Sibiu, 1938, p. CL.

[96] *Ibidem.*

[97] Sf. Grigorie Teologul, citat după Sf. Grigorie Palama, *op. cit.*

bucurie mare, care va fi pentru tot poporul. Că S-a născut vouă astăzi Mântuitor, Care este Hristos Domnul, în cetatea lui David" (Luca 2,10-11). Însuși Iisus spunea despre Sine că a avut ungerea Duhului Sfânt, cum de altfel grăise despre El și proorocul Isaia (61,1): „Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns a binevesti săracilor..." (Luca 4,18).

Hristos, prin ungerea ce o are de la Duhul Sfânt, este adevăratul arhiereu, prooroc și împărat. Se vorbește despre aceste slujiri ale lui Hristos în Sfânta Scriptură și ce înțeles au ele?

Că Hristos a primit prin ungere de la Duhul Sfânt slujirea de arhiereu, prooroc și împărat, ne-o spune Sfânta Scriptură în multe locuri. Sf. Apostol Pavel ne spune că El a fost arhiereul cel mai înalt și a adus jertfa desăvârșită, care este trupul Său. Prin aceasta a curățit cu adevărat pe oameni de păcate, nu numai a închipuit această curățire, ca jertfele de animale aduse de preoții din Vechiul Testament: „Un astfel de Arhiereu se cuvenea să avem: sfânt, fără de răutate, fără de pată, osebit de cei păcătoși și fiind mai presus decât cerurile. El nu are nevoie să aducă zilnic jertfe, ca arhiereii: întâi pentru păcatele lor, apoi pentru ale poporului, căci El a făcut aceasta odată pentru totdeauna, aducându-Se jertfă pe Sine Însuși" (Evr. 7,26-27); căci „nu prin sânge de țapi și de viței, ci prin Însuși Sângele Său a intrat odată pentru totdeauna în Sfânta Sfintelor și a dobândit o veșnică răscumpărare" (Evr. 9,12). El a fost proorocul cel mai înalt, aducând cea mai deplină învățătură despre Dumnezeu: ca Unul ce n-a primit-o din afară de Sine, ci din plinătatea Sa nemărginită. De aceea, nimeni nu mai poate adăuga ceva la învățătura Sa, ea poate fi doar tot mai bine înțeleasă în Biserică. În acest sens, El e proorocul cel din urmă cu care s-a încheiat Descoperirea dumnezeiască. „Prooroc din mijlocul tău și din frații tăi, ca și mine, zice Moise, îți va ridica Domnul

Dumnezeul tău: pe Acela să-L ascultați” (Deut. 18,15). Ucenicii I se adresează cu titlul „Învățătorule”, iar Hristos Însuși spune despre Sine: „Eu sunt adevărul” (Ioan 14,6), „Eu sunt Lumina lumii” (Ioan 8,12), sau: „Eu spre aceasta M-am născut și pentru aceasta am venit în lume, ca să dau mărturie pentru adevăr” (Ioan 18,37).

Iar demnitatea Lui împărătească o anunță îngerul Gavriil Fecioarei Maria: „Și Domnul Dumnezeu îi va da Lui tronul lui David, părintele Său... și împărăția Lui nu va avea sfârșit” (Luca l,32-33). Iisus Însuși recunoaște că este împărat, dar împărăția Lui este duhovnicească, având arme și legi duhovnicești, nu ca acelea din lumea aceasta, „împărăția Mea nu este din lumea aceasta” (Ioan 18,36), răspunde El lui Pilat. Iisus Hristos este împăratul blând de care am vorbit când am explicat cuvântul „Domn”. El este împăratul-miel, care a fost înjunghiat pentru păcatele lumii (Apoc. 5). Ca împărat, Mântuitorul Hristos a întemeiat Biserica Sa, i-a dat legile, o conduce nevăzut prin slujitorii ei, cărora le dă harul Său și la sfârșit „va judeca viii și morții”.

Este o înrudire de înțelesuri între numele de „Iisus” și „Hristos”? Dar între ele și cel de Domn?

Dacă privim bine, vedem că prin aceste trei slujiri: de arhiereu, prooroc și împărat, cuprinse în numele lui Hristos, Iisus mântuiește lumea prin jertfă, o învață să-și însușească mântuirea și o conduce la mântuire. Astfel, dacă numele Iisus ne arată de-a dreptul lucrarea de mântuire pe care a săvârșit-o, numele de Hristos arată cum și cu ce putere a săvârșit și săvârșește această lucrare. Amândouă numele spun același lucru, din două laturi deosebite: Iisus Hristos este Mântuitorul nostru. Și tocmai de aceea este Domn peste sufletele noastre. Dacă nu-L primim să fie Domn peste sufletele noastre, nu ne este nici Mântuitor.

Când a primit Fiul lui Dumnezeu numele de Iisus Hristos?

Atât numele de Iisus, cât și cel de Hristos le-a primit Fiul lui Dumnezeu când S-a făcut om. Deci Iisus Hristos e numele Fiului lui Dumnezeu cel întrupat. Mai înainte de întrupare, Fiul lui Dumnezeu nu Se numea Iisus Hristos. Aceasta pentru că El ni S-a făcut Mântuitor (Iisus) numai prin aceea că a luat trupul nostru și l-a adus jertfă pentru noi. Numai prin întrupare ni S-a făcut Arhiereu, Care ne-a curățit de păcate, Prooroc, Care ne-a vestit în grai omenesc voia Tatălui, și Conducător la mântuire (Hristos). Dacă Hristos înseamnă Uns, numele acesta îl arată pe Mântuitorul nostru ca om care primește ungerea, nu ca Dumnezeu care dă ungerea. Sf. Chiril al Alexandriei zice: „Unii spun că numele Hristos se cuvine numai Cuvântului născut din Dumnezeu-Tatăl, Care este gândit și există deosebit. Noi însă n-am fost învățați să spunem așa, ci spunem că în momentul în care Cuvântul S-a făcut trup, în același moment a și fost numit Hristos. Se numește Hristos, pentru că a fost uns cu untdelemnul bucuriei (Ps. 44,9), adică cu duhul de la Dumnezeu și Tatăl”[98].

Așadar, atunci când spunem „Iisus Hristos”, nu pornim de la Fiul lui Dumnezeu dinainte de întrupare, ci de la Cel de după întrupare?

Da, desigur, și tot astfel articolul II al Simbolului Credinței nu pornește cu mărturisirea de la Fiul lui Dumnezeu dinainte de întrupare, adică de la un Fiu gândit cu mintea, ci de la Iisus Hristos, Care a trăit cu adevărat ca om pe pământ, de la anul cutare până la anul cutare, S-a născut din Fecioara Maria, a petrecut între oameni, a fost răstignit, a înviat și S-a înălțat la

---

[98] *Cuvânt către împărătese*, Migne, PG, LXXVI, col. 1220C.

cer. Tocmai acest Iisus Hristos S-a descoperit inimilor, prin tot ce a spus și a făcut, ca Fiul lui Dumnezeu. Despre acest Iisus Hristos mărturisește Biserica în Simbolul credinței, întâi că e unicul Domn și apoi tot ce urmează la articolul II, și anume, că este „Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut".

Ce înseamnă cuvintele: „Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut"?

Iisus Hristos, Care a trăit pe pământ, este Fiul cel unic al lui Dumnezeu. Deși a viețuit pe pământ ca om adevărat, El este în același timp Fiul lui Dumnezeu. Așa li S-a descoperit întâi prin Duhul Sfânt Apostolilor, care prin gura lui Petru mărturisesc: „Tu ești Hristosul, Fiul Dumnezeului Celui viu" (Matei 16,16). Iar Iisus întărește îndată adevărul acestei mărturisiri: „Fericit ești Simone, fiul lui Iona, că nu trup și sânge ți-au descoperit ție aceasta, ci Tatăl Meu Cel din ceruri" (Matei 16,17). Sfânta Scriptură îi numește adeseori și pe oameni fii ai lui Dumnezeu, dar îi numește astfel fie pentru că sunt făcuți de El, fie pentru că sunt născuți la o viață nouă, prin harul Duhului Sfânt. „Voi sunteți fiii Domnului Dumnezeului vostru" (Deut. 14,1), le spune Moise evreilor, gândindu-se mai mult la înțelesul de fii prin creație. „Și celor câți L-au primit, care cred în numele Lui, le-a dat putere ca să se facă fii ai lui Dumnezeu, care nu din sânge, nici din poftă trupească, nici din poftă bărbătească, ci de la Dumnezeu s-au născut" (Ioan 1,12-13). Aici se vorbește de fiii lui Dumnezeu prin înfiere. De ei se spune chiar că sunt născuți din Dumnezeu.

Iisus Hristos nu este Fiu al lui Dumnezeu în vreunul din înțelesurile de mai sus. El nu este fiu între fii. Nu este fiu cum este o creatură, nici fiu după har sau prin înfiere. Ci este Fiu după fire, este singurul Fiu după fire al lui Dumnezeu, neavând nici un frate. De aceea spune Simbolul credinței, nu numai născut, ci: „Unul-Născut". Însuși Iisus Hristos Se numește pe

Sine „Unul-Născut”. „Că așa a iubit Dumnezeu lumea, încât pe Fiul Său Unul-Născut L-a dat” (Ioan 3,16).

Ce înseamnă cuvintele „Care din Tatăl S-a născut”?

Dacă s-ar fi spus în Simbolul Credinței numai „Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut”, ar fi putut gândi cineva ca Arie, ereticul din veacul al IV-lea, că Fiul, Care S-a născut, nu e Dumnezeu ca Cel Care L-a născut. Sau ar fi putut gândi cineva că Fiul S-a născut și din Sine, căci și El este Dumnezeu. În legătură cu aceasta ar fi putut zice, ca Sabelie, ereticul din veacul al III-lea, că același Dumnezeu e uneori născător, alteori născut, „uneori Tată, alteori Fiu”[99], trecând întreg dintr-o stare într-alta.

Pentru a nu se abate cineva de la dreapta credință s-au pus în Simbolul credinței cuvintele: „Care din Tatăl S-a născut”. Prin aceasta s-a arătat că Fiul S-a născut dintr-o persoană dumnezeiască, din Tatăl, ceea ce dă siguranța că și Fiul e o altă persoană dumnezeiască, deopotrivă în slavă și în dumnezeire cu Tatăl. De asemenea, se arată că în Dumnezeu o persoană e mereu Tată, iar altă persoană mereu Fiu.

Ce înseamnă „mai înainte de toți vecii”?

Prin aceste cuvinte se arată că Fiul este mai înainte de orice timp, este veșnic, nu S-a ivit în timp. Sfântul Evanghelist Ioan începe Evanghelia cu cuvintele: „La început era Cuvântul” (Ioan l,1), arătând că atunci când s-a pus începutul timpului și al lumii, Cuvântul era; deci era de mai înainte. Ca atare, El este Dumnezeu, nu este făptură, căci numai Dumnezeu este veșnic, iar făpturile se ivesc în timp, ele n-au fost totdeauna. Astfel, Fiul Se deosebește de cei ce se numesc „fii”, pentru că aceștia sunt făcuți sau născuți, după har, din Dumnezeu. Aceștia sunt

---

[99] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateh. XI*, *op. cit.*, vol. I, p. 163.

făcuți sau născuți de Dumnezeu în timp. Dar Tatăl „n-a adus pe Fiul din neexistență în existență, nici n-a înfiat pe unul care n-a existat niciodată"[100].

Deci totdeauna a fost în Dumnezeu o Persoană sau un ipostas cu această însușire de Fiu. Dacă este așa, totdeauna a fost în Dumnezeire o Persoană cu însușirea de Tată. „Dumnezeu n-a fost mai înainte fără de Fiu și mai pe urmă a devenit Tată, ci totdeauna are pe Fiul."[101] N-a fost nici o vreme când n-a fost în Dumnezeire o persoană Tată și o persoană Fiu, și anume mereu aceeași persoană Tată și aceeași persoană Fiu. „Nici Cel Care a născut nu S-a prefăcut în Fiu, nici Cel Născut n-a devenit Tată."[102] Cu alte cuvinte, niciodată nu s-a produs o schimbare în Dumnezeu. Dacă Fiul nu S-ar fi născut „mai înainte de toți vecii", Tatăl n-ar fi fost totdeauna Tată, ci ar fi câștigat această însușire mai târziu. Iar un Dumnezeu Care se schimbă așa de tare înlăuntrul Său nu mai este Dumnezeu. Asemenea, Fiul n-ar fi Dumnezeu dacă S-ar fi născut în timp, ci ar fi o făptură. Sau Dumnezeul Cel veșnic S-ar fi despărțit după o vreme în Tată și Fiu.

Noi spunem că Tatăl este veșnic Tată și veșnic Dumnezeu, fără schimbare, iar Fiul, veșnic Fiu și veșnic Dumnezeu, fără schimbare. Tocmai pentru că Tatăl este veșnic, are un Fiu veșnic. „Căci n-a fost cândva Tatăl când n-a fost Fiul, ci odată cu Tatăl și Fiul Care S-a născut din El. Căci Dumnezeu nu s-ar putea numi Tată fără de Fiu. Iar dacă ar fi, fără să aibă pe Fiul, n-ar fi Tată. Și dacă ar avea mai pe urmă Fiu, ar deveni mai pe urmă Tată și astfel S-ar schimba din a nu fi Tată în a fi Tată, lucru mai rău decât orice blasfemie."[103]

---

[100] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateh. X*, *op. cit.*, vol. I, p. 259.

[101] *Ibidem*, p. 253.

[102] *Ibidem*, p. 258.

[103] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, cartea I, cap. 8, trad. cit., pp. 20-21.

Tatăl și Fiul sunt două Persoane egale în Dumnezeire și în cinste, dar una este Tată și alta Fiu, având veșnic între ele dragostea care este între Tată și Fiu, și anume: una veșnic dragoste de Tată și alta veșnic dragoste de Fiu.

Putem noi înțelege nașterea aceasta dinainte de veci?

Nașterea aceasta dinainte de veci a Fiului din Tatăl este o taină pe care nu o poate înțelege nici mintea omului, nici a îngerului. „Tatăl L-a născut nu în modul în care omul ar putea gândi, ci așa cum numai Tatăl știe. Nu numai cerurile nu cunosc nașterea Fiului, dar chiar nici toată firea îngerească... Nici însuși Duhul Sfânt n-a vorbit în Scripturi despre nașterea Fiului din Tatăl. Pentru ce iscodești deci acelea pe care nici Duhul Sfânt nu le-a scris în Scripturi”?[104] „Când auzi că Dumnezeu a născut, să nu cazi în gânduri trupești, nici să presupui o naștere stricăcioasă. «Duh este Dumnezeu» (Ioan 4,24); duhovnicească este nașterea.”[105]

S-a asemănat nașterea Fiului din Tatăl cu nașterea gândului din minte. S-a spus că precum nașterea gândului din minte este duhovnicească, așa și nașterea Fiului din Tatăl este duhovnicească; și precum îndată ce există mintea există și gândul, și minte fără gând nu există, tot așa de când există Tatăl există și Fiul, și Tatăl fără Fiul nu există. Dar și aceasta este numai o asemănare foarte nedeplină.

Ce înseamnă „Lumină din lumină”?

Ca să nu rămână nici o îndoială că Fiul, Care S-a născut, este întru totul ca Tatăl din Care S-a născut, Simbolul spune că așa cum nu se deosebește lumina care se aprinde de lumina din care se aprinde, așa nu se deosebește ființa Fiului de ființa Tatălui.

---

[104] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateh. X*, p. 257.

[105] *Ibidem*, p. 252.

Tot ce are prima lumină dă și celei de a doua, afară de însușirea că ea dă și cealaltă primește. Asemănarea cu lumina este și foarte potrivită cu Dumnezeu, Care e lumina cea nefăcută. Lumina reprezintă tot ce este mai bun, mai înalt, pe când întunericul e lipsă, este știrbire, este nimicul, este răul. „Dumnezeu este lumină și nici un întuneric nu este întru El", zice Sfântul Apostol Ioan (I Ioan l,5), iar Iisus zice: „Eu sunt Lumina lumii, cel ce îmi urmează Mie nu va umbla întru întuneric, ci va avea lumina vieții" (Ioan 8,12).

Ce înseamnă „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat"?

Egalitatea dintre Tatăl și Fiul este întărită și prin cuvintele: „Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat", ca să nu gândească cineva că Fiul nu Se numește Dumnezeu în înțelesul adevărat și că El ar fi un Dumnezeu mai mic, cum era la păgâni, care socoteau pe zeii lor de diferite grade.

„Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat" mai vrea să spună și aceea că dacă Fiul n-a primit Dumnezeire mai puțină, nici Tatăl nu S-a împuținat născând pe Fiul. „Tatăl născând pe Fiul nu S-a schimbat. A născut înțelepciunea (I Cor. l,24), totuși n-a ajuns neînțelept. A născut Puterea (I Cor. l,24), dar n-a slăbit. A născut pe Dumnezeu, dar nu S-a lipsit de Dumnezeire. Și nici El n-a pierdut ceva împuținându-Se, sau schimbându-Se, nici Cel născut nu are vreo lipsă. Desăvârșit este Cel care a născut, desăvârșit Cel născut."[106]

Ce înseamnă cuvintele „născut, nu făcut"?

Deși Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu „Unul-Născut" și ca atare Se deosebește de toți care s-ar mai putea numi fii ai lui Dumnezeu, Părinții care au alcătuit Simbolul au ținut să

[106] Sf. Chiril al Ierusalimului, *Cateh. XI*, vol. I, p. 263.

spună că Iisus Hristos nu este fiu făcut ca toți ceilalți, ci este născut, singurul născut din Tatăl. El nu este o făptură, fie ea chiar cea dintâi și cea mai înaltă făptură, cum spunea Arie, ci nu face parte dintre făpturi, deci este Dumnezeu.

Ce înseamnă „Cel ce este de o ființă cu Tatăl"?

Ca să se arate și mai hotărât că Fiul nu este făptură, că este născut în înțelesul adevărat din Tatăl, s-au pus în Simbol aceste cuvinte. Lucrul pe care îl face un om nu este din ființa lui, dar fiul care se naște din el este din ființa lui. Tot așa este și la Dumnezeu: toată lumea creată este fapta voinței și a lucrării (energiei) Lui. Dar Fiul este din ființa Lui. Sfântul Ioan Damaschin spune: „Nașterea este actul prin care se scoate din ființa celui care naște cel ce se naște asemenea cu el după ființă. Zidirea și crearea însă este un act extern, în care ceea ce se zidește și se creează nu vine din ființa celui care zidește și creează, ci este ceva cu totul deosebit de el"[107].

Și tot Sf. Ioan Damaschin spune că dacă Fiul este din ființa Tatălui, este „opera firii Lui". El trebuie să fie născut înainte de veci, căci ceea ce ține de ființa Dumnezeirii este veșnic, ca să nu se schimbe firea dumnezeiască[108].

Fiind din ființa Tatălui, Fiul are aceeași ființă cu El, este „de o ființă cu Tatăl".

Dar „de o ființă" nu înseamnă numai că Fiul S-a născut din ființa Tatălui și nu înseamnă nici numai că are o ființă la

---

[107] *Dogmatica*, cartea I, cap. 8, trad. D. Fecioru, p. 21.

[108] *Ibidem*, p. 20: „Pentru ca cel care naște să nu sufere schimbare și să nu fie Dumnezeu întâi și Dumnezeu pe urmă și să primească adăugire, nașterea la El este fără de început și veșnică, deoarece este opera firii Sale și provine din ființa Lui. Crearea lumii este opera voinței lui Dumnezeu și nu este împreună veșnică cu Dumnezeu. Ea a fost adusă prin voința și puterea Lui de la neexistență la existență, dar prin aceasta nu urmează o schimbare a firii lui Dumnezeu".

fel cu a Tatălui, ci ceva mai mult: că Fiul nu-Și are ființa Sa în chip despărțit de a Tatălui. Ființa Tatălui nu se repetă născând pe Fiul, ca să existe aceeași ființă de două ori, cum este la oameni, ci Tatăl dă Fiului, prin naștere, însăși ființa Sa, fără ca prin aceasta să Se repete. Tatăl și Fiul sunt două persoane cu o singură ființă, cu aceeași ființă în comun, între Tatăl și Fiul este o unitate desăvârșită după ființă, dar totuși Ei sunt deosebiți ca persoane. „Eu și Tatăl una suntem", zice Mântuitorul (Ioan 10,30). „Una" arată ființa. „Eu și Tatăl" arată Persoanele, care sunt două. Tot așa se arată că ființa Tatălui și a Fiului este una, iar persoanele lor două, prin următoarele cuvinte ale Mântuitorului: „Credeți Mie că Eu sunt întru Tatăl și Tatăl întru Mine este" (Ioan 14,11); sau „Cel ce M-a văzut pe Mine a văzut pe Tatăl" (Ioan 14,9).

O bună lămurire a acestor cuvinte ne-o dă Sf. Ioan Damaschin: „Ipostasurile sunt unite, nu în înțelesul că ele se amestecă, ci în înțelesul că ele se conțin unul pe altul. Fiecare locuiește în celălalt, fără nici o amestecare și contopire. Ele nu sunt nici separate, nici împărțite, cum le separa și le împărțea Arie. Pentru a spune tot, într-un cuvânt, Dumnezeirea este neîmpărțită în cele împărțite, așa cum în trei sori, ce s-ar conține unul pe altul, ar fi o singură lumină într-o întrepătrundere lăuntrică"[109].

Dacă ființa Tatălui și a Fiului e una, iar Persoanele sunt două, cum ne putem păzi să nu împărțim ceea ce este între ei una și să nu amestecăm ceea ce este între ei deosebit?

Chiar cuvintele de mai înainte din Simbol, despre nașterea Fiului din Tatăl, ne-au arătat nu numai egalitatea dintre Tatăl și Fiul, ci și ceea ce Îi deosebește, așa după cum cuvintele „Cel de o ființă cu Tatăl" ne arată ceea ce le este comun. Deosebite le sunt așa-numitele însușiri personale, pe care Tatăl și Fiul nu

[109] *Dogmatica*, cartea I, cap. 8, trad. Pr. D. Fecioru, p. 32.

și le schimbă între Ei. Însușirea personală a Tatălui este de a fi Tată, adică de a naște pe Fiul, sau de a da Fiului existența prin naștere, El Însuși neavând existența de la nimeni. Însușirea personală a Fiului este de a fi Fiu, adică de a Se naște din Tatăl, sau de a primi existența de la Tatăl prin naștere. Însușirile personale Și le păstrează, deosebit, atât Tatăl, cât și Fiul. Tatăl nu-Și trece însușirea Sa personală Fiului. Dacă Și-ar trece și însușirea personală de Tată sau de născător, s-ar confunda Tatăl cu Fiul, n-ar mai fi două ipostasuri diferite: Tatăl este nenăscut, Fiul este născut. „Iar una și aceeași persoană nu poate să fie născută și totodată nenăscută”, spune *Mărturisirea Ortodoxă*[110].

Având ființa comună însă, Tatăl și Fiul au comune toate însușirile ființei, adică ale Dumnezeirii. Tot ce e dumnezeiesc are nu numai Tatăl, ci și Fiul. În comun, Tatăl și Fiul au: veșnicia, atotputernicia, voința, bunătatea, sfințenia, slava. „Credem într-o singură ființă, într-o singură Dumnezeire, într-o singură putere, într-o singură voință, într-o singură activitate, într-un singur izvor, într-o singură stăpânire, într-o singură domnie, într-o singură împărăție, cunoscută în trei ipostasuri desăvârșite”[111].

Se poate înțelege cu mintea unitatea ființei dumnezeiești și deosebirea Persoanelor?

Unitatea după ființă și deosebirea în trei Persoane a lui Dumnezeu este cea mai neînțeleasă taină a creștinătății. Sfânta Treime a fost asemănată cu mintea, gândul și voința omului, care, deși sunt deosebite, fiecare cuprinde ființa întreagă a omului. Dar asemănarea nu este mulțumitoare; mintea, gândul și voința nu sunt trei ipostasuri, ci numai părți ale unuia singur.

[110] *Mărturisirea ortodoxă* I,12.

[111] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, partea I, cap. 8, trad. cit., p. 19.

Mai potrivită ar fi asemănarea cu trei persoane omenești care prin iubire își unesc așa de mult gândurile, voile și simțirile, încât au ajuns să le fie comune și pare că au un singur suflet, fără ca ele să înceteze de a fi persoane deosebite. Dimpotrivă, tocmai prin aceasta se simte fiecare mai bogată și mai fericită, că nu e închisă în singurătatea sa, ci e iubită de altele și iubește pe altele, că se află cu acelea într-o unitate strânsă și oarecum se cuprind una pe alta. Dar niciodată persoanele omenești nu ajung la atâta dragoste câtă este între persoanele dumnezeiești și nici la atâta unitate. În Dumnezeu însă dragostea desăvârșită și unitatea desăvârșită sunt din veșnicie. Această asemănare, fără a fi nici ea îndestulătoare, ne dă putința să înțelegem că Taina Sfintei Treimi este taina dragostei desăvârșite.

Ce înseamnă „prin Care toate s-au făcut"?

Aceste cuvinte înseamnă că tot ce face Tatăl face și Fiul, că deci și lumea „a creat-o prin Fiul, a așezat-o în Fiul și că îi poartă de grijă prin Fiul".

Apoi, prin aceste cuvinte, se arată încă o dată că Fiul este „de o ființă cu Tatăl" și „mai înainte de toți vecii". Căci Tatăl le face pe toate prin Fiul, pentru că nu este despărțit de Fiul, ci sunt, unul în altul, una, după ființă și lucrare. Din Tatăl pornește orice lucrare și Fiul o îndeplinește. Deci și lucrarea de creare a lumii. Și iarăși, dacă toate s-au făcut prin Fiul, înseamnă că Fiul a fost înainte de a se fi făcut toate, înainte de a se fi făcut însuși timpul care este legat de lumea creată. Deci Fiul este din veșnicie, nu este făcut.

Pe de altă parte, cuvintele „prin Care toate s-au făcut" alcătuiesc și trecerea la articolul III din Simbol, care vorbește despre întruparea Fiului pentru mântuirea oamenilor.

Cum realizează cuvintele „prin Care toate s-au făcut" trecerea la articolul III, în care se vorbește despre întruparea Fiului lui Dumnezeu pentru mântuirea lumii?

Dacă toate le-a făcut Tatăl prin Fiul, atunci și mântuirea lumii trebuia s-o săvârșească tot prin Fiul. Apoi, dacă în Fiul au fost așezate toate, tot Fiul trebuia să vină și să le strângă iarăși mai tare, în Sine, în dragostea Sa, de vreme ce, în mare parte, slăbiseră legăturile lor cu El și se dezbinaseră între ele, prin păcat. „Căci întru El au fost făcute toate... și toate întru El sunt așezate... Că întru El a binevoit (Dumnezeu) să sălășluiască toată plinirea... Și printr-Însul toate cu Sine să le împace" (Col. 1,16-19 și 20). Creat după chipul Său, omul însuși a fost făcut ca să fie un fiu al lui Dumnezeu, după cum este El Fiu al Tatălui. Și când chipul acesta se întinase, tot El a venit să-l refacă, luând fire omenească și făcându-Se astfel un model mai apropiat al oamenilor.

Care este articolul III din Simbolul credinței?

Articolul III din Simbolul credinței este: „Care pentru noi, oamenii, și pentru a noastră mântuire S-a pogorât din ceruri și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara și S-a făcut om".

Ce ne învață acest articol în întregimea lui?

Articolul II ne-a înălțat privirea de la pământ la cer, spunându-ne că Iisus Hristos, Care a petrecut cu oamenii pe pământ, este Fiul lui Dumnezeu, Unul-Născut, născut înainte de toți vecii.

Articolul III ne coboară privirile iarăși pe pământ, spre a-L însoți pe acest Fiu unic și veșnic în fapta Lui de întrupare, ca om, pentru a noastră mântuire.

Ce trebuie să înțelegem prin cuvintele că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om? Nu cumva, oare, S-a schimbat prin aceasta Fiul lui Dumnezeu?

Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om cu adevărat, fără să înceteze a fi Dumnezeu. Rămânând Dumnezeu neschimbat, El Însuși S-a făcut și om adevărat. După întrupare, nu unul este Fiul lui Dumnezeu și altul Fiul omului, ci unul și același. Astfel, Iisus Hristos este și Dumnezeu adevărat, și om adevărat. „Fiul lui Dumnezeu primește a Se face și a Se numi Fiu al omului, nu ceea ce a fost schimbând, că este fără de schimbare, ci ceea ce nu a fost luând, că este iubitor de oameni."[112]

Sfânta noastră Biserică a tălmăcit această învățătură spunând că Iisus Hristos este o persoană sau un ipostas în două firi: „Firea dumnezeiască și firea omenească". Fiul lui Dumnezeu, ipostasul al doilea din Sfânta Treime, a luat pe lângă firea Sa dumnezeiască, pe care o are din veci, fire omenească, din Fecioara Maria, făcându-Se și ipostas al firii omenești, sau om. Cele două firi s-au unit în persoana sau în ipostasul lui Iisus Hristos, în chip nedespărțit, dar fără să se schimbe sau să se amestece într-una singură.

Avem vreo asemănare pentru această taină?

O asemănare ne oferă omul. Nu o asemănare tocmai deplină, pentru că omul este o persoană cu o singură fire. Dar firea lui se compune din suflet și trup, așa cum Iisus Hristos are fire dumnezeiască și fire omenească. Sufletul și trupul nu sunt despărțite, și persoana cea unică a omului nu este împărțită în două din pricina lor. Persoana omului trăiește în fiecare clipă prin amândouă și lucrează prin amândouă. Când privește la ceva, lucrează și prin puterea sufletului, și prin materia ochiului. Cu

[112] Sf. Grigorie Teologul, *Cuvânt la Sf. Lumini* 13, Migne, PG, XXXVI, col. 349A.

toate acestea, sufletul și trupul nu s-au contopit într-una, încât să nu mai fie nici sufletul suflet, nici trupul trup, nici nu s-au schimbat.

Tot așa este în Hristos. Cele două firi sunt unite în persoana Lui unică, în chip nedespărțit și neîmpărțit, dar fără amestecare și fără schimbare. Tot așa sunt unite în chip nedespărțit și neîmpărțit, dar fără amestecare și fără schimbare, lucrările și voințele celor două firi. Astfel, Iisus Hristos trăia și lucra prin amândouă firile, în chip nedespărțit și neamestecat. Când tămăduia ochiul orbului, prin firea omenească atingea ochiul lui, prin cea dumnezeiască vindeca. Era o singură faptă dumnezeiască-omenească, săvârșită prin două firi, sau prin lucrarea dumnezeiască și lucrarea omenească, în mod nedespărțit, dar și neamestecat. Căci deși viețuiau și lucrau împreună, firea și lucrarea dumnezeiască nu se schimbau în fire și lucrare omenească. Nu firea omenească vindeca și nu firea dumnezeiască își mișca mâna spre ochiul orbului[113].

Iisus Hristos fiind o persoană în două firi, voințe și lucrări, unul este Cel Care voiește și lucrează, dar prin două voințe și două lucrări. Unul și același este Cel Care flămânzește (după firea omenească) și înmulțește pâinile (după firea dumnezeiască), unul și același este Cel Care ostenește (după firea omenească) și vindecă pe slăbănogul din Capernaum și învie pe Lazăr (după firea dumnezeiască), unul și același nu are unde să-și plece capul (după firea omenească) și este pretutindeni și chiar în sânul Tatălui (după firea dumnezeiască).

De ce a trebuit să fie Iisus Hristos o persoană în două firi?

Numai fiindcă a fost o persoană în două firi Iisus Hristos ne-a putut mântui. Dacă ar fi fost două persoane, adică pentru

[113] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, cartea III, cap. 15, trad. cit., p. 193.

fiecare fire o persoană deosebită, cu alte cuvinte, dacă firile ar fi fost despărțite, moartea pe cruce ar fi fost numai moartea unui om și n-ar fi avut puterea să ne răscumpere. De asemenea, firea omenească nu s-ar fi unit cu Fiul lui Dumnezeu, ca și cu persoana ei proprie, dacă n-ar fi avut cine să omoare moartea din această fire și cine s-o îndumnezeiască. Iar noi, stând în legătură cu Iisus Hristos, am sta în legătură cu o persoană omenească, nu cu una dumnezeiască.

Dacă firea dumnezeiască și cea omenească s-ar fi amestecat într-una singură, ca să fie o singură fire a unei singure persoane, s-ar fi arătat că firea noastră nu poate fi mântuită, ci numai prefăcută în altceva, poate în fire dumnezeiască. Iar Iisus Hristos n-ar fi fost nici Dumnezeu, nici om, sau poate ar fi fost numai Dumnezeu. Nemaifiind om, n-ar fi pătimit cu adevărat pentru noi și noi n-am mai putea intra în legătură cu El, ca și cu un om. Și nemaiputând intra în legătură cu El ca om, n-am mai intra în legătură nici cu Dumnezeu.

Numai dacă unul și același a fost și Dumnezeu, și om, adică a fost o singură persoană cu fire dumnezeiască și omenească, a mântuit firea noastră, deci și pe noi pe toți câți vrem să ne mântuim. Numai dacă a fost cu adevărat om, a putut pătimi pentru noi și numai dacă a fost tot același și Dumnezeu adevărat, patima Lui a fost mântuitoare și El a înălțat firea noastră.

Sf. Grigorie Teologul spune: „Însuși Cuvântul lui Dumnezeu... vine la chipul Său și cu trup Se îmbracă pentru trup și cu suflet înțelegător pentru sufletul meu și, împreună, pe cel asemenea cu cel asemenea curățind. Și întru toate Se face om, afară de păcat... Și se arată Dumnezeu cu firea luată, una (adică o persoană) din amândouă (firile) cele potrivnice, din trup adică și din Duh, din care una este îndumnezeită, iar alta s-a îndumnezeit”[114].

---

[114] *Cuvânt la Sf. Paști.*

Ce înseamnă „pentru noi, oamenii, și pentru a noastră mântuire”?

Fiul lui Dumnezeu nu s-a făcut om pentru plăcerea de a fi om, sau pentru alte făpturi, ci pentru noi, oamenii. Și când se spune „pentru noi, oamenii” se înțelege „pentru noi, oamenii păcătoși”, așa cum zice Mântuitorul la Cina cea de Taină: „Acesta este trupul Meu care se dă pentru voi” (Luca 22,19), înțelegând „pentru voi cei păcătoși”. Deci Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat „pentru noi, oamenii păcătoși, și pentru a noastră mântuire”. Și nu se spune pentru unii oameni sau pentru un popor, ci „pentru noi, oamenii” îndeobște, adică pentru toți oamenii. Dumnezeu a binevoit să dea omului o prețuire atât de mare, încât S-a făcut și El om și rămâne așa în vecii vecilor, pentru a fi în strânsă legătură cu noi, oamenii.

Ce înseamnă cuvintele: „S-a pogorât din cer”?

„S-a pogorât din cer” înseamnă că Fiul lui Dumnezeu a binevoit să se facă și Fiu al Omului, să ia, pe lângă firea Sa atotputernică, și firea noastră neputincioasă, să se smerească, purtând toate ale ei, să ia chip de rob, „să se deșerte” (Filip. 2,7) de slava Sa dumnezeiască, în arătarea și lucrarea Sa omenească, fără să înceteze de a fi Dumnezeu, să umble ca om pe pământ și să fie disprețuit de mulți.

„S-a pogorât din cer” înseamnă că „bogat fiind, pentru noi a sărăcit, ca noi cu sărăcia Lui să ne îmbogățim” (II Cor. 8,9). Cu alte cuvinte, „El s-a făcut om, ca noi să ne facem dumnezei”[115]. S-a unit pe Sine cu firea noastră neputincioasă, ca firea noastră să se facă tare și nemuritoare prin unirea cu firea Sa dumnezeiască.

[115] Sf. Atanasie, *Epistola către Adelfie* VI, Migne, PG, XXVI, col. 1078.

A părăsit Fiul lui Dumnezeu cerul prin această „pogorâre"?

Fiul lui Dumnezeu n-a părăsit cerul prin această „pogorâre". Căci El n-a încetat să fie și Dumnezeu și n-a părăsit firea dumnezeiască. Iar ca Dumnezeu este pretutindeni, și cu deosebire în cer. El umbla pe pământ cu firea noastră omenească, dar cu firea dumnezeiască era pretutindeni. Prin firea noastră Se afla „pogorât din cer", dar prin firea dumnezeiască era unit cu Tatăl și cu Duhul Sfânt, se afla „în sânul Tatălui", în cer. Însuși El spune despre Sine: „Nimeni nu s-a suit la cer, decât Cel ce S-a coborât din cer, Fiul Omului, Care este în cer" (Ioan 3,13).

Ce înseamnă „S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara și S-a făcut om", și anume de ce spune în chip deosebit „S-a întrupat" și în chip deosebit „S-a făcut om"?

„S-a întrupat" înseamnă cu deosebire „S-a zămislit", ca început al întrupării. Iar „S-a făcut om" înseamnă cu deosebire arătarea Fiului lui Dumnezeu ca om între oameni prin nașterea din Sf. Fecioară Maria. Dar prin cuvântul „S-a întrupat", Sfinții Părinți, care au alcătuit Simbolul, au ținut mai ales să spună cu hotărâre că Fiul lui Dumnezeu Și-a alcătuit trup adevărat, nu numai unul părut, cum spuneau unii eretici, și de aceea n-a venit cu el din cer, ci l-a luat din Sf. Fecioară Maria. Iar prin cuvintele „S-a făcut om" au ținut să sublinieze că Fiul n-a luat numai un trup fără suflet sau fără minte, cum spuneau alți eretici, ci S-a făcut om deplin, cu trup și suflet cuvântător.

Și ce înseamnă: „De la Duhul Sfânt și din Fecioara Maria"? Care este partea Duhului Sfânt și care a Fecioarei Maria în întruparea Cuvântului?

Fiul lui Dumnezeu S-a zămislit ca om din Fecioară. Deci S-a zămislit fără sămânță bărbătească. Dar această zămislire

minunată nu s-ar fi putut face fără lucrarea Duhului Sfânt. Duhul Sfânt a făcut ca Fecioara să zămislească fără sământă bărbătească pe Fiul lui Dumnezeu ca om. „Iată, îngerul Domnului în vis s-a arătat lui zicând: «Iosife, fiul lui David, nu te teme a lua pe Maria logodnica ta, că ce s-a zămislit într-însa este de la Duhul Sfânt»" (Matei 1,20). De aceea spune Simbolul credinței: „Și S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Maria Fecioara".

Desigur, alta este partea Duhului Sfânt și alta a Fecioarei Maria în întruparea Fiului lui Dumnezeu. Sfântul Duh nu-i dă acestuia firea omenească de la sine, ba nici măcar o parte din ea. Într-un asemenea caz Fecioara Maria ar fi fost numai un vas ales prin care ar fi venit Fiul lui Dumnezeu cu un trup adus întreg, sau în parte, din cer, care deci n-ar mai fi fost un trup adevărat omenesc, luat din trup omenesc.

Dar Duhul Sfânt dă Fecioarei puterea să-L zămislească fără de sământă bărbătească și deci fără de păcat. „Și a zis Maria către înger: «Cum va fi mie aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat?» Și răspunzând îngerul a zis: «Duhul Sfânt Se va pogorî peste tine și puterea Celui Preaînalt te va umbri...»" (Luca 1,34-35).

Duhul Sfânt a fost singur în Fecioara, când aceasta a zămislit pe Fiul lui Dumnezeu ca om?

N-a fost singur, în acest caz ea ar fi zămislit un om despărțit de Dumnezeu. Ci Însuși Fiul lui Dumnezeu era din acest moment în ea, Duhul Sfânt fiind nedespărțit de El. Fiul lui Dumnezeu a fost nedespărțit de firea Sa omenească din prima clipă a existenței ei, din clipa zămislirii. De aceea spune Simbolul credinței despre El Însuși că „S-a întrupat", adică Și-a alcătuit din Fecioara Măria firea omenească. Dar Duhul Sfânt i-a dat putere Mariei să-L primească pe Fiul lui Dumnezeu în ea, ca pe Cel ce începe să-Și alcătuiască trupul din ea. Căci Dumnezeu lucrează asupra oamenilor totdeauna prin Duhul Sfânt.

Sf. Ioan Damaschin spune: „Duhul Sfânt S-a pogorât peste ea... dându-i puterea de a primi Dumnezeirea Cuvântului și puterea de a naște. Atunci a umbrit-o înțelepciunea ipostatică și Puterea Preaînaltului Dumnezeu, adică Fiul lui Dumnezeu, Cel de o ființă cu Tatăl, ca o sămânță dumnezeiască și Și-a alcătuit Lui din sângiuirile ei trup însuflețit”[116].

Cine a fost Fecioara Maria?

A fost o fecioară din seminția lui David, din care trebuia, după făgăduința dumnezeiască, să Se nască Mântuitorul. Ea trăise în curăție desăvârșită și era logodită cu Iosif, un bărbat bătrân din aceeași seminție, dar ea avea de gând să trăiască în feciorie, căci se făgăduise lui Dumnezeu să ducă o viață de fecioară. De aceea, când îngerul îi aduce vestea că va naște pe Fiul lui Dumnezeu, ea întreabă: „Cum va fi mie aceasta, de vreme ce nu știu de bărbat?” (Luca 1,34). Deși îngerul nu spusese cum va naște, ca să poată înțelege că aceasta se va întâmpla în viitor, ea totuși se miră, pentru că era hotărâtă ca și în viitor să nu știe de bărbat.

Ea zămislește pe Fiul lui Dumnezeu ca fecioară. Sfânta Scriptură ne spune că după ce „s-a aflat având în pântece”, Iosif se gândea s-o părăsească, dar îngerul Domnului i s-a arătat în vis spunându-i să nu-i fie teamă să ia pe logodnica lui, „căci ceea ce s-a zămislit într-însa este de la Duhul Sfânt” (Matei 1,20).

Așadar, Sfânta Maria a rămas totdeauna fecioară?

Da. Ea a rămas fecioară totdeauna, deci atât la naștere, cât și după aceea. De aceea Biserica noastră îi zice „pururea Fecioară”.

[116] *Dogmatica*, cartea III, cap. 2, trad. cit., p. 147.

Avem temeiuri pentru adevărul acesta în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție?

Da. Că fecioria ei a rămas nestricată și la naștere, învățăm de la proorocul Iezechie,l care spune: „Apoi m-a dus bărbatul acela înapoi la poarta cea din afară a templului, spre răsărit, și aceasta era închisă. Și mi-a zis Domnul: «Poarta aceasta va fi închisă, nu se va deschide și nici un om nu va intra pe ea, căci Domnul Dumnezeul lui Israel a intrat pe ea. De aceea va fi închisă»" (Iez. 44,1-2).

Dacă n-ar fi rămas fecioară și la naștere, ea n-ar mai fi fost „pururea Fecioară". Sf. Maxim Mărturisitorul zice: „Cu adevărat zămislirea și nașterea au fost cu totul curate și neatinse de sământă și de stricăciune și de aceea Maica Celui născut din ea este fecioară și după naștere, rămânând prin naștere și mai nepătimitoare, ceea ce e cu totul străin firii și mai presus de rațiune... Lucru și auzire cu adevărat minunate este că s-a făcut naștere și ieșire de prunc, închizătorile mădularelor de naștere ale celei ce a născut nedeschizându-se"[117].

Iar că Sf. Maria a rămas fecioară și după naștere se vede de acolo că Iisus, pe când Se afla pe cruce, a încredințat-o în grija Apostolului Ioan, spunând Maicii Sale: „Femeie, iată fiul tău", iar Apostolului Ioan: „Iată mama ta" (Ioan 19,26-27). Dacă Sfânta Maria ar fi avut și alți fii, ar fi lăsat-o în grija lor.

Dar este și la mintea omului că, după ce s-au petrecut cu ea lucruri atât de minunate, ea nu se mai putea gândi să se coboare la o viață de rând. Dacă Apostolii și-au închinat viața lor întreagă lui Iisus, îndată ce L-au cunoscut, primind chiar moartea pentru El, putem socoti oare că Sf. Maria, Maica Lui, aleasă, pentru curăția ei, dintre toate femeile pământului, ca să se nască din ea Domnul, ar fi fost mai prejos de ei?

---

[117] *Ambiquorum liber*, Migne, PG, XCI, col. 1276.

De ce o cinstim pe Sfânta Fecioară Maria și-i închinăm zile de sărbătoare?

Pentru că Însuși Dumnezeu a învrednicit-o de cinstea cea mai mare, de a naște pe Mesia, și a vestit lucrul acesta prin profeți (Fc. 3,15; Is. 7,14; Ier. 23,5-6; Iez. 44,1-3).

A cinstit-o îngerul bunei-vestiri, închinându-i-se și numind-o „plină de har" și „binecuvântată între femei" (Luca l,28).

A cinstit-o Elisabeta, mama lui Ioan Botezătorul, numind-o „binecuvântată între femei" și „Maica Domnului" (Luca 1,40-43).

A cinstit-o Fiul ei, Care în copilărie îi era supus (Luca 2,51), iar mai apoi, pe cruce fiind, S-a îngrijit de ea, dând-o în seama Apostolului Ioan (Ioan 19,26-27).

Au cinstit-o oamenii din mulțime, fericind-o pentru a fi născut pe Fiul lui Dumnezeu. Iar Fiul ei a întărit această cinstire, zicând: „Așa este" (Luca 11,27-28).

Ea însăși a grăit sub insuflarea Duhului Sfânt, că „i-a făcut mărire Cel Puternic" și că de acum „o vor ferici toate neamurile" (Luca 1,48-49).

Iată de ce se cuvine ca și noi, cu atât mai mult, să-o cinstim pe Sf. Fecioară Maria.

Este mai mare cinstirea Sfintei Fecioare Maria decât cinstirea adusă altor sfinți?

Da, este mai mare, pentru că ea este cea dintâi între sfinți. Iată de ce cinstirea adusă ei o numim preacinstire, iar pe ea, Preacinstită.

De ce Sfânta Fecioară Maria este cea dintâi între sfinți?

Este cea dintâi între ei, pentru că a primit de la Dumnezeu cinstea cea mai mare, de a naște pe Mesia. Zămislind în pântecele ei pe Mesia, de la Duhul Sfânt, ea a fost curățită de păcate, ca nici un alt om, oricât de sfânt ar fi fost acesta. Ea a

fost apoi vestită de Dumnezeu și de profeți că va avea o deosebită cinste, cum nu s-a mai spus despre nici un alt sfânt. Despre Ioan Botezătorul știm că a fost cel mai mare între profeți (Luca 7,28), deoarece însăși venirea lui a fost profețită de alți profeți (Matei 3,1; Isaia 44,3). Sf. Fecioară Maria este însă cea dintâi între sfinți, de aceea și cinstirea ei este preacinstire.

Dar în Sfânta Scriptură se vorbește de niște „frați" ai Domnului. Care sunt aceștia?

Este adevărat că în Sfânta Scriptură se vorbește de astfel de „frați". Sfânta Evanghelie ne spune că, odată când predica Iisus, „Încă grăind El mulțimilor, iată mama Lui și frații Lui stăteau afară, căutând sa vorbească cu El" (Matei 12,46; Luca 8,19). Altă dată, când predica în sinagoga din Nazaret, iudeii se mirau întrebând: „Au nu este Acesta feciorul teslarului? Au nu se numește mama Lui Maria și frații Lui Iacov și Iosie și Simon și Iuda? Și surorile Lui au nu sunt toate la noi?" (Matei 13,55-56; vezi și Marcu 6,3; alte locuri despre „frații" Domnului: Ioan 2,12 și 7,3; Fapte l,14; I Cor. 9,5; Gal. 1,19). Aici sunt dați chiar cu numele de „frații" Domnului.

Dar lucrul sigur este că aceștia n-au fost fiii Sfintei Fecioare Maria, ci ai unei alte Marii, numită în Sfânta Scriptură uneori „cealaltă Marie" sau „Maria lui Cleopa". Despre aceasta se spune că era mama lui Iacov și Iosie, doi din pomeniții frați ai Domnului. „Și erau acolo multe femei, privind de departe,... între care era Maria-Magdalena și Maria, mama lui Iacov și a lui Iosie" (Matei 27,55-56; 28,1; Marcu 15,40.47; 16,1; Luca 24,10; Ioan 19,25).

Acești așa-ziși „frați" ai Domnului erau niște veri sau alte rude ale Lui, căci în Sfânta Scriptură se numesc „frați" și alte rude mai apropiate. Așa, Avraam îl numește pe Lot „frate, deși îi era nepot de frate (Fc. 11,27; 12,5; 14,12.14.16).

Dacă Mântuitorul n-a avut frați, în ce înțeles se numește El „întâiul-născut" (Matei 1,24)?

În Vechiul Testament „întâiul-născut", atât dintre oameni cât și dintre animale, era închinat lui Dumnezeu (Ieș. 13,2). De aceea, chiar dacă nu mai erau după el alți născuți, se numea tot „întâiul-născut", și nu „singurul născut", pentru că „întâiul-născut" înseamnă sfințit, închinat lui Dumnezeu. Prin el se câștiga mila de la Dumnezeu pentru oameni. La oameni primul născut era ca un fel de preot pentru frații săi în fața lui Dumnezeu, iar la animale era adus ca jertfă lui Dumnezeu.

Domnul nostru Iisus Hristos a primit numele de „întâiul-născut", deși a fost „singurul născut", ca să se arate că El, ca om, este întâiul-născut la viața cea nouă dintre toți frații „ca să fie El întâiul-născut între mulți frați" (Rom. 8,29).

Pe de altă parte, El a fost atât preotul adevărat, cât și jertfa adevărată pentru toți oamenii, câștigând de fapt iertarea pentru toți.

De ce o numim pe Sfânta Maria nu numai „Pururea Fecioară", ci și „Preacurată"?

Pentru că ea n-a săvârșit nici un păcat, nici cu gândul, nici cu cuvântul, nici cu lucrul. Acest dar i s-a dat printr-un har deosebit de mare, de care vorbește îngerul când îi vestește că va naște pe Fiul lui Dumnezeu. „Bucură-te, ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine" (Luca 1,28). Mărturisirea lui Mitrofan Critopol spune: „Fiindcă a fost rânduită de Dumnezeu spre un scop mare și cu totul deosebit... i s-a dat de Dumnezeu un mare și deosebit dar, acela de a nu păcătui"[118]. Desigur, darul acesta s-a întâlnit cu străduința ei cu totul deosebită de a trăi în curăție deplină.

[118] Cap. XVII.

Ea e Preacurată însă și pentru că, în același timp în care i s-a dat puterea de a primi pe Fiul lui Dumnezeu spre a-L naște, a fost „curățită" de păcatul strămoșesc. Sf. Ioan Damaschin zice: „Deci, după consimțământul Fecioarei, Duhul cel Sfânt S-a pogorât peste ea potrivit cuvântului Domnului, pe care l-a spus îngerul, curățind-o și dându-i în același timp și puterea de a primi Dumnezeirea Cuvântului și puterea de a naște"[119].

Fecioara nu s-a zămislit fără păcatul strămoșesc, cum susțin unii, căci îngerul îi spune: „Nu te teme, Marie, că ai aflat har la Dumnezeu" (Luca l,30), deci harul acesta l-a primit în timpul vieții ei, iar nu de la zămislirea ei. Altfel unde ar mai fi fost strădania ei după curăție, pe care luând-o în seamă Domnul, a hotărât să Se întrupeze din ea?

De ce o numim pe Fecioara și „Născătoare de Dumnezeu" sau „Maica lui Dumnezeu"?

Pentru că Cel ce S-a născut din ea, după firea omenească, este Însuși Fiul lui Dumnezeu și Dumnezeu. Iisus Hristos este o singură persoană în două firi: este persoana lui Dumnezeu Cuvântul, Care ca Dumnezeu, sau ca persoană a firii dumnezeiești, este născut dinainte de veci din Tată, iar ca om, sau ca persoană a firii omenești, este născut în timp din Fecioara Maria. Una și aceeași persoană S-a născut și din Tatăl, și din Maria: din Tatăl după firea dumnezeiască, din Maria după firea omenească. Deci tot Fiul lui Dumnezeu s-a făcut și Fiul Mariei. Nu se poate spune că din Fecioara S-a născut numai firea omenească a lui Hristos, căci nu se naște o fire, ci se naște o persoană prin acea fire. Iar persoana firii omenești a lui Iisus Hristos era Însuși Fiul lui Dumnezeu.

Dacă n-am recunoaște că Fecioara Maria este Născătoare de Dumnezeu, n-am socoti persoana născută din ea și Dumnezeu,

[119] *Dogmatica*, cartea III, cap. II, trad. cit., p. 147.

ci numai om. Iar dacă Iisus ar fi fost numai om, nu ne-ar fi putut mântui. Întreaga noastră mântuire își are deci temelia în faptul că Sfânta Fecioară Maria a fost Născătoare de Dumnezeu. Cine nu crede în aceasta nu crede că a fost mântuit, căci nu crede că Iisus Hristos, născut din Maria, este Fiul lui Dumnezeu. De aici se vede cât de mult greșesc cei ce nu o cinstesc pe Fecioara Maria, ca Maica Domnului. Ei nu cred îngerului Gavriil, care spune Fecioarei: „Acesta va fi mare și Fiul Celui Preaînalt se va chema" (Luca l,32); nici Sf. Apostol Pavel, care spune că la plinirea vremii „a trimis Dumnezeu pe Fiul Său cel născut din femeie" (Gal. 4,4). Sfânta noastră Biserică o cinstește pe Fecioara ca Născătoare de Dumnezeu în cântări neasemănat de frumoase: „Primit-ai în pântece pe Cuvântul și ai purtat pe Cel ce poartă toate și ai hrănit cu lapte, ceea ce ești curată, pe Cel ce hrănește toată lumea". Sau iarăși: „Taina cea din veci se descoperă astăzi! Dumnezeu Cuvântul Fiu Fecioarei Se face"[120].

Dacă Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om deplin, om întru toate asemenea nouă, de ce S-a întrupat de la Duhul Sfânt și din Fecioară și nu S-a născut ca orice om pe cale firească?

Din două motive S-a întrupat Fiul lui Dumnezeu de la Duhul Sfânt și din Fecioară: întâi, ca să se arate că venirea Fiului lui Dumnezeu pe pământ ca om și mântuirea noastră nu puteau atârna de puterea omenească, ci de hotărârea lui Dumnezeu.

Al doilea, pentru că, deși S-a făcut om întru toate asemenea nouă, El S-a zămislit fără păcatul strămoșesc cu care se zămislesc toți oamenii. Dar zămislirea fără de păcatul strămoșesc nu s-ar fi putut face fără lucrarea Duhului Sfânt, Care a păstrat-o pe Sfânta Fecioară curată de orice întinare.

---

[120] Acatistul Preasfintei Născătoare de Dumnezeu.

Astfel, Iisus Hristos S-a născut fără de păcat strămoșesc. Dar El n-a săvârșit păcat nici după aceea. Și nu numai că n-a săvârșit păcat, dar nici nu putea săvârși.

De ce Iisus nu putea săvârși păcat?

Pentru că Cel ce S-a născut din Fecioara Maria este Dumnezeu Însuși, anume Fiul lui Dumnezeu Care Se face om pentru noi. Cel ce lucrează cele ale firii este persoana însăși. Or, în Iisus Hristos, Cel ce lucrează prin firea omenească este Dumnezeu Însuși, Care lucra în același timp și prin firea Sa dumnezeiască. De aceea, Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul, nici nu putea păcătui. Dacă ar fi putut păcătui Iisus Hristos, Însuși Dumnezeu ar fi putut păcătui. Dar Dumnezeu nu poate păcătui, căci păcatul este faptă împotriva lui Dumnezeu, și cum ar fi putut Dumnezeu lucra împotriva Sa?

Dar dacă n-a putut păcătui, a mai fost Iisus om adevărat?

Da, a fost, căci păcatul nu ține de firea omenească. Adam, la început, n-a avut păcatul în fire. Păcatul, dimpotrivă, știrbește firea, o slăbește. Viața, după fire, o redobândește omul de-abia când scapă de păcat, spun Sfinții Părinți.

Dar dacă Iisus Hristos n-a putut păcătui, cum se înțeleg ispitele cu care s-a apropiat Satana de El și cum mai este El pildă pentru noi ca să luptăm cu păcatul?

Mântuitorul n-a putut păcătui și nici o înclinare spre păcat nu se afla în El. Dar El a moștenit împreună cu noi slăbiciunile nepătimașe: foamea, setea, trebuința de odihnă, de somn, frica de moarte, putința de a suferi durere. Satana s-a folosit de stările acestea din Iisus pentru a-L ispiti să Și le astâmpere într-un fel cum nu trebuia, adică mai mult decât trebuia, sau când nu trebuia. Dar Iisus a respins ispita din primul moment, neprimind-o

înăuntrul Său și a răbdat cu bărbăție ostenelile, foamea, durerea și a biruit frica de moarte, în aceasta El ne este pildă și nouă. Căci dacă răbdăm și noi, ca El, ostenelile și durerile, putem respinge și noi ispita. Iar de răbdat putem răbda și noi, căci și noi Îl avem pe El în noi.

Vorbește Sfânta Scriptură despre lipsa de păcat a Mântuitorului?

Da. Chiar Mântuitorul spune către iudei: „Cine dintre voi Mă vădește pe Mine de păcat?" (Ioan 8,46). Iar Sf. Apostol Pavel arată că Iisus Hristos a fost fără de păcat, dar că în același timp a purtat neputințele noastre de pe urma păcatului și a fost ispitit: „Că nu avem Arhiereu care să nu poată suferi cu noi în slăbiciunile noastre, ci ispitit întru toate după asemănarea noastră, afară de păcat" (Evr. 4,15).

A fost de trebuință pentru mântuirea noastră ca Iisus Hristos să fie fără de păcat?

Da. Numai fiindcă „n-a săvârșit nici un păcat, nici s-a aflat vicleșug în gura Lui" (I Petru 2,22), Iisus n-a murit pentru păcatele Sale, ci „pentru fărădelegile noastre", răscumpărându-ne de ele (Isaia 53,5.9). Numai fiindcă a fost fără păcat, a putut da Tatălui o viață curată de ascultare, răscumpărând neascultarea noastră. Numai fiindcă a fost fără de păcat, moartea nu L-a putut ține, căci n-avea drept asupra Lui, ci a înviat, ca după El să înviem și noi toți, cei ce credem în El. Și numai fiindcă a fost fără păcat, ne este și nouă pildă de viață neprihănită.

Care este articolul IV din Simbolul credinței?

Articolul al IV-lea din Simbolul credinței este: „Și S-a răstignit pentru noi în zilele lui Ponțiu Pilat și a pătimit și S-a îngropat".

Ce cuprinde acest articol în întregul lui?

După ce articolul III ne-a spus că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om ca să ne mântuiască, articolul IV ne spune cum ne-a mântuit Iisus, odată ce S-a făcut om. Căci a trebuit mai întâi ca Fiul lui Dumnezeu să Se facă om și apoi să ne mântuiască.

Când a început Iisus lucrarea de mântuire a omului? Trebuie să despărțim cu totul întruparea Domnului de lucrarea Lui mântuitoare?

Nu trebuie să le despărțim. Desigur, altceva este aprinderea focului și altceva fierberea apei. Dar apa începe să se încălzească, deci să înainteze spre fierbere, chiar în clipa aprinderii focului. Tot așa, altceva este întruparea și altceva lucrarea Lui, prin care ne-a mântuit. Totuși mântuirea noastră a început chiar prin întruparea Fiului lui Dumnezeu. Căci chiar prin întrupare a făcut început înnoirii firii noastre luate de El, fără de păcat. Dar ca să fie izbăvită de păcat firea tuturor celor ce voiau acest lucru, trebuia ca Fiul lui Dumnezeu să-și dea firea Sa omenească la moarte pentru noi toți. Pe de altă parte, numai prin moarte a scăpat El firea Sa omenească și de slăbiciunile ei: de foame, de osteneală, de boală, de durere, de moarte. Răbdându-le pe toate acestea cu tărie până la capăt, a făcut firea Sa omenească mai tare ca ele, a scăpat-o de ele și, totodată, ne-a răscumpărat pe noi toți de păcat și de moarte.

Așadar, mântuirea începe cu întruparea. Dar deplin ea se înfăptuiește prin moartea lui Iisus Hristos pe cruce și prin învierea Lui. Biruința se câștigă prin luptă. Dar primul pas spre ea s-a făcut prin așezarea ostașilor în linie de bătaie. Sf. Atanasie spune: „După cum dacă un împărat coboară într-un oraș și își ia locuința într-una din casele din el, nu numai că acest oraș primește o cinste mare, dar nici un dușman sau tâlhar nu îndrăznește să-l atace, căci chiar și numai prezența împăratului este pentru el o pavăză, tot astfel și împăratul cerurilor: din

moment ce a coborât în ținutul omenirii noastre și a locuit într-un trup ca al nostru toate atacurile dușmanilor contra omului au fost înfrânte, iar stricăciunea morții, puternică odinioară, a încetat”[121].

De ce „S-a răstignit Domnul Iisus Hristos pentru noi pentru noi”?

În urma păcatului strămoșesc, toți oamenii erau supuși pedepsei morții (Rom. 5,12), ca unii care disprețuiau mărirea lui Dumnezeu. În același timp moartea era urmarea slăbiciunii și a tulburării, intrate în firea noastră prin păcat, din cauză că firea noastră trăia potrivnic Legii lui Dumnezeu, care a fost așezată în toate și pe care trebuie să o păzească toate.

Dar iubirea lui Dumnezeu nu voia ca toți oamenii să se ducă la moarte veșnică, însă nici nu putea lăsa disprețuită mărirea Sa și nerestabilită în firea omenească Legea Sa. Unde nu este respectată o rânduială, este o tulburare necontenită, care alungă liniștea și face cu neputință propășirea în bine.

Deci numai așa puteau fi scăpați oamenii de pedeapsa morții, găsindu-se cineva, chiar din partea lor, care să restabilească în firea sa omenească respectul Legii dumnezeiești și să rabde pedeapsa morții cerută de mărirea dumnezeiască, dar nu pentru păcatul său, ci al tuturor oamenilor. Trebuia, așadar, un om fără de păcat și în același timp un om care să valoreze cât toți oamenii și chiar mai mult decât toți oamenii laolaltă. Dintre oameni nu se putea ivi cineva care să îndeplinească aceste condiții. De aceea, în înțelepciunea Sa, a făcut Dumnezeu pe Însuși Fiul Său om fără de păcat. Acesta a restabilit prin viața Sa curată respectul Legii lui Dumnezeu în firea Sa omenească și prin moartea Sa a răscumpărat pe frații Săi de la pedeapsa

[121] Despre *Întruparea Cuvântului*, cap. IX, PG, XV, col. 1120; vezi și Sf. Atanasie cel Mare, *Scrieri*, Partea I, în PSB, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, București, 1987, p. 101.

morții. De aceea S-a răstignit Fiul lui Dumnezeu pentru noi. Prin toate jertfele de animale dinainte de Hristos, oamenii căutau să dea lui Dumnezeu ceva în schimb pentru viața lor. Dar viețile de animale erau de mai puțin preț decât viața lor. De aceea oamenii nu puteau scăpa prin ele. Trebuia o jertfă de același preț cu viața lor și chiar de un preț mai mare ca viața lor întinată. Jertfa aceasta a adus-o Fiul lui Dumnezeu ca om, vărsând un sânge mai de preț decât al tuturor animalelor și al tuturor oamenilor și răscumpărând prin el pe oameni de toate păcatele.

Crucea a fost altarul pe care s-a adus jertfa adevărată pentru oamenii din toate timpurile. Iisus a fost și jertfa adevărată, și preotul care a adus-o, câștigând de fapt mântuirea noastră. „Iar Hristos venind Arhiereu bunătăților viitoare, nu prin sânge de țapi și de viței, ci cu însuși sângele Său a intrat El o dată pentru totdeauna în Sfânta Sfintelor, și a dobândit o veșnică răscumpărare. Că de vreme ce sângele taurilor și al țapilor și cenușa de juninci, stropind pe cei spurcați, îi sfințește spre curățirea trupului, cu cât mai vârtos sângele lui Hristos, Care prin Duhul cel veșnic S-a adus lui Dumnezeu pe Sine jertfă fără de prihană, va curăți cugetul nostru de faptele cele moarte ca să slujiți Dumnezeului celui viu” (Evr. 9,11-14).

Iar Sf. Chiril al Ierusalimului zice: „Mântuitorul a suferit toate aceste patimi ca să împace prin sângele crucii pe cele din cer și pe cele de pe pământ (Col. 1,20). Din pricina păcatelor eram dușmanii lui Dumnezeu și Dumnezeu hotărâse ca păcătosul să moară. Trebuia să se întâmple una din două: sau ca Dumnezeu, ca Unul Ce-Și îndeplinește spusele, să-i omoare pe toți, sau să anuleze hotărârea, ca Unul Ce este iubitor de oameni. Totuși privește la înțelepciunea lui Dumnezeu! A menținut ca adevărată și hotărârea, și Și-a arătat cu putere și iubirea de oameni. În trupul răstignit pe lemnul crucii Hristos a luat păcatele, pentru ca prin moartea Lui noi să murim pentru păcate și să trăim pentru dreptate (I Petru 2,24). Nu era om de rând Cel ce a

murit pentru noi. Nu era o oaie necuvântătoare. Nu era înger numai, ci Dumnezeu întrupat. Nu era atât de mare nelegiuirea păcătoșilor, pe cât de mare era dreptatea Celui care a murit pentru noi”[122].

De ce a trebuit să moară Iisus Hristos pentru noi tocmai răstignit pe cruce?

Pentru mai multe pricini. Însemnăm câteva: a) ca să moară înălțat spre cer, dar cu privirea și cu brațele deschise spre lume, arătând că se aduce jertfă Tatălui, dar cu iubire față de lume; b) ca să moară cu încetul și deci ca patima Lui, răbdată fără cârtire, să fie mai îndelungată și ca sângele Lui să se scurgă stăruitor peste păcatele lumii, spre a le spăla; c) dar mai ales pentru că moartea prin răstignirea pe cruce era moartea cea mai rușinoasă (Deut. 21,23; Gal. 3,13), și la ea erau osândiți cei mai mari tâlhari. Prin aceasta s-a arătat până unde coborâse ticăloșia noastră, încât am fost în stare să socotim pe Cel ce era bunătatea întrupată ca pe cel mai rău, încât am fost în stare să ne smintim de Cel mai bun ca de cel mai nevrednic. Dacă păcatul este neascultare de Dumnezeu și lucrare împotriva Lui, răstignirea lui Iisus Hristos de către oameni, fiind cea mai dușmănoasă faptă împotriva lui Dumnezeu, este cea mai grozavă faptă a păcatului din om. Chiar în această decădere s-a arătat, în același timp, și pedeapsa lui Dumnezeu asupra noastră; d) dar în același timp, în suferirea morții celei mai rușinoase din partea Fiului lui Dumnezeu, s-a arătat cât de totală a fost smerenia și iubirea Lui pentru noi.

Așadar, de câte ori ne gândim la moartea pe cruce a Domnului, trebuie să ne aducem aminte de grozăvia păcatelor noastre, arătate chiar în această faptă rușinoasă a noastră, dar, în același timp, și de iubirea nemărginită a Domnului, Care a

---

[122] *Cateheza XIII*, trad. cit., vol. II, p. 349.

spălat păcatele noastre tocmai în clipa când noi ni le arătam în fapta cea mai ticăloasă.

Pe crucea Domnului de pe Golgota s-au întâlnit cea mai urâtă faptă a păcatului omenesc cu cea mai mare faptă a iubirii Domnului și pe ea iubirea dumnezeiască a ars păcatul. Sf. Maxim Mărturisitorul zice: „Acesta a fost, așadar, scopul Domnului, ca, pe de o parte, să asculte de Tatăl până la moarte, ca un om, pentru noi păzind porunca iubirii, iar pe de alta, să biruie pe diavol, pătimind de la el prin cărturarii și fariseii puși la lucru de el. Astfel, prin faptul că s-a lăsat de bunăvoie învins, a învins pe cel ce nădăjduia să-L învingă și a scăpat lumea de stăpânirea lui”[123].

Dar dacă crucea a fost o unealtă de tortură rușinoasă și dureroasă pentru Domnul, este bine să o cinstim?

Trebuie să o cinstim cât se poate mai mult, căci Domnul a îmbrățișat-o cu iubire și pe ea a ars ca pe un altar păcatul nostru. Crucea arată rușinea noastră, nu a Domnului; din partea Domnului arată iubire. Deci, gândul la ea ne face, pe de o parte, să ne rușinăm și să ne căim de păcatele noastre și să luptăm împotriva lor, îmbrățișând și noi crucea cum a îmbrățișat-o Domnul, pe de alta, să ne înduioșăm de iubirea Lui, Care ne-a mântuit prin ea de ele și să o slăvim.

Nu te gândești la ostenelile și la suferințele ce le-au îndurat părinții tăi de pe urma neascultării tale? Rușinezi amintirea lor prin aceasta? Nu, dimpotrivă, slăvești iubirea lor față de tine și sporești căința ta. Dar nici Hristos nu se rușinează de crucea Sa. Căci ea este fapta cea mai înaltă a iubirii Sale față de noi. Se va rușina El de iubirea Sa față de noi, arătată pe cruce? Nu, ci pururea Și-o amintește și ne-o amintește, căci prin ea ne-a

---

[123] *Cuvânt ascetic*, cap. XIX, „Filoc. II”, p. 9.

șters păcatele și prin faptul că ne-o amintește ne câștigă iubirea noastră față de El. El mereu ne spune la Sfânta Liturghie că Și-a vărsat sângele pentru noi și ne îndeamnă să ne amintim de moartea Lui, se înțelege, de moartea pe cruce. „Că de câte ori veți mânca pâinea aceasta și veți bea paharul acesta, moartea Domnului vestiți până când va veni" (I Cor. 11,26).

La Domnul nostru Iisus Hristos nu ne putem gândi fără să-L vedem răstignit pe cruce. Iar la cruce ne gândim tocmai pentru că ne gândim la Hristos, Care S-a răstignit pe ea, deci nu ne putem gândi la ea decât văzând cu ochii sufletului pe Hristos pe ea. Hristos și crucea Sa sunt nedespărțiți. Crucea a devenit „semnul Fiului Omului". Ea se va arăta pe cer împreună cu El (Matei 24,30), când va veni să judece lumea, ca să rușineze pe cei ce nu s-au căit și nu au primit iubirea Lui cât au viețuit în lume. Apoi crucea este altarul pe care s-a adus cea mai înaltă jertfă și orice altar trebuie cinstit (Ieș. 29,37).

Mai sunt și alte locuri în Sfânta Scriptură care ne arată datoria de a cinsti crucea?

Sf. Apostol Pavel se laudă cu crucea Domnului și o socotește puterea lui Dumnezeu: „Cuvântul crucii celor pieritori nebunie este, iar nouă, celor care ne mântuim, puterea lui Dumnezeu este" (I Cor. l,18). Și iarăși: „Iar mie să nu-mi fie a mă lăuda decât numai în crucea Domnului nostru Iisus Hristos, prin care lumea este răstignită pentru mine și eu pentru lume!" (Gal. 6,14). Aici Apostolul arată că, precum crucea înseamnă dreptatea lui Dumnezeu, Care a pedepsit păcatele pe cruce, și iubirea față de noi Domnului nostru Iisus Hristos Care le-a omorât, așa înseamnă ea și străduința noastră de a le omorî în noi prin osteneli și înfrânări proprii, cu ajutorul lui Iisus Hristos și prin iubirea față de El.

Sfânta Scriptură socotește Crucea mijlocul prin care Dumnezeu ne-a împăcat cu Sine, locul pe care s-a surpat peretele

ce ne despărțea de Dumnezeu, locul pe care au fost înfrânte duhurile rele, focul în care a fost ars zapisul lor împotriva noastră. Prin jertfa Crucii, Dumnezeu, Care se îndepărtase de noi, a îmbrățișat iarăși omenirea, ca pe una ce a plătit datoria pentru păcat. Pe Cruce s-a omorât vrajba, pe Cruce a împăcat Iisus Hristos, în Sine, pe Dumnezeu cu oamenii. Crucea este locul pe care s-a făcut împăcarea noastră cu Dumnezeu și, de câte ori facem semnul ei, ne gândim la ea cu credință, arătăm că primim această împăcare și că ne întâlnim cu El pe acest loc sau în acest semn al păcii. „Căci El este pacea noastră, El, Care a făcut din cele două – una, surpând peretele din mijloc al despărțiturii, ... ca, întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou și să întemeieze pacea. Să-i împace cu Dumnezeu pe amândoi, uniți într-un trup, prin cruce, omorând prin ea vrăjmășia" (Efes. 2,14-16). „Căci în El a binevoit (Dumnezeu) să sălășluiască toată plinirea. Și printr-Însul toate cu Sine să le împace, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri, făcând pace prin El, prin sângele Crucii Sale" (Col. l,19-21). „Ștergând zapisul ce era asupra noastră, care ne era potrivnic nouă cu rânduielile lui, și pe acela l-a luat din mijloc, pironindu-l pe cruce. Dezbrăcând (de putere) începătoriile și domniile, le-a făcut de ocară în văzul tuturor, biruind asupra lor prin Cruce" (Col. 2,14-15).

Prin Cruce S-a înălțat Iisus Hristos la mărire (Filip. 2,8-9; Luca 24,26; Ioan 17,1). Dacă ar fi fost lucru de rușine pentru El, nu S-ar fi înălțat prin ea. Crucea este semnul T care apără pe cei ce-l au în frunte (Iez. 9,4-6), sau pecetea lui Dumnezeu, care îi păstrează nevătămați pe cei ce o au întipărită pe ei (Apoc. 7,2-3; 9,4).

Mântuitorul Însuși spune: „Cel ce voiește să vină după Mine să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-Mi urmeze Mie" (Marcu 8,34). Aici e vorba, în primul rând, de crucea din suflet, ca luptă împotriva plăcerilor, a păcatelor, ca purtare a ostene-

lilor și necazurilor, dar lupta și necazurile le poartă omul gândindu-se la Crucea lui Hristos, prin care a biruit El păcatul. Și, oare, nu este bine ca semnul, pe care-l vede omul cu gândul, să-l facă și cu mâna, ca și mai ușor să-și aducă aminte de Crucea lui Hristos și de datoria sa de a o purta în suflet, de a fi cu recunoștință față de El și de a lupta împotriva păcatelor?

De ce s-au pus în Simbol cuvintele: „În zilele lui Ponțiu Pilat"?

Ponțiu Pilat nu era o persoană particulară, ci un deținător al puterii de stat. Amintindu-l în Simbol, Sfinții Părinți au voit să arate că răstignirea lui Hristos este un fapt care s-a petrecut în istorie, întâmplat la o dată fixă. Deci nu este o născocire a fanteziei, căci aceasta nu fixează născocirile ei la date fixe. Apoi, Părinții au vrut să arate că răspunderea pentru răstignirea lui Hristos o poartă întreaga omenire, pentru că autoritatea de stat lucrează în numele tuturor. Iisus n-a fost răstignit de niște răufăcători de rând, ci de autoritatea publică în numele legii. Prin aceasta se arată cât de jos ajunseseră legile și orânduirile publice omenești din acea vreme, adică tot ce aveau oamenii mai bun. Dacă legea omenească, menită să apere binele, L-a adus pe Fiul lui Dumnezeu la moarte, atunci la ce nu S-ar fi putut aștepta El de la niște răufăcători de rând?

De ce s-au mai pus în Simbol cuvintele: „Și a pătimit", odată ce s-a spus că „S-a răstignit"?

Cuvintele „și a pătimit" arată încă o dată că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om cu adevărat și a suferit într-adevăr pe cruce ca un om, până la moarte. Dar a pătimit numai cu trupul, nu și cu Dumnezeirea, căci Dumnezeirea nu poate pătimi. Sf. Ioan Damaschin zice: „Spunem că Dumnezeu a suferit în trup, dar în nici un caz că Dumnezeirea a suferit prin trup"[124].

Alt înțeles nu mai au cuvintele „și a pătimit"?

Da. Iată și acest înțeles: Fiul lui Dumnezeu, deși n-a luat asupra Lui deodată cu firea noastră și păcatele ei, a luat totuși slăbiciunile noastre: trebuința de mâncare, de odihnă, frica de moarte, putința de a muri și putința de a suferi durere trupească și sufletească. Dar din potolirea trebuinței de mâncare, de sete, de odihnă, Iisus nu Și-a făcut o plăcere, ci le-a împlinit numai cât cerea trebuința, respingând toate ispitele. De asemenea a respins ispita de a scăpa de moarte și de durere. Astfel, Iisus a luat asupra Lui aceste slăbiciuni omenești, ca să sufere pentru noi durerea până la capătul ei, adică până la moarte. El știa că păcatul a intrat în firea omenească și se menține în ea prin dorința de plăcere și prin fuga de durere, care vine de pe urma plăcerii. Drept aceea S-a hotărât să rabde numai durerea. De aceea a luat asupra Lui acele slăbiciuni. Iar răbdând durerea până la capăt, a întărit firea în așa fel, că a scos din ea și acele slăbiciuni. Răbdând până la moarte, a învins frica de moarte și însăși moartea, în firea Sa omenească, și, drept urmare, firea Lui s-a sculat din morți la viața cea fără de moarte. „Cu moartea pe moarte a călcat."

Dar Hristos a învins moartea și din pricină că ea a venit asupra Lui pe nedrept, căci pe dreptate moartea vine asupra oamenilor numai ca o urmare a plăcerii. „Deci toată firea noastră era stăpânită de moarte din pricina căderii. Iar motivul stăpânirii era plăcerea, care, luându-și începutul într-o neascultare, se menținea de-a lungul întregului lanț de nașteri naturale. Din pricina acestei plăceri a fost adusă moartea, ca osândă, peste fire. Dar Domnul, făcându-Se om și neprimind ca obârșie a nașterii Sale, după trup, plăcerea necuvenită – pentru care a fost adusă peste fire osânda cuvenită a morții –, ci primind cu voie, după fire, osânda cuvenită a morții în însușirea pătimi-

---

[124] *Dogmatica*, cartea III, cap. XXVI, trad. cit., p. 227

toare a firii, adică suferind-o, a răsturnat rostul morții, nemaiavând aceasta în El rostul de osândă a firii, ci a păcatului. Iar când moartea nu mai are plăcerea ca mamă, care o naște și pe care trebuie să o pedepsească, se face în chip vădit pricină a vieții veșnice. Astfel, precum viața lui Adam din plăcere s-a făcut maică a morții și a stricăciunii, la fel moartea Domnului pentru Adam (căci El era liber de plăcerea lui Adam) se face născătoare a vieții veșnice."[125]

Acesta este rostul pătimirii lui Iisus Hristos. El este omul durerii, omul durerii nedrepte. Prin durere a desființat păcatul, care își are pricina în căutarea plăcerii, și tot prin durere a desființat moartea.

De ce s-au mai pus în Simbol cuvintele „și S-a îngropat". Nu se înțelegea aceasta odată ce S-a răstignit?

Prin aceste cuvinte se arată, în primul rând că Iisus a murit cu adevărat. „Încă păcătoși fiind noi, Hristos pentru noi a murit" (Rom. 5,8). Trupul Lui a fost părăsit de suflet și a fost așezat ca orice trup mort în mormânt.

În al doilea rând, prin aceste cuvinte se garantează adevărul învierii Lui din morți. Căci dacă Hristos ar fi fost luat de pe Cruce de Ucenici și ascuns undeva, nu s-ar mai fi putut aduce mormântul gol ca o dovadă pentru învierea lui Iisus Hristos. Dar mormântul Lui a fost public. Ba chiar a fost păzit de slujitorii iudeilor care se temeau să nu-L fure pe Iisus Ucenicii și apoi să spună că a înviat (Matei 27,64). Deci faptul că Iisus nu mai era în mormânt este o dovadă a învierii.

Unde a fost sufletul Domnului în timpul cât trupul Lui a stat în mormânt?

[125] Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, răsp. 61, în „Filocalia", vol. III, Sibiu, 1948, pp. 337-339.

Sufletul Lui s-a coborât la iad (Efes. 4,9; I Petru 3,19), dar nu ca să sufere chinurile de acolo, ca toți oamenii dinainte de El, căci cu acest scop se duc numai cei care pleacă de aici cu păcatul strămoșesc, sau cu păcate personale, și cine se duce la iad spre a suferi pentru păcate nu mai poate ieși de acolo prin puterile sale. Sufletul lui Iisus nu s-a dus acolo nici ca să întoarcă prin propovăduirea Sa pe păcătoșii din iad, căci acolo nu se mai pot schimba sufletele. Așadar, sufletul lui Iisus nu s-a dus acolo nici ca arhiereu, nici ca prooroc. El s-a dus acolo ca împărat, eliberându-i pe drepții din Vechiul Testament, care muriseră cu credința în venirea Sa. Prin aceasta, Hristos a sfărâmat puterea iadului și a morții veșnice, căci de atunci acestea nu mai au putere peste cei ce au crezut sau cred în Hristos. Desigur, Iisus coborând la iad a făcut cunoscută tuturor celor de acolo biruința Sa asupra păcatului și a morții, deci nu numai celor ce se folosesc de ea pentru că au crezut cât au fost pe pământ, ci și celor care nu se folosesc de ea din pricină că nu au crezut în venirea Lui. În acest înțeles trebuie explicat locul din I Petru 3,18-20: „Căci și Hristos a suferit odată moartea pentru păcatele noastre, El, Cel drept, pentru cei nedrepți, ca să ne aducă pe noi la Dumnezeu, omorât fiind cu trupul, dar viu făcut cu duhul, cu care S-a pogorât și a propovăduit și duhurilor ținute în închisoare, care fuseseră neascultătoare altădată, când îndelunga răbdare a lui Dumnezeu aștepta, în zilele lui Noe, și se pregătea corabia în care puține suflete, adică opt, s-au mântuit prin apă". Dintre Sfinții Părinți vorbește clar despre coborârea Domnului la iad, cu acest scop, Sf. Irineu, care zice: „Hristos S-a coborât în cele ce sunt sub pământ și le-a binevestit iertarea păcatelor celor ce au crezut în El. Și au crezut în El toți care au sperat în El, adică au prevestit venirea Lui și au îndeplinit poruncile Lui: drepții, patriarhii și proorocii, cărora li s-au iertat păcatele ca și nouă"[126]. Iar Sf. Ioan Da-

maschin spune: „Sufletul îndumnezeit se coboară la iad, ca, precum a răsărit celor de pe pământ soarele dreptății, tot astfel să lumineze și celor ce stau sub pământ, în întunericul și umbra morții; că precum a predicat celor de pe pământ pace... devenind celor credincioși cauză a mântuirii veșnice, iar celor neascultători mustrare pentru necredință, tot astfel și celor din iad"[127].

Dar cu Dumnezeirea, care era unită cu firea omenească în Iisus Hristos, ce s-a întâmplat în timpul morții?

Ea a rămas unită cu trupul în mormânt și cu sufletul în iad. Căci dacă s-ar fi despărțit de trupul și de sufletul firii noastre, Cel ce S-a dus la iad n-ar mai fi fost și Dumnezeu, ci numai om, iar trupul din mormânt n-ar mai fi fost trupul lui Dumnezeu, ci al unui om. Sf. Ioan Damaschin spune: „Chiar dacă a murit ca om, și chiar dacă sfântul Lui suflet s-a despărțit de trupul Lui preacurat, totuși Dumnezeirea nu s-a despărțit de cele două, adică de suflet și de trup, și astfel nici unicul ipostas nu s-a despărțit în două ipostasuri. Astfel unicul ipostas al Cuvântului a fost și ipostasul Cuvântului și al sufletului și al trupului. Niciodată, nici sufletul, nici trupul n-au avut un ipostas propriu, altul decât ipostasul Cuvântului"[128].

Numai pentru că trupul a rămas unit cu Dumnezeirea în mormânt, n-a început să se strice și numai pentru că sufletul a rămas cu Dumnezeirea în iad, a zdrobit puterea iadului și a eliberat pe drepții de acolo. De aceea numește Sf. Ioan Damaschin sufletul Domnului care merge la iad „sufletul îndumnezeit".

---

[126] *Adversus Haereses* IV,15.

[127] *Dogmatica*, cartea III, cap. XXIX; trad. Pr. D. Fecioru, p. 231.

[128] *Ibidem*, pp. 228-229.

Dar n-a ajuns trupul Domnului nestricăcios și sufletul Lui îndumnezeit numai după Înviere?

Este adevărat. Dar nestricăciunea și îndumnezeirea au două înțelesuri. Trupul Domnului, înainte de Înviere, a fost nestricăcios în înțelesul că nu se putea desface în pământ, dar a fost stricăcios în înțelesul că suferea de foame, de sete, de oboseală, putea fi străpuns cu cuie și putea muri, adică putea fi părăsit de suflet. De-abia după Înviere devine nestricăcios în înțelesul că nu mai suferă nici o trebuință materială, nu mai suferă durere, nu mai poate muri[129]. Aceasta este și deplina îndumnezeire a trupului. Tot două înțelesuri are îndumnezeirea sufletului. Înainte de Înviere sufletul era îndumnezeit în înțelesul că voința și lucrarea sa erau îmbogățite, călăuzite și străbătute de Dumnezeirea Cuvântului. Dar după Înviere este îndumnezeit în înțelesul că lucrarea lui este străbătută cu totul de lucrarea Dumnezeirii.

Care este articolul V din Simbolul credinței?

Este următorul: „Și a înviat a treia zi, după Scripturi".

Ce însemnătate are pentru noi faptul că Hristos „a înviat"?

Cea mai mare însemnătate. Învierea lui Hristos ne arată că am fost cu desăvârșire mântuiți. Căci, în primul rând, ea ne dă asigurarea că tot ce a spus Iisus Hristos este adevărat, deci și aceea că El este Fiul lui Dumnezeu și că moartea Lui a avut drept scop eliberarea noastră din robia păcatului și împăcarea noastră cu Dumnezeu. În al doilea rând, Învierea lui Hristos ne asigură că moartea ce domnea peste firea noastră a fost învinsă, că trupurile noastre nu vor rămâne veșnic prefăcute în

[129] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, cartea III, cap. XXVIII, trad. cit.

țărână, ci vor învia. Căci trupul lui Hristos este pârga firii noastre, și precum El a înviat, așa vor învia și trupurile noastre. Astfel, Învierea lui Hristos este temelia credinței noastre. Daca n-ar fi înviat El, tot ce a spus El n-ar fi căpătat adeverire și nici noi n-am avea siguranța că înviem. De aceea, Sf. Apostol Pavel spune: „Iar dacă Hristos n-a înviat, zadarnică este credința voastră, sunteți încă în păcatele voastre. Și atunci și cei ce au adormit întru Hristos au pierit... Iar acum Hristos a înviat din morți, fiind începătura (a învierii) celor adormiți. Căci de vreme ce printr-un om a venit moartea, tot printr-un om și învierea morților. Că precum în Adam toți mor, așa și în Hristos toți vor învia" (I Cor. 15,17-18.20-22).

Învierea lui Hristos înseamnă numai revenirea trupului mort la viața dinainte de moarte sau înseamnă și o prefacere a acelui trup?

Învierea nu este numai o revenire a trupului la viața dinainte de moarte, ci înseamnă și o prefacere totală a trupului. Ea este o treaptă nouă și cea din urmă pe drumul mântuirii noastre, urcat de Hristos. Lucrarea de mântuire a lui Hristos nu s-a încheiat cu moartea Sa pe Cruce, ci este desăvârșită prin Înviere. Dacă lucrarea Lui de mântuire ar fi constat numai în răscumpărarea vieții noastre cu viața Lui, ea s-ar fi isprăvit cu moartea Lui. Și atunci viața Lui și a noastră, după Înviere, nu s-ar fi deosebit prea mult de cea dinainte de moartea lui Hristos pe Cruce. Dar lucrarea de mântuire a constat și într-o desăvârșire a firii noastre, slăbită de păcat, iar desăvârșirea aceasta a realizat-o Iisus Hristos întâi în firea Sa, până la capăt, ca apoi, prin împărtășire din ea, să se desăvârșească și firea noastră. Și capătul acesta al desăvârșirii firii noastre în Sine l-a ajuns Iisus prin învierea Lui. Astfel, trupul nostru care va învia nu

va mai fi ca trupul nostru de acum, ci desăvârșit, după asemănarea lui Hristos cel înviat.

În ce fel s-a prefăcut trupul Domnului prin Înviere? Ce a însemnat Învierea lui Hristos pentru firea omenească a Lui, ca să știm ce va însemna ea și pentru noi toți, atunci când ne vom împărtăși de ea?

Am spus mai înainte că prin înviere trupul Domnului a ajuns nemuritor și liber de trebuințele materiale și de durere. Așa vor ajunge și trupurile noastre înviate. Prin Înviere, Hristos a scos din firea noastră stricăciunea și moartea. Chiar dacă El a mâncat după înviere, n-a făcut-o din trebuință, ci ca să „învedereze adevărul învierii"[130].

Apoi, trupul Domnului a devenit luminos și plin de slavă, așa cum S-a arătat o clipă pe muntele Taborului. Dumnezeirea Lui s-a arătat în El în toată strălucirea, ca pe Tabor, deși oamenii n-o puteau vedea pentru că nu Se coborâse încă Duhul Sfânt peste ei.

Așa vor fi și trupurile noastre după Înviere. Căci zice Apostolul Pavel: „Așa este învierea morților: se seamănă (trupul) întru stricăciune, înviază întru nestricăciune; se seamănă întru necinste, înviază întru slavă; se seamănă întru slăbiciune, înviază întru putere; se seamană trup firesc, înviază trup duhovnicesc. Dacă este trup firesc, este și trup duhovnicesc" (I Cor. 15,42-44).

De ce s-au pus în Simbolul credinței cuvintele „a treia zi, după Scripturi"?

Aceste cuvinte sunt luate din I Corinteni 15,3-4, unde Apostolul Pavel scrie: „Căci v-am dat, întâi de toate, ceea ce și eu am primit, cum că Hristos a murit pentru păcatele noastre,

---

[130] Sf. Ioan Damaschin, *Dogmatica*, cartea IV, cap. I, trad. Pr. D. Fecioru, p. 235.

după Scripturi; și cum că a fost îngropat și că a înviat a treia zi, după Scripturi”.

Ce înseamnă „după Scripturi”?

Că Hristos a murit și a înviat întocmai cum s-a prevestit despre El în Vechiul Testament, adică toate acestea s-au întâmplat „potrivit Scripturilor”. Această adeverire a Scripturilor arată iarăși Dumnezeirea lui Iisus Hristos și planul dumnezeiesc al mântuirii, pregătit de mai înainte. În capitolul 53 de la Isaia este scris: „Că s-a luat de pe pământ viața Lui. Pentru fărădelegile poporului Meu a fost adus la moarte” (v. 8). Iar în Psalmul 15 se spune: „Că nu vei lăsa sufletul meu în iad, nici nu vei da pe cel cuvios al Tău să vadă stricăciunea” (v. 10). Învierea de a treia zi a fost închipuită de petrecerea timp de trei zile și trei nopți a lui Iona în pântecele chitului, precum Însuși Domnul a spus: „Neam viclean și desfrânat cere semn, și semn nu i se va da lui, decât semnul lui Iona proorocul. Că precum a fost Iona în pântecele chitului trei zile și trei nopți, așa va fi și Fiul Omului în inima pământului trei zile și trei nopți” (Matei 12,39-40).

Ce spun Sfintele Scripturi despre Înviere?

Sfintele Scripturi vorbesc în multe rânduri despre Învierea Domnului. Sf. Apostol Pavel dă un șir întreg de fapte care dovedesc că Mântuitorul a înviat cu adevărat (I Cor. 15,1-20), iar Sfinții Evangheliști istorisesc cu de-amănuntul cum s-a întâmplat marea minune a Învierii (Matei 28,1-10; Marcu 16,1-8; Luca 24,1-12.15-31.36-50; Ioan 20 și 21).

Care este articolul VI din Simbolul credinței?

Acest articol este: „Și S-a înălțat la ceruri și șade de-a dreapta Tatălui”.

Ce ne învață articolul VI al Simbolului?

Acest articol ne învață că, după ce Fiul lui Dumnezeu S-a smerit „coborându-Se din cer", adică făcându-Se om, după Înviere S-a umplut de slavă dumnezeiască și după firea Sa omenească, înălțându-se cu trupul la cer și șezând de-a dreapta Tatălui, adică la locul cel mai de cinste. De aici se desprind două lucruri: a) ca Dumnezeu, Iisus Hristos a fost totdeauna în sânul Tatălui și în tot locul; b) după Înălțare, Iisus este cu trupul numai în cer, nu și pe pământ, dar în chip tainic se află și în dumnezeiasca Euharistie, din clipa în care pâinea se preface în Trupul Său, iar vinul în Sângele Său. Acest articol ne arată și mai mult marea cinste cu care a îmbrăcat Dumnezeu pe oameni. Fiul lui Dumnezeu n-a lepădat după Înviere firea noastră, ci S-a suit cu ea la cer, stând ca un om pe tronul dumnezeiesc, cârmuind lumea și ajutându-ne să ne facem și noi după chipul Său. Fiul lui Dumnezeu S-a făcut ca unul dintre noi, dar acest Unul dintre noi S-a înălțat la cinste dumnezeiască și cârmuiește lumea.

Care este articolul VII din Simbolul credinței?

Este acesta: „Și iarăși va să vie cu slavă să judece viii și morții, a Cărui împărăție nu va avea sfârșit".

Ce ne învață acest articol în întregimea lui?

El ne spune că slava dumnezeiască, la care a fost ridicat Iisus Hristos ca om, se va arăta tuturor, atunci când va veni să judece lumea. Precum, după Înălțare, Tatăl I-a dat locul cel mai de cinste, așezându-L la dreapta Sa, așa se va arăta atunci tuturor în acest rol de cinste, Tatăl dându-I să facă judecata tuturor: „Că Tatăl nu judecă pe nimeni, ci toată judecata a dat-o Fiului, ca toți să cinstească pe Fiul, precum cinstesc pe Tatăl. Cel ce nu cinstește pe Fiul nu cinstește pe Tatăl Care L-a trimis" (Ioan 5,22-23). Iisus Hristos îi va judeca pe toți câți au fost de la facerea lumii și câți vor fi până la sfârșitul ei. Nimeni

nu va scăpa de această judecată a Lui. Vor fi chemați și morții la judecată.

Din ce cauză Îi va da Tatăl Fiului Său întrupat, Iisus Hristos, să facă judecata?

Dumnezeu voiește ca oamenii să fie judecați printr-un om, care le cunoaște și slăbiciunile cu care au avut de luptat, căci le-a purtat El Însuși, dar și măsura în care pot să se ridice deasupra lor, căci El Însuși S-a ridicat. El are apoi și dreptul să-i judece, pentru că le-a dat, prin jertfa Sa pentru ei, puterea să scape de păcat și de osândă. Cum va face această judecată, vom vedea când se va vorbi despre viața viitoare. Aici spunem numai că la judecata de apoi El îi va reține pe unii lângă Sine, pentru veșnica fericire, iar pe alții îi va trimite departe de Sine, spre veșnica chinuire, după cum L-au iubit pe El, ca chip al omului desăvârșit, și s-au silit să se facă asemenea Lui, iubind pe semeni cum i-a iubit El, sau n-au făcut aceasta. El va fi Judecătorul desăvârșit și măsura sau legea desăvârșită, dar totuși potrivită puterilor omenești, după care vor fi judecați oamenii, așa cum El a fost Arhiereu desăvârșit și jertfa desăvârșită adusă pentru ei.

Ce trebuie să înțelegem îndeosebi prin cuvintele: „Și iarăși va să vină cu slavă”?

Aceste cuvinte înseamnă că, dacă prima dată Fiul lui Dumnezeu a venit pe pământ „coborându-Se”, a venit în chip de rob, S-a smerit, ca să nu silească pe nimeni să-L primească și să creadă în El, ci ca fiecare să se poată decide în toată libertatea, a doua oara va veni cu „slavă”. Dumnezeirea Sa va scălda atunci în lumină trupul Său și va umple de fericire pe cei ce prin aceasta vor primi o adeverire a credinței lor de mai înainte, și de spaimă pe cei ce nu au crezut mai înainte în El. Atunci nu va mai veni singur și necunoscut, ci înconjurat de

sfinții îngeri și cu mare strălucire dumnezeiască. Ei toți se vor aduna tremurând în fața Lui așteptând Judecata: „Și vor vedea pe Fiul Omului venind pe norii cerului, cu putere și cu slavă multă" (Matei 24,30). „Iar când va veni Fiul Omului întru slava Sa și toți sfinții îngeri cu El, atunci va ședea pe tronul slavei Sale" (Matei 25,31). Până și stihiile lumii se vor înfricoșa de slava Lui: „Și am văzut un tron mare alb, și pe Cel ce ședea pe el, iar dinaintea feței Lui pământul și cerul au fugit și loc nu s-a mai găsit pentru ele" (Apoc. 20,11).

Ce înseamnă cuvintele: „A Cărui împărăție nu va avea sfârșit"?

Aceste cuvinte ne spun că stăpânirea lui Iisus Hristos ca om și slava Lui nu vor înceta vreodată, ci vor dura veșnic. Căci, pe de o parte, Iisus Hristos nu e numai un om a cărui slavă să fie luată vreodată de Dumnezeu, iar pe de alta, Fiul lui Dumnezeu nu va lepăda niciodată firea Sa omenească, nu va înceta în veci să fie și om, deci om plin de slavă dumnezeiască. Deci nici cinstea dumnezeiască a omenității noastre nu va înceta vreodată, ca să apară alt neam de ființe mai înalt. Împărăția fără sfârșit a lui Iisus Hristos a fost anunțată de îngerul Gavriil (Luca 1,33). Este drept că Apostolul Pavel spune că la sfârșit Iisus va supune toate Tatălui și apoi pe Sine (I Cor. 15,25-26). Dar aceasta înseamnă aducerea lumii întregi la supunere față de Tatăl și încetarea lucrării Sale mântuitoare ca o lucrare deosebită a Sa, primită la întrupare.

Învățătura despre Duhul Sfânt

În ce articol din Simbolul credinței se vorbește despre Duhul Sfânt?

În Simbolul credinței se vorbește despre Duhul Sfânt în articolul VIII.

Ce spune acest articol?

În acest articol se spun următoarele: „Și întru Duhul Sfânt, Domnul de viață făcătorul, Care din Tatăl purcede, Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit, Care a grăit prin prooroci".

Ce înseamnă: „Cel ce împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit"?

Aceste cuvinte arată că Sfântul Duh este întru totul egal cu Tatăl și cu Fiul, fiind ca și Ei veșnic, atotputernic, atotștiutor, pretutindeni de față, cuvenindu-I-se, așadar, aceeași închinare și slavă ca și Tatălui și Fiului. Dar nu numai atât. Cuvintele acestea nu arată numai că Duhului I se cuvine aceeași închinare și cinste ca Tatălui și Fiului, ci și că atunci când ne închinăm și dăm slavă Tatălui și Fiului trebuie să ne închinăm și să dăm slavă și Sfântului Duh, căci este nedespărțit de Aceia; fiind a treia Persoană dumnezeiască a Sfintei Treimi. Aceasta înseamnă că Sfântul Duh este de o ființă cu Tatăl și cu Fiul, cum am văzut că este și Fiul de o ființă cu Tatăl. Sfântul Duh este în Tatăl și în Fiul, precum și Fiul este în Tatăl și în

Sfântul Duh, și Tatăl, în Fiul și în Sfântul Duh. Toți trei au o singură ființă, voință, putere și slavă, o singură Dumnezeire, arătată în trei ipostasuri, sunt un singur Dumnezeu în trei Persoane, așa cum soarele are disc, rază și lumină, dar e un singur soare[131].

Avem temeiuri pentru această învățătură în Sfânta Scriptură și în Sfinții Părinți?

Da, avem. Sfântul Duh este numit de Sfântul Apostol Petru Dumnezeu, când îi spune lui Anania: „Pentru ce a umplut satana inima ta, ca să minți tu Duhului Sfânt... N-ai mințit oamenilor, ci lui Dumnezeu" (Fapte 5,3-4). Iar Sfântul Apostol Pavel spune că Duhul Sfânt este în Dumnezeu, adică în Tatăl și în Fiul, cum este duhul omului în om. De aceea, El este atotștiutor: „Iar nouă ni le-a descoperit Dumnezeu prin Duhul Său, fiindcă Duhul toate le cercetează, până și adâncurile lui Dumnezeu. Căci cine dintre oameni știe cele ale omului, decât duhul omului, care este în el? Așa și cele ale lui Dumnezeu nimeni nu le-a cunoscut decât Duhul lui Dumnezeu" (I Cor. 2,10-11). Dar că Duhul Sfânt este totuși o Persoană deosebită de Tatăl și de Fiul, însă de aceeași cinste cu Ei, vedem din porunca Mântuitorului, Care îi trimite pe Apostoli să-i boteze pe oameni în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh (Matei 28,19).

Cele trei Persoane ale Sfintei Treimi nu sunt nici despărțite, căci au împreună o singură ființă, nici amestecate, căci sunt trei ipostasuri, și nu unul. Sf. Ioan Damaschin spune: „Între ipostasurile Dumnezeirii nu există deosebire de voință, sau de gândire, sau de lucrare, sau de putere, sau de altceva, din acelea care dau naștere în noi la vreo deosebire cu totul

---

[131] Sf. Atanasie cel Mare, *Întrebări oarecare, Întrebarea 4*, la Atanasie de la Paros, *Epitoma dumnezeieștilor dogme*, Mănăstirea Neamț, 1816, p. 230.

adevărată. Pentru aceea nu spunem că Tatăl și Fiul și Sfântul Duh sunt trei Dumnezei, ci din contra, că Sfânta Treime este un singur Dumnezeu... Căci, după cum am spus, ipostasurile Sfintei Treimi se unesc, în înțelesul că ele sunt unele în altele... Ele nu sunt despărțite unele de altele și nici împărțite în ce privește ființa”[132].

Ce înseamnă cuvintele „Care de la Tatăl purcede”?

Cuvintele acestea arată că Duhul Sfânt este din Tatăl, dar nu prin naștere, ca Fiul, ci prin purcedere. Ce este însă purcederea și prin ce se deosebește ea de naștere Biserica n-a căutat să lămurească, pentru că nici Dumnezeu nu a descoperit. De aceea, Sfinții Părinți au luat aceste cuvinte întocmai așa cum se află în Evanghelia lui Ioan 15,26 și le-au pus în Simbolul credinței: „Iar când va veni Mângâietorul, pe Care Eu Îl voi trimite vouă de la Tatăl, Duhul adevărului, Care de la Tatăl purcede, Acela va mărturisi despre Mine”. Acesta este de altfel singurul loc din Sfânta Scriptură care vorbește despre purcederea, Duhului Sfânt. Despre purcederea Sfântului Duh din Tatăl atâta știm, că ea este dinainte de veci, ca și nașterea Fiului, căci niciodată n-au fost Tatăl și Fiul fără Duhul. Nașterea Fiului și purcederea Duhului din Tatăl sunt deodată, din veci. Așa cum, îndată ce există focul, există și lumina și căldura lui, tot astfel, din veșnicie, de când există Tatăl, există și Fiul prin naștere și Duhul Sfânt prin purcedere din Tatăl. O slabă imagine pentru a înțelege acest lucru ne dă Sf. Atanasie cu Adam, cu Eva și cu Set. Adam este nenăscut, fiul lui e născut din el, iar Eva e luată din el în alt chip[133]. Se înțelege că nici o asemănare nu se potrivește întocmai la Dumnezeu.

---

[132] *Dogmatica*, cartea I, cap. VII, trad. cit., p. 32.

[133] *Întrebări oarecare*, *Întrebarea 15*, la Atanasie de la Paros, *Epitoma dumnezeieștilor dogme*, Mănăstirea Neamț, 1816, p. 239.

Romano-catolicii și protestanții spun că Sfântul Duh purcede „și de la Fiul” și chiar au adăugat la Simbolul credinței aceste cuvinte. Cum susțin ei aceasta?

Ei susțin că, atunci când Mântuitorul zice: „Pe care Eu Îl voi trimite la Tatăl”, arată că și El Îl purcede pe Sfântul Duh. Dar noi spunem că trimiterea este altceva decât purcederea, că trimiterea Duhului Sfânt în lume încă nu se făcuse când vorbea Mântuitorul, pe când purcederea este din veci. De aceea vorbește Mântuitorul despre trimiterea Duhului Sfânt la viitor. Purcederea adică este veșnică, este mai presus de timp, pe când trimiterea în lume se face în timp. Purcederea veșnică a Duhului este de la Tatăl, trimiterea Lui în lume este de la Fiul.

Ce mai susțin romano-catolicii cu privire la purcederea Duhului Sfânt?

Ei mai susțin că, dacă Fiul Îl trimite pe Duhul în lume, aceasta este un semn că Îl și purcede din veșnicie, că numai atunci este trimisă o Persoană dumnezeiască de alta în lume, când primește și existența veșnică de la ea. De pildă, Fiul este trimis de Tatăl în lume pentru că Se și naște veșnic din El. Dar noi le răspundem că și Duhul Sfânt trimite pe Fiul în lume. Înseamnă, oare, aceasta că Fiul Se naște sau este purces și din Duhul? Nicidecum. Astfel Iisus Hristos spune despre Sine: „Duhul Domnului este peste Mine, pentru care M-a uns a binevesti săracilor; M-a trimis să vindec pe cei zdrobiți cu inima...” (Luca 4,18).

Ce spun Sfinții Părinți în privința purcederii Sfântului Duh?

Ei spun că Sfântul Duh purcede numai de la Tatăl, că în Sfânta Treime este numai un izvor și pentru Fiul, și pentru

Sfântul Duh: Tatăl. Sf. Atanasie spune: „Sfântul Duh este din Tatăl, nu făcut, nici plăsmuit, nici născut, ci purces”[134]. „Dumnezeu și Tatăl”, zice el, „este singur pricinuitor celor doi și nenăscut; iar Fiul, din singur Tatăl pricinuit și născut; iar Duhul, din singur Tatăl pricinuit și purces, iar prin Fiul în lume trimițându-Se.”[135] La rândul său, Sf. Ioan Damaschin spune: „Duhul cel Sfânt spunem că este din Tatăl și Îl numim Duh al Tatălui. Nu spunem că Duhul este din Fiul, dar Îl numim Duhul Fiului”. Sau: „Fiul și Sfântul Duh sunt din Tatăl, după cum raza și lumina sunt din soare”[136].

Când au adăugat cei din Apus, în Simbolul credinței, cuvintele „și de la Fiul” (Filioque)?

Prima dată le-a adăugat un Sinod din Spania, în 589. Dar la Roma s-au introdus cu mult mai târziu. În 809, Papa Leon al III-lea, când i s-a cerut să se spună și la Roma Simbolul cu acest adaos, s-a opus și a poruncit să se scrie Simbolul pe două table de argint fără acest adaos. Mai târziu s-au adăugat aceste cuvinte și la Roma, călcându-se porunca sinoadelor ecumenice.

De ce este pomenit Sfântul Duh de obicei în rândul al treilea, după Tatăl și după Fiul?

Nu pentru că Sfântul Duh ar fi mai mic decât Tatăl și decât Fiul, căci toate câte le au Tatăl și Fiul le are și Sfântul Duh (Ioan 16,13-15), ci pentru că orice lucrare săvârșită de Dumnezeu în lume este săvârșită de cele trei Persoane dumnezeiești în această ordine: pornește din Tatăl, este înfăptuită de Fiul și este desăvârșită de Sfântul Duh. „Că de la El și prin El și întru

---

[134] La Atanasie de la Paros, *op. cit.*, *Întrebarea 4*.

[135] *Ibidem*.

[136] *Dogmatica*, cartea I, cap. 8, trad. cit., p. 24.

El sunt toate" (Rom. 11,36). Ordinea în care pomenim cele trei Persoane dumnezeiești nu arată o deosebire de așezare și de rang înăuntrul Sfintei Treimi, ci partea pe care o are fiecare în orice lucrare îndreptată asupra lumii.

De aceea vorbește și Simbolul credinței despre Sfântul Duh după Tatăl și Fiul?

Da, pentru aceasta. Dar Simbolul se ocupă în chip deosebit de mântuirea oamenilor. Deci el vrea să arate că și fapta mântuirii noastre a pornit, ca și aceea a creării noastre, din Tatăl, a fost împlinită de Fiul și acum e desăvârșită de Sfântul Duh. De altfel mântuirea este mai întâi o așezare din nou a oamenilor în starea în care au fost făcuți de Dumnezeu la început, ca să poată fi apoi și o ridicare a lor peste acea stare. Deci, precum Cel ce desăvârșea la început facerea era Duhul Sfânt, tot astfel Cel ce săvârșește acum readucerea oamenilor la starea de la început și ridicarea peste ea este tot Duhul Sfânt.

De aceea este numit Duhul Sfânt, în Simbol, „Domnul de viață făcătorul"?

Duhul Sfânt este Cel ce a umplut de viață cele făcute la început și avea să le umple de o viață tot mai bogată. Și El este Cel ce umple de viață și de tot mai multă viață pe cei mântuiți din stricăciune și din moarte de către Iisus Hristos. „Duhul lui Dumnezeu Se purta pe deasupra apelor" (Facerea 1,2) după ce au fost făcute, ca să pună viață în materie. Și Duhul Sfânt S-a coborât în ziua Cincizecimii peste lume, prin Apostoli, dând naștere Bisericii. Numai unde suflă Duhul se naște viață, viața cea nouă (Ioan 3,6 și 8). „Duhul este Cel ce dă viață" (Ioan 6,63).

Dacă Duhul Sfânt este Cel ce desăvârșește lucrarea pornită din Tatăl și săvârșită de Fiul, de ce se spune că Sfântul Duh „a grăit prin prooroci", cum zice Simbolul, adică a pregătit mântuirea pe care avea s-o împlinească pe urmă Fiul?

Într-adevăr, Duhul, grăind prin prooroci, a pregătit omenirea pentru primirea Mântuitorului, vestind de mai înainte venirea Lui. Dar, pe de altă parte, și aici Duhul este Cel ce a adus lucrarea dumnezeiască a luminării în mintea proorocilor. El este Cel ce a dus până la capătul ei o lucrare dumnezeiască îndreptată spre lume. În acest înțeles El este Duhul Adevărului și călăuzește la tot adevărul (Ioan 16,13). Deci Lui I se cuvenea să grăiască prin prooroci. Desigur, Duhul era nedespărțit de Cuvântul lui Dumnezeu, când grăia. Dar Duhul coboară Cuvântul în inima lor, îi face să-L audă, să-L înțeleagă. În Duhul, proorocii primeau Cuvântul. De aceea zic proorocii necontenit: „Și a fost Cuvântul Domnului către mine" (Ier. 1,11). Dar gura care rostea Cuvântul în inima lor, în așa fel încât îl făcea să pătrundă în ea, era Duhul. Astfel, când spun proorocii: „Și a zis Domnul către mine" (Isaia 8,1), trebuie să înțelegem că vorbesc de Duhul, căci și Simbolul îi zice Duhului „Domnul".

Sfântul Simion Noul Teolog zice: „Deci prin Cuvânt înțelegem pe Fiul lui Dumnezeu și Tatăl, adică pe Domnul nostru Iisus Hristos, adevăratul Dumnezeu. Iar gura Lui, care grăiește cuvinte negrăite, este Sfântul Duh. Precum zice proorocul: «Gura Domnului a grăit acestea», adică Duhul Domnului. Și de ce Sfântul Duh Se numește gura lui Dumnezeu și Fiul Se numește Cuvântul? Fiindcă precum cuvântul nostru, care este în sufletul nostru, se rostește și se arată altora prin gura noastră și în alt chip este cu neputință să-l rostim sau să-l arătăm, decât prin vorbirea gurii, la fel și Fiul lui Dumnezeu

nu poate fi cunoscut sau auzit, dacă nu Se descoperă prin Preasfântul Duh"[137].

Cum desăvârșește Sfântul Duh mântuirea noastră? Nu ajungea lucrarea lui Iisus Hristos, Cuvântul lui Dumnezeu?

Am spus că Sfântul Duh desăvârșește orice lucrare dumnezeiască îndreptată spre lume, deci și lucrarea mântuirii. El este Cel ce o aduce până în inima noastră, o sădește în străfundul cel mai adânc al inimii. El coboară de la Hristos în noi, dar ne și leagă de Hristos; sau, prin El, ne leagă Hristos de Sine și prin Sine și de Tatăl. Un om stă în fața noastră, dar el se leagă de inima noastră prin glasul cu care își trimite cuvântul în noi. Așa este Duhul, ca un glas cu care pătrunde Cuvântul lui Dumnezeu, sau Iisus Hristos, în noi. Duhul ne deschide ochii sufletului ca să vedem că Iisus este Dumnezeu, El ne deschide inima ca să-L primim pe Hristos, El ne descoperă pe Hristos. „Fiul lui Dumnezeu și Cuvântul nu poate fi cunoscut sau auzit de nu Se va descoperi prin Duhul Sfânt", spune Sf. Simion Noul Teolog[138].

Prin Hristos avem intrare la Tatăl, dar prin Duhul avem intrare la Hristos. Hristos este ușa spre Tatăl, dar Duhul este cheia care ne deschide această ușă. Duhul ne descuie „ușa" – Hristos (Ioan 10,9) și calea spre Hristos –, pentru că descuie mintea noastră încuiată pentru Dumnezeu, cum zice Sf. Simion Noul Teolog: „Și ce altceva este cheia cunoștinței, dacă nu harul Preasfântului Duh, care se dă prin mijlocirea credinței? Acest har deschide mintea noastră încuiată și întunecată și pricinuiește în ea cu adevărat cunoștința prin luminarea

---

[137] Sf. Simion Noul Teolog, *Cuvântul 52*, ed. a II-a neogreacă, Syros, 1866, p. 260.

[138] *Cuvântul 59*, p. 306.

dumnezeiască. Ușa este Fiul, precum Însuși zice: «Eu sunt ușa» (Ioan 10,9). Cheia ușii este Duhul Sfânt... și casa este Tatăl. Luați seama deci: dacă cheia nu deschide, ușa nu se deschide. Și dacă ușa nu se deschide, nu intră nimeni în casa Tatălui, cum zice Hristos Însuși: «Nimeni nu vine la Tatăl Meu, decât prin Mine»"[139]. Iar Sf. Irineu zice că Duhul pregătește pe om în Fiul, Fiul îl duce la Tatăl, iar Tatăl îi dă nestricăciunea pentru viața veșnică[140].

Astfel, când se spune că Sfântul Duh desăvârșește mântuirea, prin aceasta nu se înțelege că nu mai avem legătură cu Hristos, ci că Sfântul Duh aduce în noi pe Hristos, cu firea Sa omenească desăvârșită prin jertfa de pe Golgota, și făcută prin Înviere nemuritoare, ca să treacă și firii noastre curăția, desăvârșirea și nemurirea ei. Hristos vine în noi prin Duhul Sfânt. Noi viețuim în Hristos prin Duhul Sfânt. Hristos este „Adevărul" (Ioan 14,6), dar Cel ce ne povățuiește mintea noastră la tot Adevărul, umplându-ne de Adevăr, este Sfântul Duh (Ioan 16,13); Hristos este „Viața" (Ioan 14,6), dar Cel ce sădește în noi Viața, născându-ne din nou, făcându-ne vii, este Duhul de viață făcător; Hristos este „Lumina" (Ioan 8,12), dar Cel ce ne luminează pe noi, adică face în ochii noștri sufletești lumina, ca să-L vedem pe Hristos, soarele dreptății, este Sfântul Duh. Căci după cum ochii trupului, dacă sunt orbi, nu pot vedea lumina din afară și nu se pot uni cu ea, tot așa nici sufletul, dacă n-L are în sine pe Duhul ca lumină, nu-L poate vedea pe Hristos ca Dumnezeu și nu se poate uni cu El.

Chiar Persoana Duhului Sfânt este aceea prin care îl vedem pe Hristos și ne unim cu El?

Nu. Dacă ar fi chiar Persoana Sfântului Duh, atunci ea s-ar face o proprietate a noastră, sau noi ne-am face una cu Duhul

---

[139] *Ibidem*.

[140] Sf. Irineu, *Contra ereziilor* 4,20,5, Migne, PG, VII, col. 1035.

Sfânt. Unde se vorbește de Duhul, este vorba de lucrarea Duhului. Dar întrucât unde este lucrarea este și cel ce lucrează, se poate spune că Duhul Însuși este în noi și lucrează în noi, fără ca lucrarea însăși să fie Persoana Lui. Dar de aici se vede totodată că lucrarea aceasta nu este nici ceva creat, nu este o făptură, cum zic romano-catolicii, ci pornește din ființa Lui și, prin urmare, ne unește nemijlocit cu Dumnezeu. Și întrucât prin lucrarea aceasta necreată lucrăm și noi, iată că, având noi această lucrare în noi, lucrăm nu numai cu lucrarea noastră naturală creată, ci și cu cea necreată, dumnezeiască, cu care lucrează Dumnezeu Însuși în noi, adică ne unim cu Dumnezeu în aceeași lucrare a Lui, ne îndumnezeim prin lucrarea Lui, la început mai puțin, iar cu vremea tot mai mult.

Lucrarea aceasta prin care Duhul Sfânt ne unește cu Hristos și lucrează în noi, împreună cu noi, la mântuirea noastră, nu are un nume deosebit?

Lucrarea aceasta se numește harul dumnezeiesc. De aceea se spune că ne mântuim prin har, sau ne unim cu Dumnezeu prin har, sau ne îndumnezeim, sau ne facem dumnezei după har.

Harul este numai al Duhului Sfânt sau și al celorlalte Persoane dumnezeiești?

Lucrarea aceasta numită har este comună tuturor celor trei Persoane dumnezeiești, pornind ca orice lucrare din ființa dumnezeiască a celor trei Persoane. De aceea este numit și har al lui Dumnezeu, sau mai ales al lui Hristos, căci Hristos Îl trimite pe Duhul în noi. „Harul Domnului nostru Iisus Hristos... să fie cu voi cu toți" (II Cor. 13,14). Sau: „Har vouă și pace de la Dumnezeu-Tatăl și de la Domnul nostru Iisus Hristos" (Gal. 1,3). De aceea, prin harul care vine în noi, toate cele trei Persoane dumnezeiești se sălășluiesc în noi. Dar întrucât Duhul este

Acela care leagă harul de noi, harul se numește, cu deosebire, harul Duhului sau chiar Duh, pentru că ușor poate fi numit Cel care lucrează în locul lucrării sale. Astfel, a avea cineva Duhul lui Hristos în sine (Rom. 8,9) înseamnă a avea harul Duhului Sfânt.

Este un singur har sau sunt mai multe?

Harul mântuitor este unul singur și el se dă tuturor. Dar, după trebuință sau însușirea naturală a omului și după puterea lui de a primi, harul împlinește, pe lângă lucrarea de mântuire, sau tocmai întrucât o împlinește pe aceea, și acea trebuință a fiecăruia și sporește însușirea pe care o are un om sau altul. Harul este o bogăție nesfârșită de lumină și de putere dumnezeiască, din care primește fiecare cât poate. Această bogăție de raze ale aceluiași izvor se numește dar sau daruri ale Duhului sau Duhuri, căci Duhul lucrează, iar efectele produse în om se numesc roade ale Duhului.

Care sunt harismele, darurile și roadele Duhului?

Unele dintre daruri sunt cu totul deosebite și neobișnuite, dându-se în cazuri cu totul rare. De aceea le numim azi cu un cuvânt aparte: harisme, deși cu acest cuvânt se numesc în limba greacă a Sfintelor Scripturi și darurile mai obișnuite. Astfel de harisme, ca aceea a proorociei, a vindecărilor și altele, erau dese mai ales la începutul Bisericii, căci prin ele Dumnezeu ajuta la răspândirea creștinismului. Cu deosebire despre aceste harisme vorbește Sf. Apostol Pavel, în I Corinteni, cap. 12.

Dintre darurile mai obișnuite, sunt pomenite mai ales șapte, după Isaia 11,2: duhul înțelepciunii, duhul înțelegerii, duhul sfatului, duhul puterii, duhul cunoștinței, duhul temerii de Dumnezeu și duhul bunei credințe.

Iar ca „roade ale Duhului” pomenește Sf. Apostol Pavel următoarele: „Dragostea, bucuria, pacea, îndelunga-răbdare, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea poftelor” (Gal. 5,22).

Afară de acestea, mai sunt și alte daruri și roade ale Duhului Sfânt?

Darurile și roadele Sfântului Duh sunt așa de multe, că nu se pot număra, pentru că bogăția Duhului este nesfârșită, iar trebuințele oamenilor, însușirile lor naturale și măsura în care pot Îl primi pe Duhul Sfânt se deosebesc de la om la om. De aceea, unul și același Duh Sfânt sau har are nesfârșite numiri. „Eu sunt cuprins de spaimă”, zice Sf. Grigorie Teologul, „când mă gândesc la bogăția numirilor: Duhul lui Dumnezeu, Duhul lui Hristos, Duhul înfierii. El ne reface în Botez și în Înviere. El suflă unde vrea, El este izvorul luminii și al vieții. El face din mine o biserică. El mă îndumnezeiește, El mă desăvârșește. El premerge Botezul și El este cerut după Botez. Tot ce face Dumnezeu, El face. El Se împărtășește în limbi de foc și înmulțește darurile. El face predicatori, păstori, dascăli.”[141]

Iar Sf. Vasile zice: „El este total prezent în fiecare și peste tot. Împărtășindu-Se, El nu suferă împărțire. Când ne împărtășim din El, El nu încetează a rămâne întreg. Ca o rază de soare, care produce bucurie tuturor în așa fel încât fiecare crede că el singur profită de ea, în vreme ce această rază luminează pământul și marea și străbate cerul, tot așa Duhul Se află în fiecare din aceia care-L primesc, ca și când nu S-ar împărtăși decât aceluia singur, și cu toate acestea El revarsă peste toți harul întreg, de care se bucură toți și se împărtășesc

[141] *Cuvântul 31* (Teolog. 5), 29, Migne, PG, XXXVI, col. 159; vezi și Sf. Grigorie de Nazianz, *Cele cinci cuvântări despre Dumnezeu*, trad. din greacă de Pr. Gh. Tilea și Nicolae I. Barbu, București, 1947, pp. 85 și 86.

după măsura și capacitățile lor, căci pentru posibilitățile Duhului nu este măsură"[142].

Că darurile sunt nenumărate, dar toate sunt din același har, o spune însă mai ales Sf. Apostol Pavel. El zice că „darurile sunt de multe feluri", dar toate „după harul care ne este dat nouă", și înșiră o seamă dintre ele, punând întâi darul deosebit (harisma) al proorociei, apoi multe daruri din cele mai obișnuite, numite de el tot harisme: „Dar avem felurite daruri, după harul ce ni s-a dat. Dacă avem proorocie, să proorocim după măsura credinței; dacă avem slujbă, să stăruim în slujbă; dacă unul învață, să se sârguiască în învățătură; dacă îndeamnă, să fie la îndemnare; dacă împarte altora, să împartă cu firească nevinovăție; dacă stă în frunte, să fie cu tragere de inimă; dacă miluiește, să miluiască cu voie bună" (Rom. 12,6-9).

Despre roadele Duhului, tot Sf. Apostol Pavel spune: „Roada Duhului este întru orice bunătate, dreptate și adevăr" (Efes. 5,9).

Dacă harul este o lucrare necreată a lui Dumnezeu în sufletul nostru și dacă prin el Însuși Duhul Sfânt lucrează în noi mântuirea, oare s-ar putea mântui omul și fără de har?

Nu, omul nu se poate mântui fără de har (Efes. 2,8; Ioan 15,5). Harul îi este de trebuință omului chiar de la început (Ioan 3,5). Harul pune începutul mântuirii în om, și nu omul prin stăruințele sale. Aceasta înseamnă că harul îi vine în dar (Rom. 3,24), nu pentru oarecare fapte ale sale.

Înainte de a veni harul, omul nu poate face fapte prin care să se mântuiască, sau măcar să-L înduplece pe Dumnezeu să-i dea harul prin care să se mântuiască. Omul poate face anumite fapte bune, dar nu le face așa de statornic și dintr-un cuget așa

[142] *Cartea despre Duhul Sfânt* IX, 22, Migne, PG, XXXII, col. 108.

de curat, încât să se sfinţească prin ele şi să se mântuiască. Omul are libertatea de a face binele şi câtă vreme este în robia păcatului strămoşesc, dar aceasta este o libertate slăbită. Ea este mărită tocmai de harul care vine la început fără nici un merit al omului.

Dar harul nu este de trebuinţă numai la începutul mântuirii omului, ci şi după aceea, tot timpul. Omul nu se poate întări niciodată în bine în aşa fel ca să nu mai aibă pe urmă trebuinţă de har. Binele statornic şi curăţia deplină a omului sunt un rod nu numai al omului, ci şi al harului, nu numai al unuia sau al altuia. Dacă mântuirea şi sfinţirea omului înseamnă unirea lui cu Dumnezeu prin har, se înţelege că pierderea harului înseamnă pierderea mântuirii. Sf. Apostol Pavel zice: „Deci, fraţilor, întăriţi-vă în Domnul şi întru puterea tăriei Lui. Îmbrăcaţi-vă cu toate armele lui Dumnezeu, ca să puteţi sta împotriva uneltirilor diavolului" (Efes. 6,10-11).

Dar dacă harul ne este totdeauna de neapărată trebuinţă pentru mântuire şi dacă mântuirea este un dar al lui Dumnezeu dat prin har, mai avem şi noi vreo parte la lucrarea mântuirii noastre?

Da, avem şi noi o parte. Deşi harul este de neapărată trebuinţă pentru mântuirea noastră, totuşi el nu ne poate mântui singur. Noi nu suntem nişte buşteni sau nişte pietre cu care face Dumnezeu ce voieşte. Dacă harul ar lucra singur, ar însemna că ne duce fără voie la mântuire. În acest caz, dacă unii nu se mântuiesc, aceasta n-ar fi din pricina lor, ci a harului care nu-i sileşte. Aceasta este însă o învăţătură a calvinilor numită predestinaţie (mai înainte rânduire). După această învăţătură, Dumnezeu a hotărât din veci să-i mântuiască pe unii oameni şi să-i piardă pe alţii, după cum Îi place Lui, nu după cum vor lucra ei în chip liber cu harul. Celor pe care a hotărât

să-i mântuiască le dă harul, care-i silește să lucreze după voia Lui, celorlalți nu li-l dă.

Dar care este învățătura Bisericii noastre?

Învățătura Bisericii noastre este că harul este dăruit tuturor, căci „Dumnezeu voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină" (I Tim. 2,4). Dar harul nu silește pe nimeni. Oamenii au libertatea să-l primească și să conlucreze cu el sau să-l respingă. Cei dintâi se mântuiesc, cei din urmă nu. „Iată, stau la ușă și bat; de va auzi cineva glasul Meu și va deschide ușa, voi intra la el și voi cina cu el și el cu Mine", citim în Apocalipsa 3,20. Astfel, deși oamenii nu se pot mântui singuri, ci prin har, totuși atârnă și de libertatea lor ca să lase să pătrundă harul în ei sau nu și să se mântuiască sau nu. De aceea „mulți sunt chemați, dar puțini aleși" (Matei 20,16). Deci Dumnezeu voiește mântuirea tuturor oamenilor. El lucrează însă după dreptate, nu după bunul plac. El îi mântuiește sau osândește pe oameni după faptele lor.

Dar Dumnezeu nu știe din veci pe cei ce se vor mântui și pe cei ce se vor pierde? Dacă este așa, cei pe care-i știe că se vor pierde cum s-ar mai putea mântui, și cei pe care-i știe că se vor mântui cum s-ar mai putea pierde?

Dumnezeu îi știe, desigur, din veci pe unii că se vor mântui și pe alții că se vor pierde. Și fiindcă știința Lui este neînșelătoare, cei pe care-i știe că se vor mântui, se vor mântui negreșit; iar cei pe care-i știe că se vor pierde, se vor pierde cu siguranță. De aceea, se poate spune că unii au fost din veci rânduiți de Dumnezeu la mântuire, iar alții la pierzare. Dar aceasta n-a făcut-o Dumnezeu pentru că așa I-a plăcut Lui, ci pentru că a văzut de mai înainte că cei dintâi vor primi harul și vor conlucra cu El, iar cei din urmă nu. Deci de oameni atârnă

că Dumnezeu i-a rânduit pe unii din veci spre mântuire, iar pe alții spre pierzare, nu de buna plăcere a Lui. Vederea de mai înainte a lui Dumnezeu nu înrâurește libertatea oamenilor. Dumnezeu vede mai înainte cum vor lucra oamenii, fără ca să-i silească să lucreze într-un fel sau altul, așa cum un medic vede mai înainte cum va merge o boală, fără ca să producă el boala aceea. Mai înaintea-rânduire a lui Dumnezeu atârnă de mai înainte-știința Lui despre hotărârea liberă a oamenilor: „Căci pe cei pe care i-a cunoscut mai înainte, mai înainte i-a și hotărât să fie asemenea chipului Fiului Său" (Rom. 8,29).

Dacă harul face începutul mântuirii, și nu libertatea omului, și dacă de-abia după ce bate harul la ușa sufletului se poate hotărî omul pentru har, nu cumva harul înrâurește libertatea să-l primească? Și aceasta nu este un fel de silire din partea harului asupra libertății?

Nu este nici o silire. Căci dacă ar fi forțare, orice om s-ar hotărî pentru primirea harului, pentru că harul bate deopotrivă la ușa tuturor. Este drept că numai harul dă putere libertății să se hotărască pentru primirea lui. Harul dă o primă întărire libertății, care era slăbită de păcat. Dar această întărire nu înseamnă o silire a libertății. Libertatea nu a fost pusă, prin această întărire, sub un jug străin, ci ea a căpătat un prim ajutor de a deveni iarăși adevărată libertate, cum a fost înainte de păcat. Harul și libertatea, după învățătura ortodoxă, nu sunt două lucruri așa de contrarii, ca după învățătura Bisericii Romano-Catolice, care pretinde că libertatea nu trebuie să fie stingherită de har, sau ca după învățătura protestantă, care subjugă pe om cu totul harului, socotind că omul, prin căderea lui Adam, a devenit cu totul rob păcatului, a pierdut cu totul libertatea și nu și-o mai poate câștiga nici prin har, devenind acum un rob al harului. După învățătura ortodoxă, între har și

libertate este o înrudire ca între medicament și sănătate sau ca între aer și plămân. Așa se face că după ce a primit harul, pe măsură ce sporește în har, omul se întărește în libertate și deci harul lucrează tot mai mult în el, nu lucrează numai harul singur, ci și omul cu libertatea lui. Astfel, viața omului renăscut în Hristos se datorează și harului, dar și libertății omului. De aceea, uneori, Sfânta Scriptură vorbește ca și cum harul ar face totul în om: „Căci Dumnezeu este Cel Care lucrează în voi și ca să voiți, și ca să săvârșiți, după a Lui bunăvoință" (Filip. 2,13); alteori el dă îndemnuri omului ca și cum totul ar atârna de el. Chiar înainte de cuvintele de mai sus, Sf. Apostol Pavel zice: „Cu frică și cu cutremur lucrați mântuirea voastră" (Filip. 2,12). Harul este cel ce întărește, dar noi trebuie să avem grijă de harul din noi: „Nu fi nepăsător față de harul ce este întru tine", spune Sf. Apostol Pavel lui Timotei (I Tim. 4,14), sau: „Duhul să nu-L stingeți" (I Tes. 5,19).

În Epistola către Romani (12,9-21), același Apostol le dă credincioșilor o seamă de îndemnuri cum să se poarte. Dar cu puțin înainte (Rom. 12,6) spune că toate cele ce urmează sunt daruri ale Duhului. Iar când le spune galatenilor să umble întru Duhul (Gal. 5,25) sau efesenilor că sunt întru lumină (Efes. 5,8-9), se înțelege că este vorba și de har, și de strădania lor liberă. Tot așa trebuie să se înțeleagă și cuvintele acestea către Timotei: „Deci tu, fiul meu, întărește-te în harul care este în Hristos Iisus" (II Tim. 2,1). Din Părinții și Scriitorii Bisericii dăm următoarele cuvinte ale lui Teodoret, care arată că fără voință nu ne putem mântui, dar și că voința, fără har, nu poate face nici un bine. Tâlcuind cuvintele de la Filipeni (1,30), Teodoret zice: „A numit credința și lupta daruri ale lui Dumnezeu, arătând astfel că nu are în vedere voința singură, care dezbrăcată de har nu poate înfăptui nici un bine. Căci ambele trebuie: și voința noastră, și ajutorul dumnezeiesc; nici

harul Duhului nu ajunge celor ce n-au bunăvoință, nici voința, lipsită de această putere, nu poate aduna bogăția”[143].

Chiar și atunci când omul a înaintat mult în viața în Hristos și este pătruns adânc de har, conlucrează el liber cu harul?

Da, chiar și atunci. Cât de mult ar fi întărită voința omului de har, ea este tot liberă. Și atunci omul conlucrează tot liber cu harul, iar nu silit.

De aceea, chiar și omul cel mai înaintat în viața cea nouă poate cădea. Calvinii spun că omul în care s-a sălășluit harul este sigur de mântuire, că harul lucrează silnic asupra omului, încât acesta nu mai poate cădea. Așa spun și multe alte secte. Biserica noastră învață însă că Dumnezeu nu mântuiește pe nimeni cu sila, ci că pentru mântuire trebuie să conlucreze și omul, în chip liber, cu harul. Iar dacă omul este liber în tot cursul vieții celei noi, s-ar putea ca el să nu mai conlucreze de la un moment dat cu harul și deci să cadă. De aceea, omul este dator să fie mereu cu grijă, să stea necontenit treaz, să nu adoarmă în siguranța că el nu mai poate cădea, că-l mântuiește Dumnezeu forțat. „Cel căruia i se pare că stă neclintit să ia seama să nu cadă”, zice Sf. Apostol Pavel (I Cor. 10,12). Iar Sf. Apostol Ioan spune: „Păziți-vă pe voi înșivă, ca să nu pierdeți cele ce ați lucrat” (II Ioan 1,8). Mântuitorul ne îndeamnă la priveghere necontenită (Matei 24,42; 25,1-13). Și iarăși Sf. Apostol Pavel spune: „Să păzești porunca fără pată, fără vină până la arătarea Domnului nostru Iisus Hristos” (I Tim. 6,14), sau: „Păzește-te pe tine însuți și învățătura și stăruie în acestea” (I Tim. 4,16). Tot el dă credincioșilor sfatul: „Ca nimeni să nu se clatine în aceste necazuri” (I Tes. 3,3). Toate aceste îndemnuri

[143] Fericitul Teodoret, *Comentar la Filipeni*, Migne, PG, LXXXII, col. 568.

n-ar avea nici un rost dacă harul ar lucra singur mântuirea omului și dacă omul ar fi sigur de ea.

Dacă omul este dator să conlucreze în chip liber cu harul la mântuirea sa, ce trebuie să facă omul ca să se mântuiască?

Dumnezeu așteaptă de la om credință și fapte bune. Nu numai credință. Sf. Apostol Iacov zice: „Vedeți dar că din fapte este îndreptat omul, iar nu numai din credință" (Iacov 2,24), sau: „Precum trupul fără de suflet este mort, astfel și credința fără de fapte moartă este" (Iacov 2,26).

S-a spus însă mai înainte că ceea ce face omul pentru mântuirea sa, adică credința și faptele bune, nu face numai prin puterile sale, ci și ale harului. Când Sf. Apostol Pavel spune că omul nu se îndreaptă din faptele legii, înțelege faptele pe care le-ar fi făcut omul fără har, înainte de venirea lui Hristos, vrând să împlinească numai prin puterile sale poruncile morale ale lui Dumnezeu, date prin Legea lui Moise, sau prin legea scrisă în inimă. Așa socoteau evreii pe vremea aceea, că n-au trebuință de harul lui Hristos și deci nici de Crucea Lui, prin care ne-a câștigat acest har, că se pot mântui prin ei înșiși, împlinind cu puterile lor Legea lui Moise. Și îi amăgeau pe unii creștini veniți dintre păgâni, ca de pildă pe galateni, că trebuie să împlinească în primul rând Legea lui Moise ca să se mântuiască. Acestora le spune Sf. Apostol Pavel că noi ne mântuim prin harul lui Hristos și prin credința mântuitoare a Crucii Lui, nu prin faptele Legii făcute cu puterile noastre. Căci unde este lăsat omul numai cu Legea, fără harul lui Hristos, se înmulțește păcatul. „Socotim dar că prin credință se va îndrepta omul, fără faptele legii" (Rom. 3,28; Gal. 2,16). Sau: „Pentru că din faptele legii nici un om nu se va îndrepta înaintea Lui, căci prin Lege vine cunoștința păcatului... pentru că toți au păcătuit și sunt lipsiți de slava Lui Dumnezeu, îndreptându-se în dar, cu harul Lui, prin răscum-

părarea cea întru Hristos Iisus" (Rom. 3,20.23-24). Dar dacă Sf. Apostol Pavel respinge faptele Legii, adică cele făcute de om numai cu puterile lui, nu le respinge pe cele făcute din credința în Hristos, adică pe cele săvârșite cu ajutorul harului. Dovada este că tot el spune că credința nu ajunge pentru mântuire, că de ar avea cineva credință cât să mute și munții, dacă dragoste nu are, nimic nu folosește (I Cor. 13,2), sau că ceea ce folosește în Hristos este „credința care lucrează prin iubire" (Gal. 5,6). Și tot el spune: „... prin dragoste să slujiți unul altuia, căci toată legea într-un singur cuvânt se cuprinde, adică: Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți" (Gal. 5,13-14).

În ce scop cere Dumnezeu de la om fapte bune pentru mântuirea lui? Mai trebuie oare să mai dea și omul ceva lui Dumnezeu, în afară de jertfa pe care a dat-o Hristos, ca să primească mântuirea?

Dumnezeu nu cere de la om fapte bune pentru că n-ar ajunge jertfa lui Hristos sau pentru că omul ar trebui să mai dea și el lui Dumnezeu ceva în schimb pentru mântuire. Faptele nu sunt un preț de schimb, pe care îl plătește omul lui Dumnezeu pentru mântuire, ca la un contract de vânzare-cumpărare, ci mijloace prin care se desăvârșește omul, folosindu-se de ajutorul harului, mijloace prin care omul se face tot mai mult asemenea lui Dumnezeu. Numai catolicii socotesc faptele ca un fel de preț pe care-l mai dă omul lui Dumnezeu, pe lângă jertfa lui Hristos. De aceea au respins protestanții trebuința faptelor bune, despărțindu-se de catolici: ca să nu se micșoreze prin ele puterea jertfei lui Hristos.

Dacă prin har, credință și fapte bune (virtuți) ne desăvârșim viața cea întru Hristos, până unde poate ajunge această desăvârșire și în ce constă ea?

Putem propăși în viața în Hristos „până ce vom ajunge toți... la starea bărbatului desăvârșit, la măsura vârstei deplinătății

lui Hristos, ca să nu mai fim copii duşi de valuri...” (Efes. 4,13-14).

Ca orice viaţă, aşa şi viaţa în Hristos şi după chipul lui Hristos are o naştere, o pruncie, o creştere şi o stare a bărbăţiei, a desăvârşirii, sau a sfinţeniei. Deoarece viaţa aceasta se naşte, creşte şi se desăvârşeşte prin harul Duhului sau prin Duhul, ea se numeşte viaţă duhovnicească.

Când are loc naşterea la viaţa cea întru Hristos şi în ce constă ea?

Naşterea la viaţa cea întru Hristos, care se mai numeşte şi îndreptare, are loc la Botez, când primim harul mântuitor al Duhului Sfânt şi pe Hristos în noi. Ea constă în ştergerea reală a păcatului strămoşesc şi a vinei pentru el, precum şi a eventualelor păcate personale, adică iertare, şi în sădirea de viaţă nouă, de sfinţenie, adică sfinţire. Ea este înnoire, naştere la viaţă nouă şi viaţă cu totul nouă; transformare lăuntrică reală a omului. Cu alte cuvinte, ea constă în omorârea omului vechi al păcatului şi în naşterea omului nou, în Hristos: „Au nu ştiţi că toţi câţi în Iisus Hristos ne-am botezat, întru moartea Lui ne-am botezat?...”. „Aceasta ştiind, că omul nostru cel vechi a fost răstignit împreună cu El, ca să se nimicească trupul păcatului, pentru a nu mai fi robi ai păcatului...” „Aşa şi voi, socotiţi-vă că sunteţi morţi păcatului, dar vii pentru Dumnezeu, în Hristos Iisus, Dumnezeul nostru.” (Rom. 6,3.6.11) Desfiinţarea totală a păcatului în omul îndreptat nu este contrazisă de faptul rămânerii în el a aplecării voinţei spre păcat, a concupiscenţei, urmare a slăbirii firii noastre prin păcatul protopărinţilor, căci această aplecare sau pornire spre păcat nu mai are în cel îndreptat caracter de păcat şi nu poate fi socotită ca atare, decât dacă voinţa o aprobă şi consimte s-o urmeze. Prin îndreptare, se desfiinţează real, în om, principiul păcatului, anume pervertirea voinţei. Aceasta din urmă, voinţa, fiind reînnoită

prin har, tinde spre Dumnezeu, iar impulsul spre păcat serveşte mai degrabă, în cel îndreptat, ca mijloc de exercitare a forţelor morale şi prilej de sfinţire, înaintare şi întărire în bine.

În ce constă pruncia duhovnicească?

Este starea ce urmează îndată după naşterea omului nou. Pe acest om nu-l mai stăpâneşte în chip silnic păcatul. El poate face acum binele, căci voinţa lui a fost dezlegată de legăturile păcatului. Dar este încă plăpând în cele bune, ca un om scăpat de boală, în cele ale sănătăţii. Deocamdată, el are mai mult credinţa în Hristos, dar nu şi deprinderile în cele bune, adică virtuţile. Credinţa însă îl va ajuta să câştige şi aceste deprinderi.

În ce constă creşterea duhovnicească?

În străduinţa de a săvârşi în chip tot mai regulat faptele bune cerute de credinţă şi ajutate de har. Dacă nu le săvârşeşte, omul cade iarăşi uşor în robia păcatului. Dacă săvârşeşte fapte bune tot mai neîntrerupt omul cel nou se întăreşte în aşa fel, încât nu mai este asaltat sau amăgit uşor de ispite, nici măcar cu gândul. Şi, pe măsură ce creşte duhovniceşte, prin fapte, omul îşi dă seama de harul care este în el de la Botez. „Prin Botez ne-a scos cu putere din robie, desfiinţând păcatul prin Cruce şi ne-a dat poruncile libertăţii, dar a urma sau nu poruncile a lăsat la voia noastră liberă."[144] Deci „chiar de la Botez, după darul lui Iisus Hristos, ni s-a dăruit harul desăvârşit al lui Dumnezeu, spre împlinirea tuturor poruncilor; dar pe urmă, tot cel ce l-a primit în chip tainic, dar nu împlineşte poruncile, pe măsura neîmplinirii este luat în stăpânire de păcat, care nu este al lui Adam, ci al celui care a nesocotit poruncile, întrucât,

[144] Marcu Ascetul, *Despre Botez*, în „Filocalia", trad. rom. de Pr. Dr. D. Stăniloae, vol. I, ediţia II, Sibiu, 1947, p. 278.

luând puterea lucrării, nu săvârșește lucrul"[145]. „Drept aceea, o, omule, care ai fost botezat în Hristos, dă numai lucrarea pentru care ai luat puterea și te pregătește ca să primești arătarea Celui ce locuiește întru tine, de la Botez."[146]

Putința creșterii duhovnicești, dar și a căderii în păcat după Botez, o explică Sf. Diadoh al Foticeii astfel: „Când cineva stă în vreme de iarnă într-un loc oarecare, sub cerul liber, privind la începutul zilei cu fața spre Răsărit, partea de dinaintea sa se încălzește de soare, iar cea din spate rămâne nepărtașă la căldură, deoarece soarele nu se află deasupra creștetului său. Tot așa și cei ce sunt la începutul lucrării duhovnicești își încălzesc în parte inima, prin harul sfânt, din care pricină începe să rodească și inima cugetări duhovnicești; dar părțile de dinafară ale ei rămân de cugetă după trup, deoarece încă nu sunt luminate de Sfânta Lumină, printr-o simțire adâncă, toate mădularele inimii"[147].

Care este rezultatul acestei creșteri?

Rezultatul acestei creșteri este bărbăția duhovnicească. Ea se mai numește și stare de sfințenie, deși lucrarea de sfințire a omului este una cu creșterea duhovnicească și începe de la Botez, de când s-a sălășluit în el harul și s-a șters păcatul strămoșesc, din care pricină Sf. Apostol Pavel îi numește pe toți creștinii „sfinți" (I Cor. 1,2). Dar sfințenia deplină se câștigă prin împlinirea statornică a poruncilor, ceea ce face ca faptele bune ale omului să devină deprinderi regulate sau virtuți.

---

[145] *Ibidem*, p. 289.

[146] *Ibidem*, p. 290.

[147] Sf. Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic*, cap. 88, în „Filocalia", vol. I, ed. II, p. 378.

În ce constă sfințenia?

Ea constă într-o astfel de întărire a omului în bine, prin virtuți, încât să nu mai săvârșească nici o faptă rea și nici măcar în gând să nu mai fie tulburat, cu ușurință, de ispita de a face vreun rău. Atunci omul ajunge să fie liber de orice patimă, ajunge la virtutea nepătimirii. În același timp, el se ridică la o dragoste necontenită față de Dumnezeu și de oameni. Nepătimirea și dragostea fierbinte, neîntreruptă, acestea sunt semnele stării de sfințenie. Când a ajuns aici, omul s-a ridicat de la chipul dumnezeiesc, restabilit în el la Botez, la asemănarea cu Dumnezeu.

În starea de sfințenie, harul a străbătut cu totul din adâncul inimii omului, în toată ființa lui, luminându-l duhovnicește. Și, deoarece unde e harul, acolo este și Duhul Sfânt și acolo este și Hristos, în omul sfânt cei din jur întrezăresc pe Hristos, după cum el însuși simte atunci, în sine, prezența lui Hristos. Dar sfințenia nu este o stare încheiată, ci se desăvârșește în vecii vecilor.

Iată cum descrie Sf. Diadoh al Foticeii semnele acestei stări: „Când vom începe însă să împlinim cu râvnă fierbinte poruncile lui Dumnezeu, harul, luminând toate simțurile noastre printr-o adâncă simțire, va arde, pe de o parte, amintirile noastre, iar pe de alta, îndulcind inima noastră cu pacea unei iubiri statornice, ne va face să izvorâm gânduri duhovnicești, nu după trup”[148].

„Două bunuri ne aduce nouă harul cel sfânt prin Botezul renașterii, dintre care unul covârșește nemărginit pe celălalt. Cel dintâi ni se dăruiește îndată, căci ne înnoiește în apa însăși și luminează toate trăsăturile sufletului, adică «chipul» nostru,

---

[148] Sf. Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic*, cap. 88, în „Filocalia”, vol. I, ed. II, p. 379.

spălând orice pată a păcatului nostru. Iar celălalt așteaptă să înfăptuiască împreună cu noi ceea ce este «asemănarea». Deci, când începe mintea să guste întru multă simțire din dulceața Preasfântului Duh, suntem datori să știm că începe harul să zugrăvească, peste chip, asemănarea... înflorind o virtute prin alta și înălțând chipul sufletului din strălucire în strălucire... căci toate virtuțile le primește mintea prin simțire, înaintând după o măsură și o rânduială negrăită. Dar dragostea duhovnicească nu o poate câștiga cineva până ce nu va fi luminat de Duhul Sfânt. Și până a primi mintea lui în chip desăvârșit asemănarea prin lumina dumnezeiască, el poate avea aproape toate celelalte virtuți, dar este încă lipsit de dragostea desăvârșită... Nici nepătimirea nu o poate dărui sufletului altă virtute, decât numai dragostea."[149]

---

[149] *Ibidem*, pp. 379-380.

Redactor: Pr. Cezar Țăbârnă
Corector: Lia Gociu
Tehnoredactor: Alina Andrei
Design: Ana Maria Chiribuță

Editura Doxologia, Cuza-Vodă 51, 700038, IAȘI
Tel.: (0232)216693; (0232)218324; Fax: (0232)216694
www.doxologia.ro, E-mail: editura@doxologia.ro
Tiparul executat la Tipografia Doxologia

În colecția „Credința Ortodoxă"
au mai apărut:

- Descoperirea dumnezeiască
- Despre Sfânta Scriptură
- Despre Sfânta Tradiție